

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Bakalářská práce

Marek Hlaváč

**Zkušební komise pro učitelství na středních
školách v Praze**

Examination Commission for Teaching at
Secondary Schools in Prague

Prüfungskommission für das Lehramt an
Mittelschulen in Prag

Praha, Veselý Žďár 2022 Vedoucí práce: PhDr. Milada Sekyrková, CSc.

Poděkování

Velmi děkuji PhDr. Miladě Sekyrkové, CSc. za obětavé vedení práce, připomínky, návrhy a vynaložený čas. Rovněž velký dík si zaslouží má rodina, příbuzní a přátelé, kteří mi poskytli cenné rady, korektury a věnovali této práci mnoho času. Děkuji též pracovníkům Archivu Univerzity Karlovy a Národního archivu za součinnost při bádání.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 22.6.2022

.....

Marek Hlaváč

Abstrakt

Cílem práce je zmapovat dějiny Zkušební komise pro učitelství na středních školách v Praze. Z důvodu nástupu občanské společnosti a rozvoje technologií výuka na gymnáziích v Rakouském císařství značně zaostávala. K příčinám tohoto problému patřila nejednotná příprava gymnaziálních učitelů, kvůli čemuž byl v 1849 vydán zákon, řešící vědeckou a pedagogickou odbornost budoucích gymnaziálních učitelů, na jehož základě se na univerzitách v tehdejší monarchii zřídily odborné zkušební komise. Mezi univerzity, kde se komise zakládaly, patřila i pražská Karlo-Ferdinandova univerzita. Kulturní emancipace Čechů zapříčinila roku 1871 vznik komise v českém jazyce, jež se oddělila od německojazyčné. Od roku 1870 se museli k těmto zkouškám dostavit též zájemci o vyučování na reálných školách. Od roku 1911 se tyto zkoušky vztahují na všechny typy středních škol. Obě tyto komise pokračovaly ve své činnosti i za první republiky na Karlově univerzitě a Německé univerzitě v Praze.

Práce se zaměřuje na legislativní a organizační podklad těchto zkoušek v Praze, jež určovaly budoucí chod středního školství, v období mezi roky 1849 až 1950. Roku 1950 byla komise rozpuštěna. Základním zdrojem práce jsou materiály z Archivu Univerzity Karlovy a Národního archivu. Dále práce čerpá z literatury o dějinách školství.

Klíčová slova

gymnázia, reálné školy, střední školy, učitelé, pedagogický, zkouška, Praha, Karlo-Ferdinandova univerzita, Karlova univerzita, Německá univerzita v Praze, Archiv Univerzity Karlovy, Národní archiv

Abstract

The goal of this bachelor thesis is to map the history of Examination Commission for Teaching at Secondary Schools in Prague. The tuition at Austrian gymnasiums (university preparatory schools) was greatly outdated due to the development of Austrian society and the technological advances in the second half of the nineteenth century. The main reason for this problem was the uncoordinated pedagogical and didactic training of the teachers. Therefore, Common conditions for teaching at grammar schools were published in 1849 and examination commissions were established at Austrian universities. Among them was also The Charles-Ferdinand University. The cultural emancipation of Czechs caused a division between commissions for teaching at Czech and German grammar schools in 1871. The exams were compulsory for teaching at Realschulen (technical and applied studies schools) from 1870 and for teaching at all types of secondary schools from 1911. Both commissions were still in operation at Charles University and German University in Prague during the times of the First Czechoslovak Republic.

This thesis focuses on legislative and organizational aspects of those exams in Prague which dictated the future formation of the Czech secondary education system between 1849 and 1950, when the Czech Commission was dissolved. The data were collected from the Archive of Charles University (Archiv Univerzity Karlovy), Czech National Archive (Národní archiv) and texts about the history of the Central European education from 1849 to 1950.

Keywords

gymnasiums, Realschulen, secondary schools, teachers, pedagogical, exam, Prague, Charles-Ferdinand University, Charles University, German University in Prague, Archiv Univerzity Karlovy, Národní archiv

Abstract

Diese Bachelorarbeit untersucht die Prüfungskommissionen für das Lehramt an Mittelschulen in Prag. Der Unterricht an den Gymnasien im Kaisertum Österreich war rückständig wegen technischer Entwicklung und der Entstehung der bürgerlichen Gesellschaft. Zu diesen Ursachen gehörte auch keine einheitliche Vorbereitung der Lehrer. Darum wurde das Gesetz über die Prüfung der Kandidaten des Gymnasiallehramtes im Jahr 1849 erlassen, das wissenschaftliche und pädagogische Fachkenntnisse forderte. Aus diesem Grund wurden wissenschaftliche Prüfungskommissionen für das Lehramt an den Universitäten in der damaligen Monarchie gegründet. Zu diesen Universitäten, wo diese Kommission entstanden wurde, gehörte auch die Karl-Ferdinands-Universität in Prag. Die kulturelle Emanzipation der Tschechen verursachte die Entstehung tschechischer Kommission, die sich von deutscher Kommission trennte. Seit 1870 sollen die Lehramtskandidaten an Realschule diese Prüfungen absolvieren. Seit 1911 galt diese Pflicht für die Lehramtskandidaten an allen Schularten. Diese beide Kommissionen fuhren sogar während erster tschechoslowakischer Republik fort.

Die Arbeit beschäftigt sich mit legislativen und organisatorischen Unterlagen dieser Prüfungen in Prag vor allem der zukünftige Betrieb der Mittelschulen von 1849 bis 1950 beeinflussten. Im Jahr 1950 wurde die Tätigkeit tschechischer Kommission beendet. Die wichtigsten Informationen wurden durch die Archivalien des Archivs der Karlsuniversität und des Nationalarchivs (Archiv Univerzity Karlovy, Národní archiv) gefunden. Zu anderen Quellen gehört auch die Fachliteratur zur Geschichte des Schulwesens im Zeitabschnitt, in dem die Arbeit begrenzt ist.

Schlüsselwörter

Gymnasien, Realschulen, Mittelschulen, Lehrer, pädagogisch, Prüfung, Prag, Karl-Ferdinands-Universität, Karls-Universität, Deutsche Universität, Archiv Univerzity Karlovy, Národní archiv

Obsah

Úvod	8
Prameny a literatura	9
1 Období monarchie.....	15
1.1 Stav přípravy gymnaziálních učitelů před rokem 1848	15
1.2 Vznik komise pro učitelství na gymnáziích	17
1.3 Pražská Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích od roku 1849 ...	26
1.3.1 Změny v roce 1856 a 1870	43
1.3.2 Vznik české zkušební komise	44
1.3.3 Změny v roce 1884 a 1897	50
1.3.4 Změny v roce 1911	51
2 Změny za první republiky	54
3 Období nacistické okupace	56
4 Poválečné období.....	57
4.1 Konec německé zkušební komise	57
4.2 Česká zkušební komise po válce.....	57
4.3 Konec zkušební komise.....	60
Závěr	62
Seznam použitých pramenů literatury	64
Archivní prameny	64
Literatura.....	65
Elektronické zdroje	67
Příloha č. 1 - Členové Vědecké zkušební komise pro učitelství na gymnáziích, od roku 1871 německé sekce Vědecké zkušební komise pro učitelství na gymnáziích, od roku 1882 Německé vědecké zkušební komise pro učitelství na gymnáziích, od roku 1911 Německé vědecké zkušební komise pro učitelství na středních školách, od roku 1940 Vědeckého zkušebního úřadu pro učitelství na vyšších školách.....	i

Příloha č. 2 - Členové české sekce Vědecké zkušební komise pro učitelství na gymnáziích, od roku 1882 České vědecké zkušební komise pro učitelství na gymnáziích a od roku 1911 středních školách.....	viii
Příloha č. 3 - Členové Zkušební komise pro učitelství na středních školách 1945-1948, od roku 1948 Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích	xv
Příloha č. 4 – Vybraní členové české zkušební komise	xx
Příloha č. 5 - Vybraní členové německé zkušební komise	xxxiii

Úvod

Téma této práce jsem si zvolil na základě svého zájmu o české dějiny po roce 1848. Zkušenosti jsem získal jako student gymnázia, k tomu pracuji jako brigádník v Archivu Univerzity Karlovy, kde nyní digitalizujeme s kolegy osobní spisy kandidátů české zkušební komise v rámci projektu Studenti pražských univerzit.¹ Jejich příběhy mě velmi zaujaly. Píšu o české i německé komisi proto, neboť soužití Čechů s Němci na našem území mě již od dětství zajímalo. Vedle toho jsem se chtěl zdokonalit v němčině. Když paní doktorka Sekyrková zjistila, že pracuji v univerzitním archivu, navrhla mi, ať si vyberu téma, související s dějinami univerzity. Já jsem jí představil téma Zkušební komise pro učitelství na středních školách, s nímž paní doktorka souhlasila.

Bakalářská práce si klade za cíl popsat vznik a organizační vývoj pražských zkušebních komisí pro učitelství na středních školách. Témat se nabízí více, ale já jsem si chtěl ujasnit právě tuto oblast, neboť se jí nikdo předtím detailněji nezabýval a publikované poznatky se často rozcházejí.

V práci se pokusím popsat několik důležitých mezníků ve vývoji obou komisí. Ty by měly zahrnovat příčiny vzniku, samotný vznik komise, rozdělení komise na českou a německou, postupné rozšiřování agendy obou komisí na oblast reálných škol, vývoj za první republiky, za druhé světové války, po druhé světové válce a po rozpuštění komisí. Budu srovnávat celkový legislativní vývoji zkušebních komisí pro učitelství na středních školách a vývoj obou konkrétních zkušebních komisí v Praze.

Začátek práce jsem určil v období před rokem 1849, kdy byl schválen výnos ohledně jednotné přípravy všech budoucích gymnaziálních profesorů. Práce končí v roce 1950, kdy se samostatné zkušební komise rozpustily.

Rád bych se tématu, souvisejícímu s pražskými zkušebními komisemi, v budoucnu dále věnoval. Kvůli značnému množství nostrifikací kandidátů z oblasti někdejších Uher v období první republiky již druhý semestr navštěvuji volitelný kurz maďarštiny.

¹ Projekt lze nalézt pod tímto odkazem: <https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/?lang=cs>

Prameny a literatura

Práce čerpá převážně z archivních pramenů uložených v Archivu Univerzity Karlovy. K zdejším klíčovým pramenům pro tuto práci patří německy psaná *kniha normálií* s inventárním číslem 437 z fondu Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871). Ta se vedla od vzniku komise v roce 1850 až do roku 1880. Jsou v ní zaznamenány odvolání kandidátů proti výsledkům zkoušek, pokyny od nadřízených orgánů, k nimž patřilo ministerstvo kultu a osvěty a české místodržitelství, výsledky hlasování a žádosti členů komise, seznamy členů komise s informacemi o jejich předmětech, platech a oznámení o nově přichozících a odcházejících členech. Období od vzniku komise do rozdělení komisí podle jazyka v roce 1871 je zde zachyceno velmi detailně. Po tomto rozdělení se kniha zaměřuje jen na německou komisi. Na konci svazku je přiloženo několik spisů z roku 1880.² Pochopit pozdější fungování německé komise až do jejího konce lze díky kartonům číslo 299 až 305 z fondu Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze (1879–1945).

Tyto kartony většinou obsahují informace o odvolání kandidátů proti výsledkům zkoušky či žádosti o různé zkouškové úlevy, jež nebyly pro téma této práce zcela podstatné. Mezi nimi lze však nalézt, i když v podstatně nižším počtu, různé pokyny vyšších instancí či organizační spisy komise, které obsahují zajímavá fakta o jejích členech. Ve fondu jsou celkem uceleně spisy z let 1908 až 1909, poté z let 1918 až 1939. Naproti tomu období mezi lety 1940 až 1945 se dochovalo značně torzovitě.³ Kartony číslo 1 až 3, tvořící fond Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953), poskytují velmi ucelený přehled práce české zkušební komise od roku 1911 do padesátých let, kromě období od 17. listopadu 1939 až do konce nacistické okupace. V prvním kartonu lze nalézt organizační nařízení vyšších instancí a samotné komise, ve druhém kartonu spisy o zaměstnancích komise a na konci kartonu jsou uloženy návrhy či spisy

² Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), *Kniha normálií*, inv. č. 437.

³ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze (1879–1945). F. 57. Ka. č. 299-305.

k jmenování jednotlivých zkoušejících, na což navazuje třetí karton obsahující detailnější informace o zaměstnancích komise a jejich jednotlivých návrzích.⁴

Fond zkušební komise mezi lety 1850 až 1871 obsahuje hlavně osobní složky jednotlivých kandidátů, jedná se o spisy. Ty mohou obsahovat jejich životopis, přihlášku a informace o průběhu zkoušky, případně odvolání proti výsledku zkoušky či zdůvodnění případné studijní úlevy při zkoušce.⁵ Fond 46 obsahuje též osobní složky kandidátů u české komise až od začátku 20. století do jeho padesátých let.⁶ Od 28. května 1942 do konce války německá komise zkoušela kandidáty učitelství na školách s českým vyučovacím jazykem, což zaznamenává *Knih zkušebních protokolů*, kterou lze již vyhledat online.⁷ Většinou jsou v ní zaznamenány dodatečné zkoušky z němčiny.⁸

V Národním archivu, a to na druhém oddělení, jsou uloženy doplňující informace z materiálů českého místodržitelství. V místodržitelském fondu mezi lety 1856 až 1883 karton se stejným časovým rozmezím obsahuje dokumenty o vzniku české zkušební komise a organizační dokumenty obou komisí. Spisy se bohužel nedochovaly uceleně.⁹ Karton místodržitelského období z let 1884 až 1900 obsahuje, vedle komise pro učitelství na středních školách popisované v této práci, ostatní komise, například pro učitelství hudby nebo tělocviku. Jedná se o fragment, z něhož údaje posloužily na sestavení přehledu členů německé zkušební komise, o české komisi lze však též něco nalézt.¹⁰

Česká univerzita zveřejňovala ve svých tištěných Seznamech vyučujících personální složení české zkušební komise. Nechybí ani jejich zkušební předměty, konkrétní funkce a kontaktní informace. Ty vycházely pro daný akademický rok, avšak všechny akademické roky nejsou k dispozici.¹¹ Ve dvacátých letech 20.

⁴ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Předpisy a zápisy. Ka. č. 1-3.

⁵ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871). Ka. č. 5, G-Ha.

⁶ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). F. 46, osobní spisy kandidátů.

⁷ Odkaz na knihu: <https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1071453748768879/1/?lang=cs>

⁸ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze. F. 57

⁹ Národní archiv. České místodržitelství Praha (1856–1883). Ka. 1023, sig. 26/4/16.

¹⁰ Národní archiv. České místodržitelství Praha (1884–1900). Ka. 3674.

¹¹ *Seznam osob a ústavů Univerzity Karlovy v Praze jakož i státních zkušebních komisí*. Praha 1919–1937; *Seznam osob a ústavů Univerzity Karlovy v Praze jakož i státních zkušebních komisí*. Praha 1919–1935; *Osobní stav c. k. České univerzity Karlo-Ferdinandovy*. Praha 1905-1918.

století začala přehledy členů zkušební komise zveřejňovat i německá univerzita, kromě popisu vedoucích funkcí s kontaktními informacemi však obsahovaly pouze jména. Z počátku nacistické správy se informace o zkušební komisi v těchto příručkách neuváděly. V druhé polovině okupačního období obsahují pouze kontaktní údaje a přehled vedoucích funkcí.¹²

První díl *Pädagogik in Österreich* od Wolfganga Brezinky poskytuje celkový přehled o vývoji pedagogiky v Rakousku od časů osvícenství až do doby vydání knihy. Pro tuto práci z ní byly použity podstatné informace o stavu školství po roce 1848 a o celkovém vývoji zkušebních komisí pro učitelství na středních školách v Rakousku.¹³ Z druhého dílu této knihy tato bakalářská práce čerpá informace ohledně stavu vzdělávání gymnaziálních učitelů na pražské univerzitě před vznikem komise a po jejím vzniku. Zejména se však zabývá vývojem pedagogiky na pražské univerzitě a později na její německé části.¹⁴ Z třetího dílu *Dějiny Univerzity Karlovy* práce čerpá informace týkající se atmosféry po revolučním roce 1848, Thunových studijních reformách ve vztahu k filozofické fakultě a počátku zkušební komise pro učitelství na gymnáziích. Medailonky jednotlivých členů v této práci mnohdy též vycházejí z této knihy¹⁵ a jejího čtvrtého dílu.¹⁶

Předchozí dvě uvedené publikace čerpají z Petránova *Nástinu dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*, jenž je podrobnější díky svému zaměření na filozofickou fakultu a její českou pokračovatelku po roce 1882, je ale zastaralejší. Přehled členů české zkušební komise mezi lety 1882 až 1939 se stal základem rozšířeného přehledu v této práci.¹⁷ Druhá část Kazbundovy *Stolice dějin na pražské univerzitě* poskytuje zajímavá fakta k ustanovení zkušební komise pro

¹² *Personalstand der Deutschen Universität in Prag 1924/25–1930/1931*, Praha 1924-1930; *Personal – und Vorlesungsverzeichnis zweites Trisemester 1940–Sommersemester 1945*, Praha 1940-1945.

¹³ ; BREZINKA, Wolfgang. *Pädagogik in Österreich: die Geschichte des Faches an den Universitäten vom 18. bis zum Ende des 20. Jahrhunderts. Band 1, Einleitung: Schulwesen, Universitäten und Pädagogik im Habsburger-Reich und in der Republik; Pädagogik and der Universität Wien*. Wien 2000.

¹⁴ BREZINKA, Wolfgang. *Pädagogik in Österreich: die Geschichte des Faches an den Universitäten vom 18. bis zum Ende des 20. Jahrhunderts. Band 2, Pädagogik an den Universitäten Prag, Graz und Innsbruck*. Wien 2003.

¹⁵ HAVRÁNEK, Jan a kol. *Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802-1918*. Praha 1997.

¹⁶ HAVRÁNEK, Jan – POUSTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Praha 1998.

¹⁷ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983.

učitelství a jejich zkoušejících dějepisných předmětů.¹⁸ Ohledně zkoušejících členů dějepisu poskytuje podnětné informace publikace *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*.¹⁹ Publikace od Milady Sekyrkové *Univerzita jako úřad?* Popisuje souvislosti Thunových reforem, stavu pražské univerzity před nimi a postavení pražské univerzity v rámci monarchie.²⁰ Kniha *Pedagogika pro učitele*, v níž je též zkušební komise zmíněna, obsahuje informace z historie vzdělávání středoškolských učitelů.²¹ Neuhöferovo *Střední školství* z roku 1935 zahrnuje veškeré československé středoškolské zákony platné v době jeho vydání.²² *Z Věstníků Ministerstva školství a osvěty* z let 1945 až 1948 čerpá tato práce poválečná nařízení ministerstva a školské zákony.²³ Z brožury *Das Haus am Minoritenplatz* jsou údaje o počátku ministerstva kultury a vyučování.²⁴ *Ottův slovník naučný* se zabývá činností některých zkušebních komisařů a jejich členstvím ve zkušební komisi.²⁵ *Česká klasická filologie na pražské univerzitě 1848-1917* popisuje vývoj vyučování klasických jazyků, jež byly v počátečním období komise stěžejními předměty, a dokonce obnáší informace související se zkušební komisí.²⁶ Podobná, avšak týkající se pouze jednoho člena komise, je německy psaná publikace *August Schleicher und Böhmen*, která rovněž posloužila ke vzniku této práce.²⁷ Tomek v prvním díle svých *Pamětí* zmínil počátky svého působení u zkušební komise²⁸, ve druhém díle popsal vznik české zkušební komise.²⁹ Kniha *J. F. Herbart a jeho stoupenci na pražské univerzitě* zmiňuje okrajově vliv herbatinismu³⁰ na zkušební komisi a některé její členy.³¹ *Průruční slovník pedagogický pro školskou a učitelskou praxi* obsahuje životopisné údaje některých pedagogicky zaměřených členů zkušební komise a přehled

¹⁸ KAZBUNDA, Karel. *Stolice dějin na pražské univerzitě. Část 2*. Praha 1965.

¹⁹ MAREK, Jaroslav – KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*. Praha 1997.

²⁰ SEKYRKOVÁ, Milada. *Univerzita jako úřad? Správní vývoj pražské univerzity od tereziánských reforem do roku 1950 a její písemnosti (s důrazem na období do roku 1850)*. Praha 2020

²¹ VALIŠOVÁ, Alena – KASÍKOVÁ, Hana. *Pedagogika pro učitele*. Praha 2007.

²² NEUHÖFER, Rudolf. *Střední školství*. Praha 1935.

²³ *Věstník Ministerstva školství a osvěty*. Praha 1945-1948.

²⁴ WAITZBAUER, Harald. *Das Haus am Minoritenplatz*. Wien 2008.

²⁵ *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. Praha: J. Otto, 1888-1909.

²⁶ SVATOŠ, Martin. *Česká klasická filologie na pražské univerzitě 1848-1917*. Praha 1995.

²⁷ SYLLABA, Theodor. *August Schleicher und Böhmen*. Praha 1995.

²⁸ TOMEK, Václav Vladivoj. *Paměti z mého života. Díl I*. Praha 1904-1905.

²⁹ TOMEK, Václav Vladivoj. *Paměti z mého života. Díl II*. Praha 1905.

³⁰ Podle herbatinismu pedagogika úzce souvisí s jeho etikou a psychologií. Etika určí cíl výchovy a psychologie prostředky pedagogiky; viz. PECH, Oldřich. *Průruční slovník pedagogický pro školskou a učitelskou praxi*. Praha 1937, s. 137.

³¹ TRETERA, Ivo. *J. F. Herbart a jeho stoupenci na pražské univerzitě*. Praha 1989.

tehdejších pedagogických teorií.³² Pro celkový přehled dějin správy v oblasti školství lze doporučit *Dějiny správy v českých zemích*³³ a *Geschichte Österreichs*³⁴.

Z elektronických zdrojů lze uvést bakalářskou práci *Profily kandidátů pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy*, jež je zejména sondou mezi kandidáty, kteří skládali první zkoušku učitelské způsobilosti mezi lety 1900 až 1905 a v roce 1930.³⁵ *Inventář* od Jany Ratajové vysvětluje dějiny německé zkušební komise pro učitelství na středních školách mezi lety 1886 až 1945.³⁶ Dějiny univerzitní přípravy středoškolských učitelů v Rakousku od roku 1848 do současnosti popisuje článek *Universitäre Lehrerbildung in Österreich*.³⁷ Závěry ze setkání odborníků nástupnických států tehdejší monarchie ohledně zavádění a výsledků Thunových školských reforem, v rámci nichž vznikla též tato komise, obsahuje publikace *Die Thun-Hohenstein'schen Reformen 1849–1860*.³⁸ Vývoj protektorátního školství zajímavě shrnuje projekt *Školákem v Protektorátu*.³⁹ Projekt *ALEX* umožňuje online prohlížet všechny staré zákony v němčině z tehdejší monarchie a území Rakouska od roku 1849 do roku 1940. V rámci této databáze jsou též zveřejněny některé zákony z období monarchie v ostatních zemských jazycích, a to včetně češtiny.⁴⁰ K vytvoření medailonků popisujících působení jednotlivých členů v rámci komise či jejich učitelskou kariéru posloužil *Biografický*

³² PECH, Oldřich. *Příruční slovník pedagogický pro školskou a učitelskou praxi*. Praha 1937.

³³ JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*. Praha 1989.

³⁴ WINKELBAUER, Thomas a kol., *Geschichte Österreichs*, Stuttgart 2015.

³⁵ PEŘINA, Milan. *Profily kandidátů pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy*. 2019. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce Pokorný, Jiří. <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/109398> (26.4.2022).

³⁶ RATAJOVÁ, Jana. *ZKUŠEBNÍ KOMISE PRO UČITELSTVÍ NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH NĚMECKÉ UNIVERZITY V PRAZE (KNIHY ZKUŠEBNÍCH PROTOKOLŮ) 1886–1945. Dílčí inventář*. Praha 2019, https://is.cuni.cz/webapps/files/help/Archiv/arc_inventar_57_Zkg.pdf (4.9.2021).

³⁷ GRIMM, Gerald. *Universitäre Lehrerbildung in Österreich. Zur Genese des pädagogischen Begleitstudiums für Lehrer an höheren Schulen von 1848 bis zur Gegenwart*. In: *Tertium comparationis* 6 (2000) 2, s. 151–171.

(https://www.pedocs.de/volltexte/2011/2901/pdf/TC_2_2000_grimm_D_A.pdf) (24.9.2021).

³⁸ MAZOHL, Brigitte – AICHNER, Christof. *Die Thun-Hohenstein'schen Reformen 1849–1860. Konzeption – Umsetzung – Nachwirkungen*. Wien, Köln, Weimar: Böhlau Verlag, 2017. <https://fedora.e-book.fwf.ac.at/fedora/objects/o:963/methods/bdef:Content/get> (4.9.2021); též v anglickém znění: MAZOHL, Brigitte – AICHNER, Christof. *The Thun-Hohenstein University Reforms 1849–1860: Conception – Implementation – Aftermath*. Wien, Köln, Weimar: Böhlau Verlag, 2017. <https://fedora.e-book.fwf.ac.at/fedora/objects/o:1100/methods/bdef:Content/get> (4.9.2021).

³⁹ *Chronologické přímky*. 2016. <https://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php/chronologicke-pimky> (26.2.2022).

⁴⁰ *ALEX Historische Rechts – und Gesetzestexte*. <https://alex.onb.ac.at/> (31.10.2021).

*slovník*⁴¹, *Österreichisches Biographisches Lexikon*⁴² či *Biographisches Lexikon des Kaisertums Oesterreich*.⁴³

⁴¹ *Biografický slovník*. http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/Hlavn%C3%AD_strana (29.1.2022).

⁴² *Österreichisches Biographisches Lexikon*. <https://www.biographien.ac.at/oeb1?frames=yes> (10.2.2022).

⁴³ VON WURZBACH, Constant. *Biographisches Lexikon des Kaisertums Oesterreich*. Dreißigster Teil. Wien: Kaiserlich-königliche Hof – und Staatsdruckerei, 1875. <http://www.literature.at/viewer.alo?objid=11779&viewmode=fullscreen&scale=3.33&rotate=&page=1> (27.12.2021).

1 Období monarchie

1.1 Stav přípravy gymnaziálních učitelů před rokem 1848

Na chod vyššího školství dohlížely do roku 1849 církevní řády, do roku 1773 především jezuité, následně piaristé s benediktiny.⁴⁴ Vedle církve se na tomto dohledu podílel stát, což souviselo s tehdejšími absolutistickým režimem. Naproti tomu osvícenské německé univerzity v Halle a v Göttingenu díky náboženské toleranci uplatňovaly zásadu svobody výuky. Tato kontrola způsobovala Rakousku zaostávání oproti ostatním částem Svaté říše římské,⁴⁵ neboť podle představ Josefa II. měla univerzita profilovat vzdělané, avšak loajální, a ne moc originální úředníky pro státní, zemskou či vrchnostenskou správu. K nim patřili vedle učitelů také duchovní nebo lékaři.⁴⁶ Totéž potvrdil i tehdejší císař František I. při svém projevu v Lublani roku 1821 prohlášením, že nepotřebuje učence, ale poslušné úředníky.⁴⁷

Student pedagogických věd se na univerzitě musel hodně věnovat samostudiu, aby uspěl mezi ostatními uchazeči o učitelství. Výběr kandidátů před rokem 1849 probíhal v „konkurzu“ či „konkurenční soutěži“, k čemuž se měl uchazeč prokázat úspěšným absolvováním gymnázia a filozofických studií na univerzitě či lyceu. Zájemce pro vyšší ročníky gymnázia musel též předložit vysvědčení o studiu všeobecných dějin, rakouských dějin, klasické literatury, řecké filologie a estetiky. Tyto „konkurzní zkoušky“ zahrnovaly písemnou část (překlad s interpretací klasického textu, otázky ze zeměpisu či dějin, úkoly z aritmetiky a geometrie) a ústní část (přednes kandidáta o jím vybraném tématu). K těmto zkouškám pro učitelství na gymnáziích neexistovalo žádné vhodné doporučení ohledně osnov.

⁴⁴ GRIMM, Gerald. Universitäre Lehrerbildung in Österreich. Zur Genese des pädagogischen Begleitstudiums für Lehrer an höheren Schulen von 1848 bis zur Gegenwart. In: *Tertium comparationis* 6 (2000) 2, s. 151–171.

https://www.pedocs.de/volltexte/2011/2901/pdf/TC_2_2000_grimm_D_A.pdf (24.9.2021), s. 3.

⁴⁵ MAISEL, Thomas. Lehr- und Lernfreiheit und die ersten Schritte zu einer Universitäts- und Studienreform im Revolutionsjahr 1848. In: MAZOHL, Brigitte – AICHNER, Christof. *Die Thun-Hohenstein'schen Reformen 1849–1860. Konzeption – Umsetzung – Nachwirkungen*. Wien, Köln, Weimar: Böhlau Verlag, 2017. <https://fedora.e-book.fwf.ac.at/fedora/objects/o:963/methods/bdef:Content/get> (4.9.2021), s. 101–102.

⁴⁶ SEKÝRKOVÁ, Milada. *Univerzita jako úřad? Správní vývoj pražské univerzity od tereziánských reforem do roku 1950 a její písemnosti (s důrazem na období do roku 1850)*. Praha 2020, s. 28.

⁴⁷ HAVRÁNEK, Jan. Univerzita, její zřízení, správa a studentstvo. In: HAVRÁNEK, Jan (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802–1918*. Praha 1997, s. 25.

Pedagogická a didaktická kvalifikace se z důvodu nedostatku její znalosti u uchazečů nepožadovala.⁴⁸

Výuka pedagogických věd se na univerzitách v tehdejší monarchii značně lišila.⁴⁹ Nejprestižnější rakouská univerzita sídlila ve Vídni. Po ní následovala pražská Karlo-Ferdinandova univerzita,⁵⁰ kde pedagogické předměty vyučoval mezi lety 1836 až 1867 katolický světský kněz, doktor teologie, Jan Pavel Padlesák (1806-1873), který se narodil 4. prosince 1806 v Chotíkově. Po vysvěcení na kněze pro pražskou diecézi studoval díky stipendiu Vyšší kněžský vzdělávací institut sv. Augustýna ve Vídni, zkráceně též zvaný Frintaneum, mezi lety 1832 až 1835. Po složení konkurzních zkoušek pro výuku výchovných věd a teologie byl 13. srpna 1836 dočasně a 28. prosince 1839 definitivně jmenován profesorem. Tato funkce zároveň souvisela, podobně jako v celé monarchii, s prací akademického kazatele. Katedra teologie měla 900 posluchačů, patřila tedy k nejvytíženějším a nejnáročnějším oborům. Po 10 letech však musel profesor Padlesák ze zdravotních důvodů oddělit svou práci od funkce kazatele. Tuto žádost české gubernium přijalo a odeslalo ji císaři Ferdinandovi, jenž ji 18. dubna 1846 schválil. Stejně funkce však Padlesák vykonával ve Vídni, kde však oddělení funkce kazatele od práce vyučujícího arcibiskupská konzistoř nechtěla dopustit. V roce 1843 působil jako děkan teologické fakulty v Praze. První a druhý ročník filozofických studií vyučoval povinné předměty „*Náboženství podle předepsané učebnice*“ a „*Všeobecné vychovatelské vědy podle Mildeho malé učebnice*“. Výuka u každého z nich trvala dvě hodiny. Náplň vychovatelského předmětu si Padlesák organizoval zcela sám. Padlesákův přístup si získal značnou oblibu u posluchačů, jejichž počet se pohyboval mezi 120 až 175. Většinu informací o profesoru Padlesákovi lze najít ve druhém svazku Brezinkova díla *Pädagogik in Österreich* a jeho vídeňské působení též v 1. svazku téže řady. Bohužel autoři třetího svazku *Dějin univerzity*

⁴⁸ GRIMM, Gerald. *Universitäre Lehrerbildung in Österreich. Zur Genese des pädagogischen Begleitstudiums für Lehrer an höheren Schulen von 1848 bis zur Gegenwart*. In: *Tertium comparationis* 6 (2000) 2, s. 151–171.

(https://www.pedocs.de/volltexte/2011/2901/pdf/TC_2_2000_grimm_D_A.pdf (24.9.2021), s. 3-4.

⁴⁹ BREZINKA, Wolfgang. *Pädagogik in Österreich: die Geschichte des Faches an den Universitäten vom 18. bis zum Ende des 20. Jahrhunderts. Band. 1, Einleitung: Schulwesen, Universitäten und Pädagogik im Habsburger-Reich und in der Republik; Pädagogik and der Universität Wien*. Wien 2000, s. 141.

⁵⁰ SEKYRKOVÁ, Milada. *Univerzita jako úřad? Správní vývoj pražské univerzity od tereziánských reforem do roku 1950 a její písemnosti (s důrazem na období do roku 1850)*. Praha 2020, s. 29.

Karlovy neměli k dispozici o této pozoruhodné osobnosti informace z vídeňských archivů, proto je zde zmíněno Padlesákovo působení po roce 1849 jen velmi stručně. Jeho jméno zahrnují též chronologické přehledy v první a třetí příloze.⁵¹

1.2 Vznik komise pro učitelství na gymnáziích

Revoluce v březnu roku 1848 nastolila cestu k parlamentarismu, který dnes tvoří základní pilíř státního a společenského systému. Jejím požadavky bylo vyřešit soužití různých národů v tehdejší Rakousku a změnu státní správy inspirovanou francouzským modelem, jež by odpovídala tehdejšímu stavu výrobních sil. To umožnil konstituční patent ze dne 15. března, který zavedl ústavní zřízení v tehdejší monarchii.⁵² Studenti k tomu ještě požadovali „úplnou svobodu vyučování a učení se“ (*Lehr – und Lernfreiheit*), což by přednášejícím umožnilo svobodnou volbu tématu a vlastní volbu způsobu výkladu. Studenti by zase tímto získali možnost se samostatně rozhodovat o studiu prostřednictvím svobodného výběru přednášek a učitelů. Dále se požadovala možnost studia v němčině a češtině (*obou zemských jazycích*) pro všechny předměty.⁵³ Pravděpodobně tato vydaná svoboda měla za následek, že po roce 1848 stačila pro výkon učitelství pouze konkurzní zkouška, neboť všechny semestrální a roční zkoušky se odložily, a to včetně těch z vychovatelských věd.⁵⁴ Třetí díl Dějin univerzity Karlovy též zmiňuje zrušení povinnosti průběžných zkoušek pro sedmnáctileté a osmnáctileté filozofy prostřednictvím ministerského nařízení ze dne 6. dubna 1848, což ale způsobilo značnou anarchii.⁵⁵

Staré dvorské kolegiální ústřední úřady a dvorské kanceláře se v důsledku této revoluce přeměňovaly v oborová správní ministerstva. K nim patřilo Ministerstvo veřejného vyučování, jež vzniklo z předchozí Dvorské studijní komise. Prvním

⁵¹ BREZINKA, Wolfgang. *Pädagogik in Österreich: die Geschichte des Faches an den Universitäten vom 18. bis zum Ende des 20. Jahrhunderts. Band 2, Pädagogik an den Universitäten Prag, Graz und Innsbruck*. Wien 2003, s. 13-14; BREZINKA, Wolfgang. *Pädagogik in Österreich: die Geschichte des Faches an den Universitäten vom 18. bis zum Ende des 20. Jahrhunderts. Band 1, Einleitung: Schulwesen, Universitäten und Pädagogik im Habsburger-Reich und in der Republik; Pädagogik and der Universität Wien*. Wien 2000, s. 258; HAVRÁNEK, Jan a kol. *Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802-1918*. Praha 1997, s. 337, 351.

⁵² JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*. Praha 1989, s. 281.

⁵³ HAVRÁNEK, Jan a kol. *Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802-1918*. Praha 1997, s. 91.

⁵⁴ BREZINKA, Wolfgang. *Pädagogik in Österreich: die Geschichte des Faches an den Universitäten vom 18. bis zum Ende des 20. Jahrhunderts. Band 1, Einleitung: Schulwesen, Universitäten und Pädagogik im Habsburger-Reich und in der Republik; Pädagogik and der Universität Wien*. Wien 2000, s. 141.

⁵⁵ HAVRÁNEK, Jan a kol. *Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802-1918*. Praha 1997, s. 99.

ministrem tohoto resortu se stal dne 4. dubna 1847 Franz von Sommaruga (1780-1860), jenž vychovával v mládí tehdejšího císaře Ferdinanda. Ten opět k reformě gymnaziálního a univerzitního studia roku 1848 přizval profesora z pražské filozofické fakulty Franze Exnera (1770-1836). Od 4. září 1848 dokonce tuto reformu řídil jako ministerský rada. Jeho myšlenka vycházející z herbartismu souvisela se staršími osvícenskými myšlenkami, snažil se o pevný řád ve vědě. Exner pocházel z původní prusko-slezské rodiny přistěhovalé do Vídně, kde se narodil dne 28. srpna 1802. Studoval právo ve Vídni a filozofii v Pavii. Z filozofie roku 1827 získal doktorát ve Vídni. Poté působil na katedře filozofie ve Vídni. Zde též mezi lety 1828 až 1831 suploval vychovatelské vědy. Roku 1831 se stal profesorem v Praze. Ovlivnil mladou generaci a patřil k oblíbeným pedagogům. Jeho myšlenky ovlivnily Karla Hynka Máchu, Karla Sabinu, Františka Ladislava Riegra, Augustina Smetanu a Gustava Lindnera. Jeho působení inovovalo převážně pedagogiku. Už roku 1844 byl pozván do reformní komise pro střední a vysoké školství. Před revolucí ho císař dne 18. června 1847 poslal zpět na pražskou univerzitu.⁵⁶ Exner si velmi dobře uvědomoval, že je potřeba se při těchto reformách inspirovat v Německu, kde školský systém skvěle fungoval.⁵⁷ Sommarunga však po více než třech měsících rezignoval, načež se mezi lety 1848 až 1849 vystřídali postupně čtyři ministři. Kvůli tomu ministerstvo fungovalo nedostatečně.⁵⁸ Exnerovy reformy se snažil uhájit tajemník tohoto ministerstva a liberální doktor Ernst von Feuchtersleben (1765-1834). K jejich cílům patřila orientace na německé univerzity, oddělení církve od školství, ale bez vyloučení kněží. Bohužel kvůli následkům vídeňské říjnové revoluce působil tento tajemník ve svém úřadu jen pár měsíců.⁵⁹ V této složité době byl rovněž povolán klasický

⁵⁶ JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*. Praha 1989, s. 281; WAITZBAUER, Harald. *Das Haus am Minoritenplatz*. Wien 2008, s. 38; GRIMM, Gerald. *Universitäre Lehrerbildung in Österreich. Zur Genese des pädagogischen Begleitstudiums für Lehrer an höheren Schulen von 1848 bis zur Gegenwart*. In: *Tertium comparationis* 6 (2000) 2, s. 151–171. (https://www.pedocs.de/volltexte/2011/2901/pdf/TC_2_2000_grimm_D_A.pdf) (24.9.2021), s. 4; BREZINKA, Wolfgang. *Pädagogik in Österreich: die Geschichte des Faches an den Universitäten vom 18. bis zum Ende des 20. Jahrhunderts. Bd. 1, Einleitung: Schulwesen, Universitäten und Pädagogik im Habsburger-Reich und in der Republik; Pädagogik and der Universität Wien*. Wien 2000, s. 61-63; HAVRÁNEK, Jan a kol. *Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802-1918*. Praha 1997, s. 74.

⁵⁷ BREZINKA, Wolfgang. *Pädagogik in Österreich: die Geschichte des Faches an den Universitäten vom 18. bis zum Ende des 20. Jahrhunderts. Band 1, Einleitung: Schulwesen, Universitäten und Pädagogik im Habsburger-Reich und in der Republik; Pädagogik and der Universität Wien*. Wien 2000, s. 63.

⁵⁸ WAITZBAUER, Harald. *Das Haus am Minoritenplatz*. Wien 2008, s. 38.

⁵⁹ BREZINKA, Wolfgang. *Pädagogik in Österreich: die Geschichte des Faches an den Universitäten vom 18. bis zum Ende des 20. Jahrhunderts. Band 1, Einleitung: Schulwesen,*

filolog z Berlína, Hermann Bonitz (1814-1888), jenž patřil společně s Exnerem k důležitým osobnostem v oblasti školských reforem. Bonitzovým cílem plánu byla reforma gymnázií. K dalším důležitým osobnostem V tomto resortu patřil Joseph Alexander von Helfert (1791-1847) působící ve funkci státního podtajemníka, již vykonával i za Thuna.⁶⁰

Připravované reformy uskutečnil teprve ministr Lev Thun Hohenstein (1811-1888), jenž nastoupil do svého úřadu dne 28. července 1849. Tehdy též došlo k přejmenování na Ministerstvo kultu a vyučování, neboť pod tento úřad začaly spadat církevní záležitosti.⁶¹ To souviselo s úzkou propojeností těchto agend a budoucím řešením jejich vzájemného vztahu.⁶² Konzervativně založený Lev Thun Hohenstein zastával reformní katolický postoj propagovaný Bernardem Bolzanem. Také jeho šlechtický rod Thunů umožnil provést reformu lidových škol na území litoměřické diecéze. Bolzanovi žáci mladého Thuna vyučovali. Leův otec František Antonín Thun si dopisoval se spřátelenými sociálně reformními představiteli a otevřel zámeckou knihovnu na svém zámku v Děčíně veřejnosti. Dále vypisoval odměny pro úspěšné učitele a dohlížel na duchovní, aby kázali jasně a srozumitelně.⁶³

Jeho nejmladší syn Leo měl, jak bylo zvykem v těchto rodinách, k dispozici soukromého vychovatele, na malostranském gymnáziu složil závěrečnou zkoušku a poté studoval práva na Karlo-Ferdinandově univerzitě. Po ukončení studií Lev

Universitäten und Pädagogik im Habsburger-Reich und in der Republik; Pädagogik and der Universität Wien. Wien 2000, s. 63-64.

⁶⁰AICHNER, Christof – MAZOHL, Brigitte. „Für Geist und Licht! ... Das Dunkel schwand!“ Die Thun-Hohenstein'schen Universitätsreformen. In: MAZOHL, Brigitte – AICHNER, Christof. *Die Thun-Hohenstein'schen Reformen 1849–1860. Konzeption – Umsetzung – Nachwirkungen.* Wien, Köln, Weimar: Böhlau Verlag, 2017. <https://fedora.e-book.fwf.ac.at/fedora/objects/o:963/methods/bdef:Content/get> (cit.4.9.2021), s. 17.

⁶¹ BREZINKA, Wolfgang. *Pädagogik in Österreich: die Geschichte des Faches an den Universitäten vom 18. bis zum Ende des 20. Jahrhunderts. Band 1, Einleitung: Schulwesen, Universitäten und Pädagogik im Habsburger-Reich und in der Republik; Pädagogik and der Universität Wien.* Wien 2000, s. 64.

⁶²AICHNER, Christof – MAZOHL, Brigitte. „Für Geist und Licht! ... Das Dunkel schwand!“ Die Thun-Hohenstein'schen Universitätsreformen. In: MAZOHL, Brigitte – AICHNER, Christof. *Die Thun-Hohenstein'schen Reformen 1849–1860. Konzeption – Umsetzung – Nachwirkungen.* Wien, Köln, Weimar: Böhlau Verlag, 2017. <https://fedora.e-book.fwf.ac.at/fedora/objects/o:963/methods/bdef:Content/get> (cit. 4.9.2021), s. 18.

⁶³ FILLAFER, Franz Leander. Leo Thun und die Aufklärung Wissenschaftsideal, Berufungspolitik und Deutungskämpfe. In: MAZOHL, Brigitte – AICHNER, Christof. *Die Thun-Hohenstein'schen Reformen 1849–1860. Konzeption – Umsetzung – Nachwirkungen.* Wien, Köln, Weimar: Böhlau Verlag, 2017. <https://fedora.e-book.fwf.ac.at/fedora/objects/o:963/methods/bdef:Content/get> (4.9.2021), s. 59-60.

působil na pražském apelačním soudu, poté v krajské správě a jako pomocník v kanceláři státního rady. Díky tomu znal krajskou a státní správu mnohem lépe než většina ministrů ve vládě Felixe Schwarzenbergra. Přesto byl mladý Thun kritizován za svoje reformní myšlenky. Ty pokračovaly v duchu josefinských reforem jako bylo např. stejné zdanění dominikálu s rustikálem či kontrola při zpracování výrobků u sedláků.⁶⁴ O svoji kariéru však kvůli neúspěšnému potlačení březnové revoluce přišel.⁶⁵ I když Thun se svými myšlenkami působil v předbřeznové době liberálnějším dojmem, určitě nepatřil k jejím stoupcům. Thun byl odhodlaný katolík, jenž hájil mnohé tradiční postoje. Patřil k české politické straně šlechticko-konzervativní. Jeho jmenování ministrem v této době bylo proto značně překvapivé. Navzdory tomu ponechal Exnera vytvářet liberální reformy, neboť si vážil svého bývalého liberálního učitele z Prahy a uvědomoval si nezbytnost reforem.⁶⁶ K těmto reformám patřilo rozšíření počtu gymnaziálních ročníků z šesti na osm, čímž filozofické fakulty přišly o břemeno tzv. „lycejních tříd“, jejichž program se nezměnil. Pro vstup na filozofickou fakultu, která sloužila hlavně k přípravě středoškolských profesorů, či jinou univerzitní fakultu bylo nutné tyto třídy absolvovat. K dalším změnám patřilo studium umožňující odbornou přípravu budoucím učitelům reálných škol na filozofických fakultách.⁶⁷

⁶⁴ FILLAFER, Franz Leander. Leo Thun und die Aufklärung

Wissenschaftsideal, Berufungspolitik und Deutungskämpfe. In: MAZOHL, Brigitte – AICHNER, Christof. *Die Thun-Hohenstein'schen Reformen 1849–1860. Konzeption – Umsetzung – Nachwirkungen*. Wien, Köln, Weimar: Böhlau Verlag, 2017. <https://fedora.e-book.fwf.ac.at/fedora/objects/o:963/methods/bdef:Content/get> (4.9.2021), s. 60-61.

⁶⁵ AICHNER, Christof – MAZOHL, Brigitte. „Für Geist und Licht! ... Das Dunkel schwand!“ Die Thun-Hohenstein'schen Universitätsreformen. In: MAZOHL, Brigitte – AICHNER, Christof. *Die Thun-Hohenstein'schen Reformen 1849–1860. Konzeption – Umsetzung – Nachwirkungen*. Wien, Köln, Weimar: Böhlau Verlag, 2017. <https://fedora.e-book.fwf.ac.at/fedora/objects/o:963/methods/bdef:Content/get> (4.9.2021), s. 17.

⁶⁶ AICHNER, Christof – MAZOHL, Brigitte. „Für Geist und Licht! ... Das Dunkel schwand!“ Die Thun-Hohenstein'schen Universitätsreformen. In: MAZOHL, Brigitte – AICHNER, Christof. *Die Thun-Hohenstein'schen Reformen 1849–1860. Konzeption – Umsetzung – Nachwirkungen*. Wien, Köln, Weimar: Böhlau Verlag, 2017. <https://fedora.e-book.fwf.ac.at/fedora/objects/o:963/methods/bdef:Content/get> (4.9.2021), s. 17; BREZINKA, Wolfgang. *Pädagogik in Österreich: die Geschichte des Faches an den Universitäten vom 18. bis zum Ende des 20. Jahrhunderts. Bd. 1, Einleitung: Schulwesen, Universitäten und Pädagogik im Habsburger-Reich und in der Republik; Pädagogik and der Universität Wien*. Wien 2000, s. 64.

⁶⁷ GRIMM, Gerald. Universitäre Lehrerbildung in Österreich. Zur Genese des pädagogischen Begleitstudiums für Lehrer an höheren Schulen von 1848 bis zur Gegenwart. In: *Tertium comparationis 6 (2000) 2*, s. 151–171.

(https://www.pedocs.de/volltexte/2011/2901/pdf/TC_2_2000_grimm_D_A.pdf (24.9.2021), s. 4; HAVRÁNEK, Jan a kol. *Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802-1918*. Praha 1997, s. 100.

S těmito změnami rovněž souvisí počátky vědecké a pedagogické zkoušky u gymnaziálních učitelů související s provizorním zákonem číslo 380 o zkoušení kandidátů učitelství na gymnáziích, jež zveřejnil ministr kultu a vyučování dne 30. srpna 1849, pro Dolní, Horní Rakousko, Čechy, Moravu, Halič, Krakov, Bukovinu, Štýrsko, Kraňsko, Klagenfurt, Přímoří, Tyrolsko a Dalmácii.⁶⁸ Tento zákon však nebyl jako většina originálním, neboť se inspiroval v Bavorsku a Prusku, kde se jednotná vědecká zkouška pro vyučující na gymnáziích prováděla již od roku 1809 a 1810.⁶⁹

Tento zákon uvádí, že muž, který se ucházel o místo gymnaziálního učitele, se musel zúčastnit zkoušky, ke které zřizovalo Ministerstvo kultu a vyučování v různých městech zkušební komise. Členové těchto komisí pocházeli z různých oborů vyučovaných na gymnáziích a dostávali pracovní smlouvu na rok, kterou si navíc mohli po vypršení lhůty opět prodloužit. Jeden ze členů, jmenovaný Ministerstvem kultu a vyučování, předsedal řízení, vedl korespondenci, dohlížel na vymezený řád, přikládal obdržené spisy. Vedením učební osnovy na gymnáziích byl pověřen člen zemského školního úřadu, pokud nepatřil k členům zkušební komise a jeho osobní záležitosti to umožňovaly, avšak nemohl hlasovat za účelem zjištění důležitých vědomostí kandidátů. Ke zkoušce byl připuštěn pouze ten kandidát, který svou žádost uvedl řediteli dané komise, u níž bude skládat svou zkoušku. K této žádosti předložil maturitní vysvědčení jako nutnost vstupu na univerzitu, vysvědčení řádného posluchače, jenž studoval tři roky na jedné univerzitě a vůči jehož jednání se neshledaly žádné námitky. Když od absolvování vysoké školy uběhl více než rok, musel přinést osvědčení z veřejného úřadu o svém chování. Dále následoval písemně vyhotovený životopis, který postupně popisoval uchazečovo studium. Měl představit svou studijní specializaci a předměty, jež hodlá, a v jakém jazyce, vyučovat. Pokud nemohl přinést některý z výše uvedených dokumentů, stačil souhlas ministerstva o přijetí ke zkoušce.⁷⁰

⁶⁸ *Allgemeines Reichs- Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich. Jahrgang 1849.* Wien 1850, s. 684.

⁶⁹ GRIMM, Gerald. Universitäre Lehrerbildung in Österreich. Zur Genese des pädagogischen Begleitstudiums für Lehrer an höheren Schulen von 1848 bis zur Gegenwart. In: *Tertium comparationis 6 (2000) 2*, s. 151–171.

(https://www.pedocs.de/volltexte/2011/2901/pdf/TC_2_2000_grimm_D_A.pdf (24. 9. 2021), s. 3.

⁷⁰ *Allgemeines Reichs- Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich. Jahrgang 1849.* Wien 1850, s. 684-685.

Uchazeč musel prokázat znalost problematiky výuky na gymnáziu, schopnost zúčastnit se hodiny a dále mít všeobecný přehled z ostatních předmětů zde vyučovaných. Uchazeči zaměřenému na klasickou filologii ve všech gymnaziálních ročnících nestačila jenom znalost latiny a řečtiny, ale musel znát i jejich písemnictví. K tomu musel vlastnit díla od určených antických klasiků, mít znalost antiky, antického státu, života v antice, mytologie, metriky⁷¹, vědecké práce a pomůcek ke studiu latiny. Filologovi učícímu pouze na nižším gymnáziu stačilo znát latinu, přečíst méně klasiků, umět vědecky vysvětlit určité pasáže textů a upozorňovat na chyby. Zájemce o dějepis a zeměpis na všech stupních gymnázia měl mít chronologický přehled světových dějin, zařazovat věci do historického kontextu, k němuž patřily základní znalosti z dějin a zeměpisu. Vzhledem k důležitosti klasických jazyků je měl ovládat tak dostatečně, aby jeho vyučovací hodina k nim sloužila jako doplněk. Tyto výše uvedené věci musel dokázat spojit s dějinami „rakouských otcovských zemí“. Ze zeměpisu měl znát přírodní vlastnosti a politické členění Země, evropské země, speciálně zeměpis Rakouska. Uchazeči o výuku na nižším gymnáziu stačilo znát pouze dějiny v souvislosti s klasickými jazyky a zeměpisné znalosti vycházely z kandidátova zaměření.

K přírodovědné skupině patřila matematika, u níž si uchazeč pro všechny ročníky měl být jistý v elementární matematice, analytice⁷², geometrii, integrálním počtu souvisejícím s fyzikou. Pouze elementární matematika stačila pro nižší ročníky. Pro fyziku byla nezbytná experimentální fyzika, základy chemie, časté příklady z praxe, vztah fyziky k astronomii, matematické geografii, případně k elementární matematice. Pro nižší gymnázium stačila pouze matematicky průkazná fyzika, astronomie a matematická geografie. Zájemce o přírodopys se zaměřoval na přírodní produkty užívané lidmi, umět popsat své okolí, znalost důležitých anatomických příčin, evoluci, geologický vývoj a zeměpisné rozšíření organismů. Dále pro nižší gymnázium stačily pouze anatomické, fyziologické a geologické znalosti. Živé jazyky sloužily pouze jako prostředek výuky. K nim se pojila znalost gramatiky a jeho národní literatury. Na nižším gymnáziu ho stačilo pouze umět používat při výuce. Naproti tomu zájemce všech ročníků gymnázia

⁷¹ Nauka o metru veršů. Metrum se v antice používalo jako rytmická jednotka; in.: KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha 2005, s. 518.

⁷² Používá metody analýzy (rozboru); in.: KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha 2005, s. 51.

musel znát jeho historický vývoj, počátky a krásnou literaturu. Němečtí vyučující museli znát německé dialekty a snadno přečíst středověké básně v původním znění např. Píseň o Nibelunzích. Pro výuku v češtině bylo důležité znát staročeskou gramatiku, nejstarší literární díla (Libušin soud, Královedvorský rukopis, Dalimilovu kroniku, Rožmberskou knihu). Kandidáti slovenského jazyka nepotřebovali znalost českého jazyka a jeho literatury. Dále šlo složit zkoušku z polštiny⁷³, rutenštiny⁷⁴, slovinštiny⁷⁵, ilyrštiny⁷⁶, chorvatštiny⁷⁷, srbštiny⁷⁸ a rumunštiny či valaštiny⁷⁹. O maďarštině není ve výnosu uvedena ani zmínka. Kandidáti na gymnáziích, kde se nestanovila vyučovací řeč, byli ze zkoušky o nejstarších dokladech a památkách zproštěni.⁸⁰

Všichni kandidáti museli z filozofie ovládat logiku, psychologii, morálku a pedagogiku. Z těchto oborů museli znát jejich vliv na svou budoucí práci. Kandidáti pro hodiny filozofie ve vyšších třídách gymnázia potřebovali znát dějiny filozofie, přečíst jedno významné filozofické dílo, znát vědecké body logiky a empirické psychologie. Všeobecné znalosti mohl kandidát získat, pokud studoval tuto problematiku také mimo svou specializaci. U živých jazyků se všeobecné znalosti vztahovaly pouze na vyučovací jazyk daného kandidáta.⁸¹

Zkouška zahrnovala domácí přípravu, při níž si měl kandidát připravit uvedení svého studijního okruhu a důvod svého zájmu o učitelství. K tomu měl vypracovat vlastní životopis, v jehož prvním odstavci byly uvedeny speciální předměty a ve druhé předměty pedagogické s filozofickými. Kandidáti pro filologii měli životopis vypracovat v latině. Vedle toho měl vypracovat písemný „úkol“ související s tématem svého studijního okruhu. Pokud měl kandidát příliš široký záběr, téma

⁷³ K ní byly požadovány památky ze 14. a 15. století (staropolské právní knihy vydávané Lewelem a Markétou Psalterovou).

⁷⁴ Z ní zkouška zahrnovala Slovo o pluku Igorově, Volyňskou či Ipatijovu kroniku.

⁷⁵ U ní se zkoušející ptal na Frisinské zlomky, díla Bohoriče, Trubara, Dalmatia a ostatních představitelů 16. století.

⁷⁶ Lze předpokládat, že se jednalo o nějaký jihoslovanský jazyk, neboť Ilyrové obývali jihoslovanské oblasti před příchodem Slovanů a zároveň je v zákoně zmíněna před chorvatštinou.

⁷⁷ Stejně jak u ilyrštiny kandidát musel znát dubrovnicko-dalmatské spisovatele 16. a 17. století. k nim patřil např. Gundulić, Palmotić, Zlatarić, Georgić.

⁷⁸ Zkouška ze srbštiny zahrnovala rozdíly mezi ní a liturgickým jazykem, její nejstarší literární památky a tištěné zákoníky Štěpána Dušana.

⁷⁹ Valaši jsou spjati s Rumuny, proto lze předpokládat, že se jednalo o rumunský dialekt. u této zkoušky se odpovídalo na otázky ohledně nejstaršího překladu bible, církevních knih a listin.

⁸⁰ *Allgemeines Reichs- Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich. Jahrgang 1849.* Wien 1850, s. 685-689.

⁸¹ *Allgemeines Reichs- Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich. Jahrgang 1849.* Wien 1850, s. 689.

práce se zevšeobecnilo na téma pedagogické a psychologické. Na vypracování písemné práce dostal kandidát šest až osm týdnů. Při obhajobě této práce se komise dotazovala na literaturu K přípravě, zjišťovala jeho vědecké schopnosti, jeho vyjadřování, uvažování, stylistickou správnost a návaznost. Pokud ředitel komise a její odborní členové uznali tyto věci vhodnými, tak tuto část ukončili a připustili kandidáta k dalším částem. Poté mu byla zadána klauzurní práce, jejíž téma vycházelo ze specializace popsané v životopise a své domácí písemné práce. Tu vypracovával pod dohledem za přesně určený čas, aby prokázal své písemné a vědecké schopnosti. Filologové psali tuto práci v latině. Následovala ústní zkouška, při níž se zkoušený dozvěděl výsledek písemné části. Zde měl prokázat všeobecné znalosti a sdělit, které předměty a v jakých ročnících hodlá vyučovat. Zkoušky s více než třemi kandidáty mohly probíhat zároveň, pokud zkoušení měli stejný vyučovací předmět. S dalšími dvěma členy komise se zkoušky účastnil ředitel komise, který bez přerušování zkoušejícího vedl o průběhu zkoušky protokol.⁸²

Zkoušky uzavíraly zkušební lekce na daném gymnáziu za účelem ověření kandidátova působení v praxi. Před těmito lekcemi mu byla zadána látka, kterou bude vyučovat, také ročníky gymnázia, ve kterých bude působit. Tato agenda náležela ze strany zkušební komise jejímu řediteli nebo jinému členovi, ze strany gymnázia jeho řediteli či třídnímu učiteli třídy, kde zkoušený působil. Tito měli pozorovat jeho schopnosti. O výsledku všech zkoušek musel být kandidát informován do týdne.⁸³

Pokud kandidát neudělal část zkoušky, tak ji musel udělat znovu. Pokud proběhla, bylo to uvedeno na vysvědčení. Vysvědčení obsahovala údaje: jméno, věk, rodiště, náboženství, škola a univerzita. Dále zda je schopný učit na daných školách nebo není. V záporném případě se uváděl konkrétní důvod (časový, nepodmíněčný). Na vysvědčení stály též otázky dané zkoušky a informace o praxi

⁸² *Allgemeines Reichs- Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich. Jahrgang 1849.* Wien 1850, s. 690-692.

⁸³ *Allgemeines Reichs- Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich. Jahrgang 1849.* Wien 1850, s. 692-693.

při výuce. Záleželo na daném uchazeči, zda si komisi řekne, že na dané vysvědčení chce uvést své případné předchozí zkoušky.⁸⁴

Zkušební rok sloužil k ověření vyučovacích schopností daného kandidáta na gymnáziu. Kandidát si mohl vybrat pro působení danou korunní zemi, ale korunní země mu vybrala gymnázium, kde by byl potřeba. Mohl začít kdykoliv podle potřeby gymnázia. Zkušební roku se kandidát mohl zúčastnit, pokud s tím souhlasily zemské úřady. O využití a požadavcích pro přiděleného kandidáta si rozhodovalo gymnázium samo. Tito kandidáti nesměli vyučovat více než 9 hodin týdně, a to maximálně ve dvou různých třídách. Výjimkou byla nezbytná suplování, jež mu byla řádně započítaná a mohla probíhat ve více třídách. Pokud se dotyčný na daném ústavu osvědčil, tak mohl hospitovat v jiných třídách. Lehčí tresty mohl kandidát konat sám, měl je však za povinnost oznámit třídnímu nebo hlavnímu učiteli. Těžké tresty měl ponechat na třídním, aby kandidát nekonal něco proti vůli kolegů daného gymnázia, kteří ho měli podporovat. Kandidát byl odpovědný řediteli gymnázia a zároveň měl povinnost navštěvovat odborná školení. V případě problému s kandidátem měl ředitel právo ukončit mu praxi už po prvním semestru. Tuto záležitost měl ředitel oznámit zemským úřadům. Zemské úřady ho podle typu případu přemístily na jiné gymnázium nebo případ předaly Ministerstvu kultu a vzdělání. Po uplynutí zkušební roku vyhotovil ředitel kandidátovi neúplné vysvědčení s informacemi o této praxi. Opis tohoto vysvědčení se uváděl do výroční zprávy zemské školské rady. Kandidát neměl jakýkoliv nárok na finanční odměnu za uplynulý zkušební rok. K tomu musel ještě za konání zkoušky zaplatit 10 zlatých jako zápis ke zkouškám. Peníze se dávaly do označené pokladny.⁸⁵

Správně patřily tyto komise k nižším instancím Ministerstva kultu a vyučování. Ředitel komise vedl korespondenci s ministerstvem a akta. K těmto aktům patřila nařízení ministerstva, odpovědi na dotazy zkuškové komise a osobní akta, jež zahrnovala dokumenty z průběhu zkoušky daného kandidáta. Tato akta se zasílala na konci školního roku ministerstvu k nahlédnutí.⁸⁶

⁸⁴ *Allgemeines Reichs- Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich. Jahrgang 1849.* Wien 1850, s. 693.

⁸⁵ *Allgemeines Reichs- Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich. Jahrgang 1849.* Wien 1850, s. 694-696.

⁸⁶ *Allgemeines Reichs- Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich. Jahrgang 1849.* Wien 1850, s. 697.

Od zkoušek však daný učitel ještě klid neměl, neboť každé tři roky byly jeho znalosti v daném oboru opět prověřovány. Pokud učitel měl zkoušku pro učitelství na gymnáziích v daném jazyce pro danou oblast výuky, mohl se stát vedlejším učitelem pro další předměty. Počítalo se s tím, že tento výkon bude dočasný. Měl proto také snazší zkoušku. Vypracování klauzurní práce měl prodlouženo na vyhrazený den. Ústní zkouška naopak prodloužena nebyla. Byl však zproštěn všeobecné a jazykové zkoušky. V případě nedostatku žáků na dané škole se nekonala zkušební výuka. Tento uchazeč byl zproštěn zkušebního roku.⁸⁷

Za necelý rok, dne 3. května 1850, vydal Lev Thun Hohenstein zákon číslo 186 ohledně učitelských zkoušek, pro dolnorakouského, hornorakouského, salcburského, tyrolského, štyrského, korutanského, kraňského, terstského a přímořského, dalmatského, moravského, slezského, haličského, krakovského, bukovinského místodržitele a Český zemský školní úřad (*Landesschulbehörde von Böhmen*), který ustanovuje suplujícím na gymnáziích lhůtu pro odložení učitelské zkoušky. Ministr zákon ustanovil na základě mnoha proseb od suplujících ohledně odložení učitelských zkoušek kvůli souběhu zkušební výuky na škole s přípravou na učitelskou zkoušku, čímž byli kandidáti ve škole nepoužitelní. Proto ve školním roce 1850/1851 až na zákonné výjimky nikdo nesměl suplovat bez složené učitelské zkoušky. K výjimkám patřili ti, kdo dokázali vyučovat na vysoké úrovni a působili pouze krátkou dobu.⁸⁸

1.3 Pražská Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích od roku 1849

Po zavedení thunovských reforem, kdy přestalo být náboženství povinným předmětem, zůstal dříve zmiňovaný Jan Padlesák v Praze nadále ve funkci profesora vychovatelských věd. Výnos Ministerstva kultu a vzdělání z 21. října 1849 stanovil působení J. P. Padlesáka ve funkci profesora vychovatelských věd pro akademický rok 1849/1850 s tím, že další rok může dojít k prodloužení výkonu jeho funkce. Profesorské kolegium dne 16. srpna 1850 požádalo ministerstvo o ponechání tohoto profesora v důležité funkci, neboť byl pro vychovatelské vědy těžko nahraditelný. Dne 7. září 1850 vydalo nařízení, že probošt Padlesák může též

⁸⁷ *Allgemeines Reichs- Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich. Jahrgang 1849.* Wien 1850, s. 698-699.

⁸⁸ *Allgemeines Reichs- Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich. Jahrgang 1850. Zweiter Theil.* Wien 1850, s. 873-874.

vykonávat funkci profesora výchovatelství na univerzitě v Praze. Poté zde sloužil až do roku 1867 jako řádný profesor. Církevně působil na úřadu probošta kolegiální kapituly ve Staré Boleslavi, kde bohužel 25. února 1873 ve věku 66 let zemřel.⁸⁹

Od akademického roku 1850/1851 se vyučovaly „*Všeobecné výchovatelství vědy*“ a „*Všeobecná pedagogika*“. K nim roku 1854 přibýly „*Rozdílné vyučovací metody*“, „*Gymnaziální pedagogika s praktickými cvičeními pro kandidáty učitelství*“. „*Dějiny výchovy a vzdělání*“ se konaly od roku 1858, „*Výchovatelství věda*“ od 1860/1861, „*O didaktice a metodice se zvláštním zřetelem na Komenského a Pestalozziho*“ od 1864/1865. Počet posluchačů pedagogických předmětů zaznamenal silný opětovný nárůst po roce 1849 díky jejich povinnému absolvování. J. P. Padlesák měl v zimním semestru akademického roku 1850/1851 pouze 9 posluchačů a v letním 10. Poté jejich počet vzrostl na 40 posluchačů a v akademickém roce 1863/1864 dokonce z 1 na 14, z čehož 92 bylo studentů teologie. V „*Gymnaziální pedagogice*“ se zvýšil počet z 11 posluchačů v roce 1857 na 105 v akademickém roce 1865/1866.⁹⁰

Většina absolventů pražské filozofické fakulty vyučovala na gymnáziích. Absolventů v ostatních oborech bylo málo. Ačkoliv se latina už nepoužívala jako učební jazyk na vyšších gymnáziích, zahrnovala společně s řečtinou čtyřicet procent veškeré gymnaziální výuky. Po latině následovala němčina, jež se vyučovala hlavně za účelem pochopení klasických jazyků, dějepis se zeměpisem, matematika, fyzika a filozofická propedeutika. Čeština se postupně uváděla do praxe ve stejné roli zemského užívaného jazyka jako němčina. Většina posluchačů filozofické fakulty proto navštěvovala předměty latinu s řečtinou. Vzhledem k oborovým kombinacím u zkoušek pro učitelství na gymnáziích k dalším obvyklým kombinacím patřily dějepis se zeměpisem, matematika s fyzikou a přírodopis s filozofickou propedeutikou, což dokonce určovalo obsazení kateder, rozsah přednášek vybíraný studenty a možnost vědecké práce. Bohužel

⁸⁹ BREZINKA, Wolfgang. *Pädagogik in Österreich: die Geschichte des Faches an den Universitäten vom 18. bis zum Ende des 20. Jahrhunderts. Band 2, Pädagogik an den Universitäten Prag, Graz und Innsbruck*. Wien 2003, s. 15.

⁹⁰ BREZINKA, Wolfgang. *Pädagogik in Österreich: die Geschichte des Faches an den Universitäten vom 18. bis zum Ende des 20. Jahrhunderts. Band 2, Pädagogik an den Universitäten Prag, Graz und Innsbruck*. Wien 2003, s. 15.

pozadu zůstávala moderní výuka jazyků a zcela převažoval humanitní charakter „klasického“ studia, které ovlivňovalo další kulturní vývoj.⁹¹

Kniha normálií zahrnuje konkrétní informace ohledně organizace Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích v Praze. První informací o této komisi je Thunův dopis z Ministerstva kultu a vyučování prelátu Jacobu Beerovi, jejímu řediteli, z 9. března 1850. V první řadě v něm Thun chválil poslušnost a úroveň komise. Podle ministra záviselo na zvážení každé vědecké komise a zejména jejich jednotlivých členů, jak se budou klást otázky a rozhodovat o ústních a písemných výkonech kandidátů, který vědecký předmět bude součástí zkoušky, neboť na to nebyly ještě vymezeny přesné podmínky. Dále Thun informoval o personálním obsazení pražské komise. Zde jím byl jmenován profesor Georg Curtius (1820-1885) pro klasické jazyky a jejich literaturu, František Ladislav Čelakovský (1799-1852) pro český jazyk a literaturu, Karl August Hahn (1807-1857) pro německý jazyk a literaturu, Vilém Matzka (1798-1891) pro matematiku, František Adam Petřina (1799-1855) pro fyziku, August Reuss (1811-1873) pro mineralogii a botaniku, Jan Evangelista Purkyně (1781-1869) pro zoologii, Řehoř Zeithammer (1800-1881) pro filozofii, což chtěl ministr od členů potvrdit. Dále hodlal ministr ustanovit člena komise pro přírodopis.⁹²

Podle Karla Kazbundy zřídil Vědeckou gymnaziální komisi v Praze ministr Thun v březnu 1850. Zástupcem ředitele komise generála velmistra křížovníků Beera byl J. E. Purkyně. Zkoušky se konaly na staroměstském gymnáziu.⁹³

Od roku 1850 byl též podle K. Kazbundy profesor Karl Johann Vietz (1798-1872) členem Právněhistorické státní zkušební komise, tak i výše zmíněné komise pro kandidáty učitelství. Již od akademického roku 1839/40 působil na stolici obecných dějin a dějin německých a rakouských států. V počátcích ZKG zde zůstal jediným řádným profesorem dějepisu. Na funkci zkoušejícího oboru dějin ho navrhlo zemské gubernium s doporučením, aby případně převzal i zeměpis navržený jinak pro profesora pražské reálky Josefa Wenziga. Po roce 1848

⁹¹ HAVRÁNEK, Jan a kol. *Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802-1918*. Praha 1997, s. 155; též PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 151.

⁹² Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 1-5; PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 186-189.

⁹³ KAZBUNDA, Karel. *Stolice dějin na pražské universitě. Část 2*. Praha 1965, s. 22.

přednášel podle Brandovy učebnice. Díky tehdy nabyté „svobodě“ začal též přednášet dějiny světa a rakouských států z vlastních poznámek a pouze v němčině. V letním semestru 1848/1849 měl přednášku „o novějších dějinách světových“ pro potřebu kandidátů učitelství gymnaziálního, při níž vykládal podle pramenů s využitím postupu pomocných věd historických. Jako zkoušející zeměpisu též vyučoval kandidáty učitelství o některých nejdůležitějších částech geografie, o fyzikální geografii rakouských zemí (letní semestr 1853), o fyzikálním zeměpisu Evropy se zřetelem na statistiku (zimní semestr 1853/4).⁹⁴

Georg Curtius působil jako mimořádný profesor, od roku 1850 jako řádný profesor v oboru klasické filologie na filozofické fakultě v období 1848/1849 až 1853/1854.⁹⁵ Filologický seminář měl nejdůležitější místo na fakultě a ministerstvo ho zřídilo jako úplně první hned v roce 1849, kdy jeho vedení svěřilo profesoru Georgu Curtiovi. V tomto semináři se připravovali budoucí středoškolští učitelé klasické filologie v rámci dvou různých dvouhodinových cvičení konaných jednou týdně. Jedno se věnovalo interpretaci řeckých a latinských textů, druhé čtení žakovských prací a jejich recenzím.⁹⁶ Na seminářích a přednáškách vyučoval G. Curtius podle svých výzkumů. Jeho berlínský profesor Franze Bopp dokázal příbuznost indoevropských jazyků a patří k zakladatelům srovnávacího jazykozpytu. Tento další berlínský profesor byl filozoficky vzdělaný klasický filolog a díky svému pojetí filozofických věd se snažil, aby se starověk poznával jako jeden celek. Curtius jako úplně první využil metody a výsledky srovnávacího jazykozpytu v praxi, čímž zároveň přesvědčil obecné lingvisty používat klasicko-filologické metody a materiál pro srovnávací jazykovědu. Díky svému pětiletému pobytu v Praze znal slovanské jazyky, obzvláště češtinu, díky čemuž hlavně Němcům vysvětlil vidovou funkci řeckého aoristu.⁹⁷

Slavný básník František Ladislav Čelakovský zpočátku působil na stoličce českého jazyka a literatury jako suplent pouhý rok (1835/1836). Byl donucen totiž opustit fakultu pro svou neskryvanou podporu Poláků proti carskému útlaku. Po

⁹⁴ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 131; KAZBUNDA, Karel. *Stolice dějin na pražské universitě. Část 2*. Praha 1965, s. 21-22.

⁹⁵ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 188.

⁹⁶ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 158.

⁹⁷ SVATOŠ, Martin. *Česká klasická filologie na pražské univerzitě 1848-1917*. Praha 1995, s. 27. Aorist je minulý čas, jenž vyjadřuje děj v minulosti bez ohledu na jeho ukončenost či neukončenost, in: KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha 2005, s. 65.

pěti letech strádání v pozici soukromého docenta začal od roku 1842/3 působit na univerzitě v pruské Vratislavi.⁹⁸ Poté se opět na pražskou filozofickou fakultu vrátil v roce 1850, kdy převzal místo po Pavlu Josefu Šafaříkovi. Pár let po roce 1848 povolávalo na filozofickou fakultu ministerstvo české učitele, avšak v 50. letech se postupně výuka v češtině utlumovala. V roce 1849/50 dokázalo z celkového počtu 37 učitelů na filozofické fakultě česky přednášet pouze 7. Čelakovský vyučoval srovnávací mluvnici slovanských jazyků a praktická cvičení ve slovanských jazycích.⁹⁹ V nacionalisticky rozjitřené atmosféře počátkem roku 1849 požádali pražští němečtí studenti ministerstvo o zřízení stolice německé řeči a literatury. Studenti se podívovali nad tím, že na „nejstarší německé univerzitě“ není stolice germanistiky. Při obsazení této katedry však ministr Thun nepodlehł nacionalistickému nátlaku, ale naopak ji zřídil kvůli zvýšení úrovně hlavních předmětů, germanistiky stejně jako klasické filologie a dějepisu. Koncem října 1849 obsadil ministr stolicí germanistiky profesorem Karlem Augustem Hahnem, jenž přišel z Heidelbergu. V zájmu tehdejšího zaměření filologického historicko-srovnávacího bádání svou pedagogickou činnost profesor Hahn věnoval kořenům nejstarších germánských jazyků, vykládal základy „gótského“ jazyka, rozbor skladby Nibelungů, Tristan a Isolda.¹⁰⁰

Roku 1850 přešel z techniky dvaapadesátiletý profesor Vilém Matzka, jenž na fakultě vykládal analytickou mechaniku, dále se velmi zaměřoval na geometrii a občas řešil výpočet pravděpodobnosti. Tato látka se zde předtím nepřednášela. V průměru si zájemci o výuku matematiky v padesátých letech zapisovali v průměru 15 hodin přednášek týdně. Reformy v roce 1849 přesunuly povinný propedeutický výklad z matematiky, fyziky a přírodopisu z filozofické fakulty do vyšších dvou ročníků gymnázia, což absolventům těchto oborů umožnilo širší uplatnění na gymnáziu.¹⁰¹ František Adam Petřina byl pilný praktik s extrémní zručností, slabě však znalý v teorii, zejména s malým přehledem o úrovni současné evropské vědy.¹⁰² Biologické vědy s geologií neměly ještě ve čtyřicátých a šedesátých letech 19. století na fakultě podmínky k rozvoji a odborná činnost se

⁹⁸ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 122.

⁹⁹ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 153.

¹⁰⁰ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 160-161.

¹⁰¹ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 163-164.

¹⁰² PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 119.

koncentrovala v Královské české společnosti nauk a v muzeu, v rukou soukromých badatelů. Rovněž způsob výuky na filozofii nemohl studenty nadchnout svým odtažitým způsobem tradování znalostí, jež vylučovala praktickou znalost a zkušenost. Posluchači při těchto přednáškách nespatriili zmiňovaný minerál, ani jeho vyobrazení. Vyučující soustředili pozornost k mineralogii a paleontologii. August Emanuel Reuss přednášel paleontologii spolu s geologií nejen na filozofické fakultě, ale zároveň i na technice.¹⁰³ Zato Jan Evangelista Purkyně jinak nepůsobil na filozofické fakultě. Ucházel se neúspěšně o uprázdňenou profesuru patologie a farmakologie v Praze, později o profesora fyziologie v Pešti, ale stal se nakonec profesorem fyziologie ve Vratislavi. Poté se mu podařilo dostat na lékařskou fakultu v Praze, kde se zasloužil o vznik fyziologického ústavu. Po roce 1848 vyučoval v němčině a zároveň v češtině.¹⁰⁴ Další člen komise Řehoř Zeithammer vystudoval gymnázium a univerzitu v Praze. Roku 1826 získal titul doktora filozofie. Roku 1828 se stal humanitním profesorem v Písku. V roce 1847 byl přemístěn na malostranské gymnázium. Za člena prozatímní školní rady pro gymnázia byl povolán roku 1848. Členem Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích a zemským školním radou se stal v roce 1850. Zasadil se o prosazení přednášek o české řeči a literatuře na gymnáziích. Odvážně se zastal pronásledovaných vlastenců akademického gymnázia.¹⁰⁵

Povinná zkouška ze živého (zemského) jazyka sloužila jen jako prostředek k výuce. Podmínky cvičení sloužily při zkoušce k prokázání těchto všeobecných vědomostí kandidáta a upevňovaly jeho vědomosti v odborných předmětech. Tato zkouška řešila srozumitelnost výkladu prostřednictvím člena komise znalého problematiky. Obsah písemného úkolu byl filozofický či pedagogický. Tento úkol posoudil člen vybraný ředitelem komise. Ke zkušebním lekcím si mohl každý kandidát vybrat ze tří pražských gymnázií. V těch si určil téma, kterému se při výuce věnoval. Záviselo pak na pohledu jeho ředitele, jak daného kandidáta ohodnotil. Gymnázia byla podle zákona podřízena místodržitelství. V případě problému nebo nejasností se doporučovalo obrátit se na českého místodržitele.

¹⁰³ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 166.

¹⁰⁴ Heslo: *Purkyně*, in: *Ottův slovník naučný*, XX, Praha 1903, s. 1003-1004.

¹⁰⁵ Heslo: *Zeithammer*, in: *Ottův slovník naučný*, XVII, Praha 1908, s. 521-522.

Zemskou komisi financoval tž mstodržitel ze zemské kasy českým zemským studijním fondem, na jehož výdej byla určena maximální možná lhůta.¹⁰⁶

Český mstodržitel Mecséry informoval generálního velmistra a doktora teologie Jakoba Beera v dopise z 20. března 1850, že ministr kultu výnosem z 9. března 1850 uzákonil Vědeckou gymnaziální zkušební komisi v Praze. Beer byl na rok jmenován ředitelem této komise. Následně dal mstodržitel zákonné jmenování ředitele a členů do domácích listů Prager Zeitung zveřejnit s informací o provádění probačních lekcí na třech gymnáziích. Mecséry zároveň Beera informoval, že o obdržení písemných a ústních zkoušek rozhoduje ředitel komise. Dále oznamoval, že při obstarávání písemných záležitostí zkušební komise je nutné vedení písemných záležitostí a zároveň o nich informovat vyšší místa.¹⁰⁷

Kandidát u této komise mohl konat zkoušku v češtině či v němčině. V případě češtiny stačila řečnická zkouška, aby v ní uměl přednášet. Probační lekce mělo být také možné konat v češtině. V ní se měly konat též samotné zkoušky jednotlivých kandidátů. Postupně přibývalo kvorum českých členů komise u různých předmětů. Těch však byl nedostatek, neboť málokdo s dostatečnou kvalifikací by pro tento účel uměl dostatečně česky, proto bylo nutné rozhodnout, jaká část zkoušky by se v něm konala. Podle Kazbundy o tom rozhodoval předseda komise. Počítalo se pravděpodobně s oblastí všeobecných znalostí. Základní znalost němčiny byla nezbytná, neboť základní vědecká literatura existovala pouze v němčině. Podle doporučení ministerstva ze dne 14. března 1850 se však znalost češtiny také hodila, neboť se očekával její rozvoj. Zdůrazňovalo se, aby i výuka v češtině probíhala vědeckým způsobem. Počítalo se s vytvořením vzdělávacích ústavů pro Sloany v rámci rovnosti všech národů v monarchii.¹⁰⁸

V Thunově dopisu pražské zkušební komisi ze dne 3. května 1850 stojí, že pro domácí práce se kladly dvě otázky. U dvouoborových zkoušek např. matematiky s fyzikou, se kladly k vypracování dvě otázky z matematiky a dvě z fyziky. Jedna z těchto dvou otázek měla souviset s filozoficko-pedagogickým základem. Proto

¹⁰⁶ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 3-6.

¹⁰⁷ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 5-6.

¹⁰⁸ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 7-10; KAZBUNDA, Karel. *Stolice dějin na pražské universitě. Část 2.* Praha 1965, s. 23.

museli zkoušející z filozofie v těchto případech přihlédnout při kladení otázek na oborové zaměření kandidáta. Proto se dávaly dvě otázky. Schopnosti kandidátů k samostatné vědecké činnosti se prověřovaly životopisem, jež předložil kandidát. Aby kandidát nevyužil obrovské množství otázek pro svůj prospěch, zadávaly se mu zřetelně pouze dvě otázky. První otázka měla být na jeho předmět a druhá z pedagogicko-psychologické oblasti. Požadovalo se, aby kandidát jednal stejně v práci, tak v soukromém životě.¹⁰⁹

Místodržitel Mecséry odpověděl řediteli na jeho dotaz dopisem z 15. července 1850. Podle platného výnosu ministerstva vzdělání ze dne 9. března 1850 obdržela tři pražská gymnázia pokyn k organizaci zkušebních lekcí, což ještě Mecséry ředitelství staroměstského gymnázia objasnil. O vedení možných protokolů komise ohledně ohlášeného jedince není žádný výkaz, který by činné gymnaziální komisi s těmito záležitostmi přišel s důvěrnými koncipisty zemskému úředníkovi Ignazu Jechlovi v rámci vedení protokolů ostatních kancelářských záležitostí gymnaziální zkušební komise. O přesném vymezení záležitostí zkušební komise ještě tehdy nebylo rozhodnuto. Zemské pokladně náležela přímo částka deseti zlatých za dohledání kandidáta. Mecséry ráčil komisi prodloužit odvody odvádění peněz do zemské kasy. Místodržitel usiloval o prelátovo přání umístit registraturu do budovy kláštera.¹¹⁰ Žiwna ve svém dopisu z 16. srpna 1850 z Prahy popisuje výkon zkušební komise pro učitelství na gymnáziích na základě výnosu Ministerstva kultu a vyučování ze dne 1. srpna 1850. To zavazuje zkušební komisi podle znění zkušebního zákona z 3. srpna 1849 poskytnout ministerstvu ke kontrole osobní akta. Ta však mohla souviset jenom s částečně složenými zkouškami, jejichž završení tato pravomoc ministerstva prodlužovala a značně komplikovala. Ministerstvo se proto rozhodlo brát jenom ta akta z místodržitelství, k nimž zkušební komise může za určitých podmínek udělit přístup. Po rozhodnutí se nechaly uzavřené pouze takové zkušební akty, jež se takto mohou předkládat, aby kandidáti neměli komplikace při ještě probíhajících řízeních, při nichž by tato zkušební komise potřebovala z těchto spisů vycházet.¹¹¹

¹⁰⁹ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 10-14.

¹¹⁰ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 10-14.

¹¹¹ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 17-18.

Ministr Thun ve výnosu ze dne 15. září 1850 informoval zkušební komisi o podmínkách přijetí ke zkoušce. Kandidát se mohl přihlásit po absolvování svých odborných předmětů a povinné filozofie, kterou zahrnoval na krakovské filozofické fakultě předmět vyučovaný dva roky, díky čemuž se zde mohlo přecházet z jiných fakult. Dále, že kandidáti, jež roku 1848 absolvovali filozofii, ji měli započítanou za druhý ročník svého studia. Z důvodu přecházení se mohli proto zkoušky účastnit už při univerzitních studiích, kde absolvovali alespoň dvouleté studium. To mohli frekventanti prokázat vysvědčením, že studovali morální či praktickou filozofii, fyziku, dějiny s literaturou, a vykonali zkoušku z vyučovacího jazyka.¹¹²

Dopis pro ředitele komise ze dne 25. září 1850 informuje, že kandidáti mají zaplatit deset zlatých za odložení zkoušek a zadání úkolů.¹¹³

Thun napsal Beerovi dne 26. října 1850 ohledně případu kandidáta Ivana Nejedlého, že si tento kandidát má právo vzít svůj elaborát, ale ZKG má při výsledku zkoušky vždy rozhodující slovo. V tomto případě zkoušení se nekladly žádné vysoké požadavky a jeho odvolání se pod vedením ředitele Beera dostalo řádného prostoru.¹¹⁴

V dopise ze dne 7. listopadu 1850 ministr Thun zkušební komisi informoval o žádosti kandidáta Franze Jenera ohledně prodloužení lhůty k vypracování domácí práce na osm týdnů. Šlo udělat výjimky, o něž si však dotyčný musel požádat. V případě složitého vědeckého tématu mohla komise lhůtu prodloužit. V této věci byla kompetentní komise, a nešlo se proto odvolávat na ministerstvo.¹¹⁵

Místodržitelství úředník Žiwna informoval zprávou z 6. prosince 1851 o Beerově návrhu ze 17. listopadu 1851, že profesor fyziky na pražském polytechnickém institutu Karel Wersin (1803-1880) suploval za nemocného profesora Petřinu. Ministr vyučování určil výnosem z 28. listopadu 1851

¹¹² Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 19-20.

¹¹³ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 20.

¹¹⁴ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 21.

¹¹⁵ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 22.

vyrozumět kandidáty s nástupem Karla Wersina. V období 1834/5 až 1835/6 suploval na stejné fakultě na stoličce experimentální fyziky a užité matematiky.¹¹⁶

Místodržitel informuje dopisem ze dne 24. dubna 1851 ohledně stížnosti klášterního mnicha a profesora zeměpisu a dějepisu Emila Petschögl na budějovickém gymnáziu, podle kterého kandidáti nedostávají žádné otázky ze starých dějin, jejichž znalost je na gymnáziu důležitá. Tomu pak začala ZKG věnovat zvláštní pozor. Komise se na základě tohoto dopisu rozhodla dávat jednu otázku k domácímu úkolu ze starých dějin. Dále, že po vyhotovení vysvědčení ho mají všichni zúčastnění zkoušející ještě jednou zkontrolovat.¹¹⁷

Ministr Thun se pražské zkušební komisi zmiňoval o výnosu z 30. dubna 1851, že „mladí muži s učitelským úřadem pro fyziku a přírodopyt“ by potřebovali získat vyšší vzdělání. Znalost kandidáta chemie se právě vázala na všeobecnou fyziku. Zavedení pravidelných kurzů zoologie, botaniky a mineralogie s experimenty záviselo na daných profesorech. K tomu bylo důležité absolvovat praxi. Splněný praktický kurz se měl uvádět na vysvědčení.¹¹⁸

Ministerský výnos ze 17. června 1851 pražské gymnaziální zkuškové komisi se zabýval přijetím cizinců či absolventů zahraničních škol ke zkoušce. Pro ni museli poskytnout nezbytné osobní údaje a splňovat podmínky jako všichni ostatní. Doktor Reichel zjistil, že takový kandidát může mít určité nedostatky. Ty mohl proto odstranit dodatečným studiem odborných předmětů, vychovatelské vědy a filozofie na univerzitě.¹¹⁹

Ministerský výnos z 20. ledna 1852 informuje o personálním obsazení zkušební komise. Vedením byl nadále pověřen řádový generální velmistr Jacob Beer. Dále zkuškovou komisi tvořili profesori pražské univerzity. K nim patřil František

¹¹⁶ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 23; PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 130; HAVRÁNEK, Jan a kol. *Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802-1918*. Praha 1997, s. 353; Heslo: *Wersin, Karl*. In: Österreichisches Biographisches Lexikon. https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_W/Wersin_Karl_1803_1880.xml (8.3.2022).

¹¹⁷ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 24.

¹¹⁸ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 25-26.

¹¹⁹ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 26-27.

Ladislav Čelakovský pro český jazyk a literaturu, Georg Curtius pro klasické jazyky, Vilém Matzka pro matematiku, František Petřina pro fyziku, Jan Evangelista Purkyně pro zoologii, August Reuss pro mineralogii a botaniku, Karl Johann Vietz pro zeměpis a dějiny, gymnaziální inspektor doktor Řehoř Zeithammer pro filologii. Doktor August Schleicher (1821-1857) od 31. prosince 1851 převzal místo profesora Hahna pro německý jazyk a literaturu. Počítalo se však s tím, že ho Hahn bude suplovat kvůli studijní cestě do Litvy hrazené vídeňskou císařskou akademií.¹²⁰

Schleicher, původně bonnský soukromý docent, patřil vedle Curtia k nejvýznamnějším pražským jazykovědcům. Do Prahy přišel díky Bonitzovu pozvání zprostředkovanému ministrem Thunem, kde se roku 1850 stal mimořádným profesorem klasické filologie a literatury. Po roce však požádal o změnu katedry a stal se profesorem srovnávacího jazykozpytu a sanskrtu. Kvůli Darwinově teorii o původu druhů považoval jazykový systém za přírodní organismus a jazykovědu za přírodní obor. Díky své geneticko-historické metodě sestrojil rodokmen indoevropských jazyků pocházejících od jeho uvažovaného prajazyka. Přátelil se s Curtiem a naučil se česky.¹²¹ Všiml si však rozdílu kvality výuky v Praze a v Německu. Jako zkouškový komisař se dostával do střetu s kolegy kvůli tomu, že poskytovali studentům málo přípravy. Dále zkouškoví komisaři nechávali kandidáty projít zkouškou s minimálními či dokonce nulovými znalostmi.¹²²

Staré dějiny a zeměpis zůstali nadále spojené. Profesor Purkyně navrhoval v zasedacím protokolu z roku 1851 libovolnou kombinaci předmětů podle odborného zaměření kandidáta, což podle Thuna nepřicházelo v úvahu. Kandidát si zvolil jeden ze zemských jazyků a stupeň vyučování, v němž daný jazyk využil.¹²³

¹²⁰ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 27-28; Heslo: *Schleicher, August*. In: Biographisches Lexikon des Kaisertums Oesterreich. Dreißigster Teil. Wien 1875, s. 87.

¹²¹ SVATOŠ, Martin. *Česká klasická filologie na pražské univerzitě 1848-1917*. Praha 1995, s. 26-28; SYLLABA, Theodor. *August Schleicher und Böhmen*. Praha 1995, s. 28-29.

¹²² SYLLABA, Theodor. *August Schleicher und Böhmen*. Praha 1995, s. 32.

¹²³ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 29-30.

Výnos ministerstva vzdělání a kultu ze dne 21. února 1853 informuje o uvolnění profesorů Vietze, Matzka a c. k. školního rady Zeithammera z komise a o jejich nahrazení Höflerem (1811-1897), Böhmem (1807-1868) a Zimmermannem (1824-1889). Jmenování profesora Georga Bipparta (1816-1883) členem zkušební komise pro učitelství na gymnáziích mělo Georgu Curtiovi usnadnit jeho činnost. Navzájem se doplňovali tak, že u profesora Curtia se dělala zkouška z řečtiny a latinského písemnictví a u prof. Bipparta učitelská zkouška. Jacob Beer stále vedl komisi. Dalšími zkoušejícími byli doktor Josef Böhm pro matematiku, Konstantin Höfler pro dějiny a geografii, doktor František Adam Petřina pro fyziku, doktor Jan Evangelista Purkyně pro zoologii a doktor August Reuss pro mineralogii a botaniku. Profesor August Schleicher díky provizornímu opatření ze dne 28. července 1852 zůstal zkoušejícím předmětu německý jazyk a literatura. Doktor Vladivoj Tomek byl jmenován zkoušejícím české řeči a literatury výnosem z 23. listopadu 1852.¹²⁴ Doktor Tomek již vyučoval dějepisné předměty na filozofické fakultě. Při pobytu v Polici na začátku srpna 1852 se dozvěděl podle svých pamětí o smrti profesora Františka Ladislava Čelakovského v Praze.¹²⁵ V Praze tehdy nebyl žádný jiný profesor českého jazyka a literatury. Při pobytu ve Vídni se proto Tomek s ministrem Thunem dohodli, že bude dočasným zkoušejícím tohoto předmětu u zkušební komise. Musel si však doplnit znalost mimo jeho vlastní obor historie. Tuto funkci však nerad vykonával.¹²⁶ Profesor Robert Zimmermann měl na starosti filozofickou část zkoušek.¹²⁷

Profesor Schleicher měl problémy v Praze s obviňováním, špatnou kvalifikací kolegů, korupcí a policejními represemi Bachova neoabsolutismu. Kvůli tomuto režimu čelil kritice za svůj německý liberální postoj a protestantské vyznání, špiclování spojené s domovními prohlídkami. Schleichera nahradil proto Georg Bippart, jenž přišel z Jeny roku 1852. Krátce předtím konvertoval ke katolicismu, což mu v tehdejší Rakousku umožňovalo výhodnější postavení. Nebyl tak vlivný jako jeho kolegové, neboť svým přednesem nedokázal studenty zaujmout a měl

¹²⁴ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 30-32; PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 186-189-

¹²⁵ TOMEK, Václav Vladivoj. *Paměti z mého života. Díl I.* Praha 1904-1905, s. 394-395.

¹²⁶ TOMEK, Václav Vladivoj. *Paměti z mého života. Díl I.* Praha 1904-1905, s. 394-395, 408.

¹²⁷ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 32.

svéráznou výslovnost kvůli svému německému dialektu.¹²⁸ Ministr Thun a tehdejší režim se snažil zabránit šíření protikatolických myšlenek. Katolickou myšlenku hodlal ministr Thun využít v zájmu velkoněmecké politiky. Karel Adolf Konstantin Höfler, původně bamberský archivář a profesor dějin na univerzitě v Mnichově, tvořil součást mnichovského katolického kruhu Josefa Görrese proti protestantskému novohumanismu a idealistické filozofii. Na přednášce, kde Höfler přednášel jako dopisující člen císařské rakouské akademie 17. dubna 1854, udělal na Thuna svým výbojným katolictvím obrovský dojem. Hrabě Thun nemohl v tuzemsku nikoho lepšího než Höflera sehnat. Dalšími Thunovými důvody, aby císař přijal Höflera, byly, že Vietz je příliš zaneprázdňený kvůli působení v komisi pro učitelství na gymnáziích a ve státní komisi, Tomek hlavně přednášel české dějiny v češtině. Potřeboval udržení kontextu světových a rakouských dějin především pro budoucí učitele, obránce správných hodnot. K tomu měl zajistit jistý bezplatný počet hodin pro výchovu kandidátů učitelství.¹²⁹

Konzervativně katolicky orientovaný panovník František Josef I. s tím souhlasil a v Schönbrunnu dne 9. října 1851 podepsal Höflerovo jmenování řádným profesorem dějin na pražské univerzitě. Podle svého závazku měl vedle hlavních kolegií malá jednohodinová „publica“ pro kandidáty učitelství na středních školách spojená často s obyčejnými cvičeními. V zimním semestru 1852/3 v duchu „všeobecných dějin“ poprvé přednášel v této oblasti z dějin Řeků a Římanů, z doby stěhování národů a křížových výprav, v letním semestru měl přednášet do konce středověku, tedy až do rozpadu Byzance, v dalším semestru se zaměřil zejména na dějiny rakouských států mezi lety 1453 až 1815. Praktická cvičení k tomu spojil v zimě s kurzem o novějších dějinách a v létě popisoval vývoj rakouského státního útvaru. V akademickém roce 1853/4 začal v zastoupení doktora Augusta Schleichera, jenž měl „dovolenou“, konat přednášky z oboru německé literatury. V roce 1852 se stal členem zkušební komise pro učitelství na gymnáziích. V akademickém roce 1854/55 měl zimní „publicum“ dějin evropských od westfálského míru až po vypuknutí války o dědictví rakouské (1648-1740) a letní dějiny Rakouska a jeho vztah k německé říši od Albrechta II. po Františka II. Stejně téma se řešilo též v zimním semestru 1855/6.¹³⁰ Exnerův nejnadanější žák Robert

¹²⁸ SVATOŠ, Martin. *Česká klasická filologie na pražské univerzitě 1848-1917*. Praha 1995, s. 28.

¹²⁹ KAZBUNDA, Karel. *Stolice dějin na pražské univerzitě. Část 2*. Praha 1965, s. 64-66.

¹³⁰ KAZBUNDA, Karel. *Stolice dějin na pražské univerzitě. Část 2*. Praha 1965, s. 66-67.

Zimmermann pocházel původně ze Saska a jeho otec Johann August byl významný básník, filozof a školský pracovník. Mladý Robert se roku 1810 na gymnáziu seznámil s učitelem Bolzanem, s nímž měl srdečný vztah až do jeho smrti. Pod otcovým vedením studoval na gymnáziu a matematické vzdělání získal od Bolzana. Robert Zimmermann začal studovat vysokou školu v Praze pod vedením profesora Franze Exnera a dokončil ji ve Vídni. Dne 26. května 1846 získal ve Vídni hodnost doktora. V březnu 1849 se habilitoval jako soukromý docent ve Vídni. Dne 28. listopadu 1849 se stal mimořádným profesorem filozofie na univerzitě v Olomouci. Po dvou letech odtud přešel do rodné Prahy, kde se na základě dvorního dekretu z 16. března 1852 stal řádným profesorem filozofie.¹³¹ V roce 1851 nahradil svého předchůdce bývalý asistent vídeňského profesora Litrowa Joseph Georg Böhm. Ačkoliv byl vyškolen v astronomickém pozorování, nepozvedl význam astronomie v Praze. Jako málo významný vědec pokračoval v programu vytčeném už jeho předchůdcem. Omezil též četnost meteorologických a geomagnetických měření.¹³²

Po dvou letech mělo místodržitelství dostávat osobní akta uzavřených případů. Starý aktuár pro zkušební komisi u místodržitelství a koncipista doktor Ignaz Fechl zpracovával údaje na základě, podle kterého se udělovaly zvláštní odměny členům komise. Mělo se vyhovět požadavku kandidáta Lindnera, aby zvláště probíhaly jednotlivé zkoušky z matematiky, fyziky, zemského jazyka a přírodopisu.¹³³

Výnos Ministerstva kultu a vzdělání z 10. října 1853 informuje, že doktor Vladivoj Tomek se stal vedle Höflera zkušebním komisařem pro všeobecné dějiny, rakouské dějiny a geografii. Nadále měl August Schleicher odborné zkoušky z němčiny a literatury, u níž se konkrétně jednalo o její gramaticko-jazykovědnou část. Doktor Höfler zkoušel další část, a to dějiny literatury. Profesor Schleicher měl též všeobecnou přípravu němčiny jako vyučovacího jazyka.¹³⁴

¹³¹ TRETERA, Ivo. *J. F. Herbart a jeho stoupenci na pražské univerzitě*. Praha 1989, s. 161-163.

¹³² HAVRÁNEK, Jan a kol. *Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802-1918*. Praha 1997, s. 164-166; též PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 164-165.

¹³³ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 32-33.

¹³⁴ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 36-37.

Václav Vladivoj Tomek začal v historickém bádání působit ve 40. letech 19. století po studiu práv. Tehdy pracoval jako vychovatel v rodině Františka Palackého, jemuž se později stal pomocníkem při jeho práci. Díky tomu se doktor Tomek od Palackého mnohé naučil. František Palacký Tomka doporučil jako pražského dějepisce, pro sepsání dějin pražské univerzity a hraběti Thunovi jako archiváře děčínské zámku. Do doby působení Tomka u Thuna v něm Palacký viděl svého pokračovatele pro psaní Dějin národa českého. Doktor Tomek však začal díky mladému Thunovi, budoucímu ministrovi, věřit myšlence vídeňského centrálního absolutismu.¹³⁵ Hrabě Thun totiž neměl v oblibě Františka Palackého kvůli jeho demokratickému postoji. Z tohoto důvodu Palacký nikdy nepůsobil na univerzitě. Lev Thun chtěl Tomka využít kvůli oslabení protiabsolutistického hnutí a posílení rakouského patriotismu. Toho by dosáhl díky rovnoměrnému výkladu vývoje všech zemí utvářejících monarchii, čímž by nevznikaly rozdíly vytvářející národnostní konflikty. S tím také souvisel úkol napsat učebnici rakouských dějin. Roku 1850 byl doktor Tomek povolán na historickou katedru, aby vyučoval česky. Díky Thunovi se seznámil s metodami na École de Chartes v Paříži a Rankovým seminářem v Berlíně. Z některých Tomkových podkladů těžil tehdy nově založený Ústav pro rakouský dějezpýt.¹³⁶

Místodržitelství výnos z 31. ledna 1854 uvádí, že profesor a ředitel zkušební komise pro reálné školy Franz Xaver Zippe svým podáním ze dne 27. prosince 1853 žádal odklad klauzurní práce odevzdané ve Vídni pro kandidáty učitelství na reálných školách ředitelství Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích v Praze. Ve Vídni se stalo z ředitelství Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích též ředitelství Komise pro kandidáty na reálných školách. Proto bylo snazší, když se elaboráty posílaly do Vídně, kde se rovněž konaly ústní zkoušky a řešily se probační smlouvy.¹³⁷

Zástupce místodržitele Forgách informoval o personálním stavu zkušební komise v dopise v roce 1853. Zkušební komisi vedl nadále pan generální velmistr Jacob Beer. Zkoušejícími byli Curtius a Bippart pro klasickou filologii, doktor Josef

¹³⁵ MAREK, Jaroslav – KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscetví*. Praha 1997, s. 287-288.

¹³⁶ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 154-156.

¹³⁷ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 40.

Böhm pro matematiku, profesor Konstantin Höfler pro všeobecné dějiny, zeměpis a německou literaturu, doktor František Adam Petřina pro fyziku, Jan Evangelista Purkyně pro zoologii, doktor August Reuss pro mineralogii a botaniku, profesor Schleicher pro německou jazykovědu, doktor Vladivoj Tomek pro rakouské dějiny, zeměpis, český jazyk a literaturu, doktor Robert Zimmermann pro filozofii.¹³⁸

Ministerský výnos z 11. května 1854 informuje, že pokud kandidát nesplnil jeden ze tří předmětů v hlavní skupině, neměl tuto skupinu celou složenou a nemohl se proto přihlásit ke zkouškám. Pokud kandidát z matematiky a fyziky pro nižší gymnázium neudělal jedno z toho, musel učinit opakující zkoušku. Zkouška z jednoho živého jazyka se konala zejména kvůli vyučovací schopnosti. Když kandidát všechny předměty úspěšně nesložil, napsaly se na vysvědčení jeho nedostatky, které měl kandidát napravit.¹³⁹

Výnos místodržitelství z 2. listopadu 1854 ohledně kandidátských zkoušek z češtiny u pražské zkušební gymnaziální komise informuje, že na základě výnosu Ministerstva vzdělání a kultury ze 17. října 1854 mohli kandidáti složit zkoušky pro výuku v češtině na reálných školách v Čechách u pražské komise.¹⁴⁰

Výnos Ministerstva kultury a vzdělání z 11. listopadu 1854 určený ředitelství vědecké zkušební komise v Praze informuje o jmenování profesora Martina Hattaly (1821-1903) zkoušejícím češtiny. Tuto funkci na stoličce slovanské řeči a literatury převzal 23. listopadu 1852 od doktora Vladivoje Tomka,¹⁴¹ jemuž to přineslo úlevu.¹⁴² Doktor Tomek nadále působil jako zkoušející pro rakouské dějiny a zeměpis.¹⁴³

¹³⁸ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálí, inv. č. 437, s. 42; VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. *FORGÁCH Anton 6.3.1819-2.4.1885*. 9.10.2020, http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/FORG%C3%81CH_Anton_6.3.1819-2.4.1885 (29.1.2022).

¹³⁹ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálí, inv. č. 437, s. 42-46.

¹⁴⁰ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálí, inv. č. 437, s. 47.

¹⁴¹ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálí, inv. č. 437, s. 47.

¹⁴² TOMEK, Václav Vladivoj. *Paměti z mého života. Díl I*. Praha 1904-1905, s. 408.

¹⁴³ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálí, inv. č. 437, s. 48; PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 188.

Lev Thun pozval na návrh Pavla Josefa Šafaříka profesora gymnázia v Bratislavě Martina Hattalu do Prahy. Na ministra Thuna udělal dojem díky svému politickému loajálnímu postoji a sepsání prvního dílu učebnice gramatiky Zvukosloví jazyka staro – i novočeského a slovenského. To mělo potlačit vliv politicky nepohodlných jazykovědců Karla Jaromíra Erbena a Václava Hanky. V Praze nadále působil jako slovakista, kde se přičinil o kodifikaci spisovné slovenštiny. Vyučoval staroslověnštinu, starou a současnou češtinu, slovenštinu, srbštinu a ruštinu. Soustředil se na problematiku soudobého spisovného jazyka.¹⁴⁴

Thunův výnos z 11. listopadu 1854 informuje o dočasném jmenování profesora Schleichera zkoušejícím řečtiny. Profesor Curtius totiž dobrovolně odešel do Kielu. Profesor Bippart nadále zkoušel kandidáty z latiny pro nižší a vyšší gymnázium. Komisaři Bippart a Schleicher se mohli u zkoušek vzájemně se doplňovat.¹⁴⁵

Podle Thunova výnosu z 13. ledna 1855 se zavedla ve třetí a čtvrté třídě nižšího gymnázia výuka v češtině kvůli lepšímu pochopení latiny. Kandidát proto měl dokázat porovnat českou a latinskou gramatiku.¹⁴⁶ Podle Thunova výnosu z 18. ledna 1855 měli zkoušející u kandidátů dbát na to, aby znali souvislosti mezi všemi předměty, z nichž skládali zkoušky.¹⁴⁷

Podle znění ministerského výnosu z 25. února císař jmenoval dosavadního profesora z göttingenské univerzity doktora Ludwiga Langeho (1825-1885), který se stal mimořádným profesorem klasické filologie na pražské univerzitě. Zároveň se přitom stal členem zkušební komise jako zkoušející řecké filologie a literatury v souladu s Thunovým výnosem ze dne 21. února 1853, čímž profesor Schleicher přestal tuto funkci vykonávat.¹⁴⁸ Dopis ministra z 21. června 1855 zdůrazňuje, že

¹⁴⁴ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 162-163.

¹⁴⁵ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 48-49; SVATOŠ, Martin. *Česká klasická filologie na pražské univerzitě 1848-1917*. Praha 1995, s. 28.

¹⁴⁶ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 49.

¹⁴⁷ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 50-51.

¹⁴⁸ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 57-58.

profesor Schleicher působil na základě výnosu z 10. října 1853 hlavně u gramatické a řečnické části.¹⁴⁹

Podle ministerského výnosu z 8. července 1855 byl opět Karl Wersin dočasně jmenován zkoušejícím fyziky kvůli úmrtí doktora Petřiny. Probíhající zkoušky z fyziky se konaly znovu, neboť na ně Wersin nemohl navazovat.¹⁵⁰

Podle výnosu z 13. února 1856 němčina nemohla být samostatným zkouškovým předmětem.¹⁵¹

Thunův výnos z 2. dubna 1856 informuje o dočasném nahrazení doktora Roberta Zimmermanna u zkoušek z filozofie doktorem Johanem Heinrichem Löwem (1808-1892).¹⁵²

1.3.1 Změny v roce 1856 a 1870

Výnos Ministerstva kultu a vzdělání číslo 143 ze dne 24. července 1856 s celoříšskou platností se stal díky rozhodnutí císaře ze 17. dubna 1856 konečným zákonem o zkoušce kandidátů učitelství na gymnáziích. Kandidáti, kteří se ode dne vyhlášení tohoto zákona přihlásili ke zkoušce, se jím řídili. Dříve přihlášení kandidáti konali zkoušku podle provizorního zákona z roku 1849.¹⁵³

V kategorii živých jazyků výnos uvádí němčinu s ostatními zemskými jazyky, jimiž se v dané zemi mluvilo. U nich musel kandidát znát jejich literaturu, kulturní dějiny, starší gramatiku, nejstarší jazykové památky a umět kriticky zhodnotit krásnou literaturu psanou v daném jazyce. Kandidát ze slovanského jazyka musel vedle všeobecných podmínek ještě ovládat staroslověnskou gramatiku, a u zkoušky proto měl přeložit staroslověnský text. U zkoušky z jazyka pro výuku měl kandidát znát jeho nejnovější krásnou literaturu. Na německých gymnáziích se německy

¹⁴⁹ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 59; PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 188.

¹⁵⁰ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 60.

¹⁵¹ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 61.

¹⁵² Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 61-62; PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 186.

¹⁵³ *Reichs- Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich. Jahrgang 1856*. Wien 1856. s. 513, <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1856&size=45&page=601> (5.2.2022).

vyučovalo ve všech osmi ročnících. Na ostatních gymnáziích se němčina používala ve vyšších ročnících.¹⁵⁴

Nařízení Ministerstva kultu a vyučování číslo 122 z 6. října 1870 informuje, že se změna učitelské zkoušky též týkala zájemců o vyučování na reálných školách.¹⁵⁵ Reálné školy fungující již od roku 1805¹⁵⁷ připravovaly své studenty oproti gymnáziím ke studiu na polytechnických ústavech (později technických univerzitách). To se promítalo v rozdílných požadavcích ohledně výuky přírodních věd, zeměpisu, dějin a jazyků.¹⁵⁸

1.3.2 Vznik české zkušební komise

Vznik české zkušební komise souvisel se střetem o politické vyrovnání Čechů s Němci. Na tehdejší fakultě získali čeští studenti postupně značnou převahu, navzdory tomu však většina přednášek stále ještě probíhala v němčině. Diskuze o případném vzniku české univerzity probíhaly již od roku 1864. K určitému posunu došlo až začátkem roku 1871, kdy do Hohenwartova kabinetu nastoupili dva Češi, právník Karel Habětínek ve funkci ministra spravedlnosti a literární historik Josef Jireček ve funkci ministra kultu a vyučování. V rámci snahy vlády o soužití s českou liberální buržoazií, jež osm let bojkotovala vídeňskou říšskou radu, se objevila možnost univerzitního vyrovnání. Počátkem července přijel do Vídně jako odborník ohledně situace na pražské univerzitě Václav Vladivoj Tomek, aby se svým přítelem ministrem Jirečkem připravili konkrétní plány. Podle něj měla být univerzita společným ústavem pro Čechy a Němce, ale fakulty se měly rozdělit mezi české a německé. Češi však kvůli svému nedostatečnému personálnímu zastoupení v profesorském sboru k tomu neměli dostatek příležitostí. Z popudu Jirečkova rezortu se začaly provádět kroky směřující k zrovnoprávnění, s čímž souvisí rozdělení pražské Zkušební komise pro kandidáty učitelství na gymnáziích na českou a německou sekci.¹⁵⁹ Ve svých pamětech doktor Tomek popisuje, že 27. září 1871 mu přišel dekret z ministerstva vyučování, jenž ho jmenoval

¹⁵⁴ *Reichs- Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich. Jahrgang 1856.* Wien 1856, s. 18-520, <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1856&size=45&page=601> (5.2.2022).

¹⁵⁵ *Reichs- Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich. Jahrgang 1870.* Wien 1870, s. 271, <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1870&page=301&size=45> (6.2.2022).

¹⁵⁶ To kniha Pedagogika pro učitele zmiňuje až v roce 1884.

¹⁵⁷ WINKELBAUER, Thomas a kol., *Geschichte Österreichs*, Stuttgart 2015, s. 333.

¹⁵⁸ WINKELBAUER, Thomas a kol., *Geschichte Österreichs*, Stuttgart 2015, s. 463.

¹⁵⁹ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.* Praha 1983, s. 181-182.

předsedou této nové komise. Poté se přiznává, že byl zaneprázdněn až do 4. října, kdy odeslal seznam jím navržených zkušebních komisařů do Vídně k potvrzení. S předsedou německé komise doktor Tomek spolupracoval, neboť byla nutná součinnost. Ve své nové funkci se představil 6. října místodržiteli, hraběti Chotkovvi.¹⁶⁰

V archivu univerzity je jediným dokumentem o počátcích české komise již výše zmiňovaná kniha normálií. Něco lze ještě zjistit z fondu místodržitelství. Ministerský výnos ze 13. října reaguje na Tomkovy návrhy ze 4. října. Zkoušejícím pro klasické jazyky se stal profesor pražské univerzity Jan Kvíčala (1834-1908), pro všeobecné dějiny a zeměpis profesor na téže univerzitě doktor Antonín Gindely (1829-1893), pro český jazyk též profesor z pražské univerzity Martin Hattala, pro matematiku profesor z téhož ústavu Josef Studnička (1836-1903), pro zoologii docent zemského polytechnického institutu doktor Antonín Frič (1832-1913), pro botaniku docent téhož institutu Ladislav Čelakovský (1834-1902), pro mineralogii docent z téhož ústavu Jan Krejčí (1825-1887), pro filozofickou propedeutiku docent pražské univerzity doktor Josef Durdík (1837-1902), pro německý jazyk profesor české vyšší reálné školy Jan Gebauer (1838-1907), pro fyziku profesor staroměstského akademického gymnázia Ignác Axamit (1819-1904). Gindelyho při zkouškách ze všeobecného dějepisu a zeměpisu zastupoval ředitel českého vzdělávacího institutu a pražský gymnaziální profesor Jan Lepař (1827-1902).¹⁶¹

Opis ministerského výnosu ze dne 6. dubna 1872 informuje, že byl schválen návrh z 13. ledna téhož roku. Profesor Jan Krejčí se stal profesorem na českém polytechnickém institutu, kvůli čemuž se nemohl věnovat práci v komisi. Ve funkci zkoušejícího mineralogie ho proto nahradil doktor Emanuel Bořický.¹⁶²

¹⁶⁰ TOMEK, Václav Vladivoj. *Paměti z mého života. Díl II.* Praha 1905, s. 220-221.

¹⁶¹ Národní archiv. České místodržitelství Praha (1856–1883). Ka. 1023, sig. 26/4/16; PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.* Praha 1983, s. 186-188; VLAŠIMSKÝ, Pavel – MARTÍNEK, Jiří. *FRIČ Antonín 30.7.1832-15.11.1913.* http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/FRI%C4%8C_Anton%C3%ADn_30.7.1832-15.11.1913 (10.2.2022); Heslo: *KREJČÍ, Jan.* In: Österreichisches Biographisches Lexikon. <https://www.biographien.ac.at/oeb1?frames=yes> (10.2.2022); *AXAMIT Ignác 31.7.1819-1904.* http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/AXAMIT_Ign%C3%A1c_31.7.1819-1904 (10.2.2022); Heslo: *Jan Lepař.* In: Slovník českých filozofů. www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/lepar.html (10.2.2022); PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.* Praha 1983, s. 186-189.

¹⁶² Národní archiv. České místodržitelství Praha (1856–1883). Ka. 1023, sig. 26/4/16.

Ministr kultu a vyučování Stremayr 7. prosince 1872 písemně vyzval českého místodržitele Alexandra von Kollera, aby udělil finanční odměny členům České zkušební komise pro učitelství na gymnáziích za studijní rok 1871/1872 podle návrhu jejího ředitele a vládního rady doktora Tomka ze dne 29. října 1872. Sobě si Tomek navrhl 150 zlatých „za výkony pro tuto komisi.“ Doktoru Kvíčalovi vyměřil 245 zlatých, což svědčilo o obrovském zájmu o zkoušky z latiny. Částka 60 zlatých pro doktora Josefa Durdíka byla proti tomu podstatně nižší. Buď měl komplikace bránící mu zkoušet, anebo se kladl nízký důraz na pedagogický výstup kandidáta. Profesor Martin Hattala měl dostat 40 zlatých, z čehož usuzuji, že nezkoušel češtinu jako vyučovací řeč. Deset zlatých Janu Gebauerovi vypovídá o postavení němčiny oproti klasickým jazykům. Janu Lepařovi doktor Tomek určil 60 zlatých, sobě ještě 50 zlatých, Františku Studničkoví 110 zlatých, Ignáci Axamitovi 140 zlatých, Antonínu Fričovi 10 zlatých, Ladislavu Čelakovskému rovněž 10 zlatých, Emanuelovi Bořickému též 10 zlatých. Chybí zmínka o Gindelym, jenž nejspíš tehdy už v komisi nepůsobil. Jan Krejčí ve výčtu odměn též není uveden a místo něj se objevuje Emanuel Bořický.¹⁶³

Německá sekce Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích fungovala jako pozdější pokračovatelka původní komise z roku 1849. Výnos ministerstva ze dne 27. října 1872 dokazuje, že doktor Tomek zkoušel rakouské dějiny a zeměpis, profesor Hattala český jazyk. Doktor Kvíčala se u ní údajně seznamoval s výkonem zkouškového komisaře.¹⁶⁴

K úplnému rozdělení zkušebních komisí pro učitelství na gymnáziích došlo až v roce 1880, kdy už v názvech komisí není uveden výraz *sekce*, ale pouze označení *česká* nebo *německá*.¹⁶⁵

Jan Kvíčala roku 1855 složil zkoušku pro učitelství na gymnáziích z kombinace latiny s řečtinou u pražské komise, načež následně vyučoval na německém malostranském gymnáziu.¹⁶⁶ Později vedl přípravné oddělení filologického semináře. Byl studentem Curtia a Langa. Díky Ludwigu Langovi přišel Jan Kvíčala

¹⁶³ Národní archiv. České místodržitelství Praha (1856–1883). Ka. 1023, sig. 26/4/16.

¹⁶⁴ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, s. 122-123.

¹⁶⁵ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437, neoznačená s. 174-175, příloha.

¹⁶⁶ SVATOŠ, Martin. *Česká klasická filologie na pražské univerzitě 1848-1917*. Praha 1995, s. 31.

na svou metodu v oblasti řecké a latinské syntaxe, na kterou se poté specializoval. Ludwig Lange též doporučil Jana Kvíčalu na zahraniční výjezd do Bonnu ministru Thunovi. Po návratu se Jan Kvíčala stal v průběhu jednoho roku mimořádným profesorem. Vedle německých přednášek měl stejný počet českých. Společně s Bippartem vypracovali způsob práce v seminářích, jenž podněcoval vědeckou činnost a zlepšoval klasické vzdělání filologů. Mnozí jeho absolventi jako vyučující na gymnáziu pokračovali ve vědeckém zkoumání.¹⁶⁷

V letech 1851 až 1852 absolvoval Antonín Gindely u pražské zkušební komise pro učitelství jako kandidát zkoušku z dějin, zeměpisu, matematiky, fyziky, češtiny a filozofické propedeutiky pro všechny stupně gymnázia.¹⁶⁸ Zpočátku ve funkci středoškolského profesora dokonce působil. Značně ho ovlivnilo, že jeho otec byl maďarský Němec a matka Češka. Posuzoval dějiny podle rakouského zájmu. Svou prací ohledně dějin 16. a 17. století se snažil upevnit rakouský stát, čímž by se srovnaly rozdíly mezi německým centralismem a maďarsko-slovanským federalismem. Chtěl proto vytvořit politickou stranu středu, ale kvůli nepochopení vyšších míst se od politiky oprostil. Gindely navzdory svému uvědomělému katolictví dokázal nezájatě hodnotit jednotu bratrskou a rekatolizaci. Zabýval se třicetiletou válkou v Čechách, dějinami českých bratrů a Rudolfem II. Ukázal novou cestou historiografického bádání a prostudoval málo známé a neznámé archiválie.¹⁶⁹

Josef Studnička vystudoval filozofickou fakultu ve Vídni, kde se důkladně věnoval matematice a fyzice. Studia zakončil získáním doktorátu filozofie v roce 1861 a téhož roku složil zkoušku učitelské způsobilosti pro výuku matematiky a fyziky. Roku 1862 se stal suplujícím profesorem na německém vyšším gymnáziu v Českých Budějovicích. Na pražské polytechnice působil mezi lety 1864 až 1871. V akademickém roce 1871/72 přešel na pražskou univerzitu, kde se uvolnila stolice matematiky po profesoru Matzkovi. Díky dekretu ze srpna

¹⁶⁷ HAVRÁNEK, Jan a kol. *Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802-1918*. Praha 1997, s. 160.

¹⁶⁸ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871). Ka. č. 5, G-Ha.

¹⁶⁹ MAREK, Jaroslav – KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscetví*. Praha 1997, s. 294-298.

roku 1871 začal František Josef Studnička vyučovat jako řádný profesor matematiky na Karlo-Ferdinandově univerzitě.¹⁷⁰

Antonín Frič studoval hlavní piaristickou školu a poté staroměstské Akademické gymnázium. Otec působil jako pokladník Společnosti Českého muzea. Na pražské univerzitě studoval tři roky práva. Potom ale díky rodinnému příteli Janu Evangelistu Purkyňovi však přestoupil na lékařskou fakultu. Pracoval v muzeu jako nehonoraný asistent zoologické sbírky a později jako kustod. Na univerzitě asistoval J. E. Purkyňovi ve Fyziologickém ústavu. Habilitoval se pro obor srovnávací anatomie a fyziologie. Roku 1870 se stal profesorem zoologie na technice a roku 1871 mimořádným profesorem zoologie s českým vyučovacím jazykem na pražské univerzitě. Vytvořil geologicko-paleontologické oddělení muzea. Zasloužil se o získání atraktivních sbírek např. kostry velryby z Norska, již umístil v tehdy nové budově na Václavském náměstí. Z muzea vybudoval středisko českého faunistického výzkumu. Společně s docentem Janem Krejčím začali zkoumat českou křídlovou pánev. Vymysleli litostratigrafické¹⁷¹ členění, jež přes určité nedostatky je dodnes základem platné stratigrafie.¹⁷²

Ladislav Čelakovský byl pro botaniku podobně důležitý jako doktor Antonín Frič pro zoologii. Společně s ním se roku 1871 stal mimořádným profesorem a jako syn významného obrozence hrál v národním životě významnou roli. Ještě předtím pracoval celých deset let v Národním muzeu jako kustod jeho botanických sbírek. Jako úplně první vytvořil soustavný přehled české květeny. Začal v českých zemích se soustavným bádáním srovnávací morfologie. Jako přesvědčený evolucionista hájil stanovisko historické a fylogenetické¹⁷³.¹⁷⁴

¹⁷⁰ FOLTA, Jaroslav – ŠIŠMA, Pavel. *František Josef Studnička*.

https://web.math.muni.cz/biografie/frantisek_josef_studnicka.html (11.2.2022).

¹⁷¹ Stratigrafie je nauka o složení a posloupnosti půdních vrstev a útvarů. Litostratigrafie rozděluje sled vrstev půdy na základě jejího charakteru. In: KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia 2005, s. 486, 752.

¹⁷² VLAŠIMSKÝ, Pavel – MARTÍNEK, Jiří. *FRIČ Antonín 30. 7. 1832-15. 11. 1913*.

http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/FRI%C4%8C_Anton%C3%ADn_30.7.1832-15. (10.2.2022).

¹⁷³ Tento přírodovědný termín znamená historický vývoj rostlin nebo živočichů od jednodušších ke složitějším; in: KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia 2005, s. 266.

¹⁷⁴ HAVRÁNEK, Jan a kol. *Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802-1918*. Praha 1997, s. 164-166; též PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 283.

Docent Jan Krejčí od roku 1848 vyučoval na první pražské reálné škole. Pracoval v Národním muzeu, kde se po F. X. Zippovi stal kustodem mineralogických sbírek. Mezi lety 1860 až 1862 vyučoval na reálné škole v Písku. Od roku 1864 působil jako profesor mineralogie a geologie na polytechnice. Od roku 1861 zastupoval na zemském sněmu. Docent Jan Krejčí patřil k zakladatelům české geologie a znal nejlépe geologický povrch českých zemí. Položil též základy k jejímu českému názvosloví. Podílel se na přípravě map pro Říšský geologický ústav ve Vídni.¹⁷⁵

Doktor Josef Durdík studoval přírodní vědy, matematiku a filozofii na pražské univerzitě. Mezi lety 1860 až 1861 asistoval na vyšší české reálce. Počátkem roku 1859 absolvoval zkoušku pro vyučování na gymnáziu u profesorů Matzky a Pierra pro aprobaci z matematiky a fyziky. Od roku 1862 učil na gymnáziu v Litomyšli a od roku 1867 na akademickém gymnáziu v Praze.¹⁷⁶ Patřil k posledním herbartovcům. Odlišoval v pedagogice teorii od praxe. Upozorňoval na souvislost pedagogiky s ostatními vědami, zejména se sociologií a metafyzikou. Za cíl pedagogiky pokládal harmonické vzdělání člověka v humanitních a přírodních vědách.¹⁷⁷

Profesor Jan Gebauer učil němčinu a češtinu na reálné škole v Praze a poté v Pardubicích.¹⁷⁸ Nezabýval se srovnávací slovanskou filologií, ale hlavně bohemistikou. Díky tomu dodnes je stará čeština nejlépe prozkoumaná oproti jiným slovanským jazykům. Nedržel se při svém výkladu staršího encyklopedického pojetí a na úkor přednesení veškeré látky se snažil, aby si studenti osvojili metody předmětu.¹⁷⁹

Ignác Axamit mezi lety 1846 až 1850 působil jako profesor fyziky na pražské filozofické fakultě, od roku 1849 jako profesor na gymnáziu. Roku 1878 dobrovolně odešel z české zkušební komise pro učitelství na středních školách. Od roku 1861 do roku 1885 vyučoval na akademickém gymnáziu.¹⁸⁰

¹⁷⁵ Heslo: *KREJČÍ, Jan*. In: Österreichisches Biographisches Lexikon. <https://www.biographien.ac.at/oeb1?frames=yes> (10.2.2022).

¹⁷⁶ TRETERA, Ivo. *J. F. Herbart a jeho stoupenci na pražské univerzitě*. Praha 1989, s. 300.

¹⁷⁷ PECH, Oldřich. *Příruční slovník pedagogický pro školskou a učitelskou praxi*. Praha 1937, s. 97.

¹⁷⁸ Heslo: *Gebauer, Jan*. In: OSN IX. Praha 1895, s. 977.

¹⁷⁹ HAVRÁNEK, Jan a kol. *Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802-1918*. Praha 1997, s. 164-166; též PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 277.

¹⁸⁰ Heslo: *Axamit, Ignác*. In: OSN II. Praha 1889, s. 1115.

Další významnou osobností byl Jan Lepař, který vystudoval práva v Praze. Od roku 1850 působil na gymnáziu v Jihlavě, následně ve Znojmě a v Opavě. Roku 1869 se stal okresním školním inspektorem pro Prahu a mezi lety 1870 až 1886 vedl Učitelství ústav v Praze. Pracoval dokonce v Ústřední matici školské. Vypracoval středoškolské učebnice a řadu menších děl se zeměpisnými, dějepisnými, jazykovědnými a obecně kulturními náměty. Těžiště jeho díla je v pedagogických (metodických) pracích. V nich propagoval myšlenky J. A. Komenského i tehdy moderního herbartismu. Zaměřoval se na rozvoj přirozených vloh dítěte a co největší využití dětské aktivity, proto se zajímal také o psychologii na základě Durkheimovy idey. Na základě Komenského zdůrazňoval nutnost názorně vyučovat podle přiměřeného věku dítěte. Při vzdělávání dětí kladl důraz i na jejich výchovu mravní a především náboženskou. Jako katolík neodmítal právo ostatních vyznání na náboženskou výuku. Podle zásady jednotného výchovného působení prosazoval oddělení škol podle náboženského vyznání. Jeho spisy kritizovaly ateismus, jež podle něj podkopává základy mravního soužití lidí. Obhajoval myšlenku pokojného soužití Čechů a Němců v rakousko-uherském státě.¹⁸¹

Vedle doktora Tomka měl značný vliv na personální obsazování profesor Jan Kvíčala. Lze si též povšimnout významu mimouniverzitního pracoviště Národního muzea, což upevňovalo spojitost muzea s českou fakultní vědou v exaktních a přírodovědných oborech.¹⁸² Podle mě, též významnou úlohu pro personální obsazení zkušební komise hrálo akademické gymnázium. Členové komise měli docela často osobní zkušenosti s učitelskými zkouškami.

1.3.3 Změny v roce 1884 a 1897

Nařízení Ministerstva kultu a vyučování číslo 26 ze dne 7. února 1884 poprvé přihlíží ke specifickým potřebám při výuce jazyků na reálných školách. Zmiňuje výuku „moderních“ světových jazyků jako byla francouzština, italština, angličtina a na neněmeckých ústavech též němčina.¹⁸³

¹⁸¹ Heslo: *Jan Lepař*. In: Slovník českých filozofů. www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/lepar.html (10.2.2022).

¹⁸² PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 182.

¹⁸³ *Reichs- Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich. Jahrgang 1884*. Wien 1884. s. 25,35, <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=r gb&datum=18840004&seite=00000025> (6.2.2022).

Inventární seznam německé zkušební komise od paní doktorky Ratajové uvádí, že zkušební řád z roku 1897 alias nařízení Ministerstva kultu a vyučování z 30. srpna 1897 číslo 220 určilo k vykonání učitelské zkoušky čtyři roky univerzitního studia, tedy osm semestrů, pro přírodovědné předměty (matematiku, chemii, fyziku) šlo započítat i studium na technice, jež pro výuku kreslení a deskriptivní geometrie bylo nezbytné. Předchozí studium filozofie (zejména psychologie, která do filozofie tehdy spadala), pedagogiky, vyučovacího jazyka a studium předmětů aprobace patřilo k nezbytnostem.¹⁸⁴ Já jsem tyto věci vyčetl již v nařízení z roku 1884.¹⁸⁵ V nařízení z roku 1897 jsem však našel zkrácení doby studia na sedm semestrů.¹⁸⁶ Toto kniha *Pedagogika pro učitele* rovněž zmiňuje.¹⁸⁷ Předpis z roku 1884 zavedl povinnost napsat domácí práci z filozofie nebo pedagogiky, jež se zase podle řádu z roku 1897 vyhotovovat nemusela.¹⁸⁸ Práce z předmětu aprobace přetrvávala nadále, což svědčí o důrazu spíše na odbornost vědeckou než pedagogickou. Nařízení z roku 1897 usnadnilo zkoušky učitelské způsobilosti kvůli nedostatku kvalifikovaných vyučujících.¹⁸⁹ Vedle toho mnohé věci upřesňuje, a to zejména záležitosti reálných škol.¹⁹⁰

1.3.4 Změny v roce 1911

Nařízení z 15. června 1911 změnilo název komisí pro učitelství na gymnáziích na komise pro učitelství na středních školách, protože zkoušky se staly povinnými pro učitele na všech druzích gymnázií, reálek i dívčích lyceí.¹⁹¹ Od roku 1903

¹⁸⁴ RATAJOVÁ, Jana. *ZKUŠEBNÍ KOMISE PRO UČITELSTVÍ NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH NĚMECKÉ UNIVERZITY V PRAZE (KNIHY ZKUŠEBNÍCH PROTOKOLŮ) 1886–1945. Dílčí inventář*. Praha 2019, https://is.cuni.cz/webapps/files/help/Archiv/arc_inventar_57_Zkg.pdf (4.9.2021), s. 5.

¹⁸⁵ *Reichs- Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich. Jahrgang 1884*. Wien 1884. s. 25-30, <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=18840004&seite=00000025> (6.2.2022).

¹⁸⁶ *Zákoník říšský. Rok 1897*. Vídeň 1897. s. 1294, <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rbo&datum=1897&size=45&page=1345> (6.2.2022).

¹⁸⁷ VALIŠOVÁ, Alena – KASÍKOVÁ, Hana. *Pedagogika pro učitele*. Praha 2007, s. 35.

¹⁸⁸ VALIŠOVÁ, Alena – KASÍKOVÁ, Hana. *Pedagogika pro učitele*. Praha 2007, s. 35; *Reichs – Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich. Jahrgang 1884*. Wien 1884, s. 28, <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=18840004&seite=00000025> (6.2.2022); *Zákoník říšský. Rok 1897*. Vídeň 1897. s. 1295, <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rbo&datum=1897&size=45&page=1345> (6.2.2022).

¹⁸⁹ VALIŠOVÁ, Alena – KASÍKOVÁ, Hana. *Pedagogika pro učitele*. Praha 2007, s. 35.

¹⁹⁰ *Zákoník říšský. Rok 1897*. Vídeň 1897. s. 1293-1307, <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rbo&datum=1897&size=45&page=1345> (6.2.2022).

¹⁹¹ RATAJOVÁ, Jana. *ZKUŠEBNÍ KOMISE PRO UČITELSTVÍ NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH NĚMECKÉ UNIVERZITY V PRAZE (KNIHY ZKUŠEBNÍCH PROTOKOLŮ) 1886–1945. Dílčí inventář*. Praha 2019, https://is.cuni.cz/webapps/files/help/Archiv/arc_inventar_57_Zkg.pdf (4.9.2021), s. 6; GRIMM, Gerald. *Universitäre Lehrerbildung in Österreich. Zur Genese des pädagogischen Begleitstudiums*

existovalo u německé komise oddělení pro zkoušky vyučujících na dívčích lyceích. Jeho zachovaný odlišný zkušební protokol se používal až do roku 1916, a to navzdory zániku tohoto oddělení kvůli nařízení z roku 1916.¹⁹² Tehdy kandidát musel opět studovat alespoň osm semestrů, aby byl připuštěn ke zkoušce.¹⁹³ Před samotnými zkouškami měl kandidát ještě nově absolvovat filozoficko-pedagogickou zkoušku. Ta se zabírala hlavními pojmy a zásadami práce učitele, základy psychologie, logiky, dějinami pedagogiky do 16. století.¹⁹⁴

Pokud učitelský kandidát úspěšně složil zkoušku, před komisí absolvoval pedagogický seminář středních škol alias rozšířený zkušební rok za účelem získání pedagogicko-didaktických zkušeností. Tyto semináře existovaly na jednotlivých středních školách ve Vídni a dalších univerzitních městech. Seminář spravoval ředitel daného gymnázia či jiná osoba pověřená ministrem. Ten se společně s odbornými učiteli podílel na jednotlivých částech semináře. První částí bylo, že se kandidát účastnil vyučovacích hodin jako pozorovatel. Následně se podle osnovy a pod dohledem odborného vyučujícího pokoušel vyučovat. Poté mohl kandidát provádět samostatnou výuku v součinnosti s ostatními vyučujícími. Jednou týdně probíhaly konference všech kandidátů a všech odborných institucí, na nichž se na základě referátů jednotlivých kandidátů přednášelo o provozu školského zařízení. Kandidáti v místech, kde scházely středoškolské semináře, měli možnost absolvovat tzv. jednoduchý zkušební rok.¹⁹⁵ Tím došlo k vylepšení přípravy budoucích středoškolských učitelů, neboť se praktická část výuky přenesla z univerzit na střední školy.¹⁹⁶

für Lehrer an höheren Schulen von 1848 bis zur Gegenwart. In: Tertium comparationis 6 (2000) 2, s. 151–171.

https://www.pedocs.de/volltexte/2011/2901/pdf/TC_2_2000_grimm_D_A.pdf (24.9.2021), s. 7; *Zákoník říšský. Rok 1911.* Vídeň 1911. s. 425. <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rbo&datum=1911&size=45&page=461> (19.2.2022).

¹⁹² RATAJOVÁ, Jana. *ZKUŠEBNÍ KOMISE PRO UČITELSTVÍ NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH NĚMECKÉ UNIVERZITY V PRAZE (KNIHY ZKUŠEBNÍCH PROTOKOLŮ) 1886–1945. Dílčí inventář.* Praha 2019, https://is.cuni.cz/webapps/files/help/Archiv/arc_inventar_57_Zkg.pdf (4.9.2021), s. 3.

¹⁹³ *Zákoník říšský. Rok 1911.* Vídeň 1911. s. 426, <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rbo&datum=1911&size=45&page=461> (19. 2. 2022); VALIŠOVÁ, Alena – KASÍKOVÁ, Hana. *Pedagogika pro učitele.* Praha 2007, s. 35.

¹⁹⁴ *Zákoník říšský. Rok 1911.* Vídeň 1911. s. 429., <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rbo&datum=1911&size=45&page=461> (19.2.2022).

¹⁹⁵ *Zákoník říšský. Rok 1911.* Vídeň 1911. s. 444–445. <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rbo&datum=1911&size=45&page=461> (19.2.2022).

¹⁹⁶ GRIMM, Gerald. *Universitäre Lehrerbildung in Österreich. Zur Genese des pädagogischen Begleitstudiums*

für Lehrer an höheren Schulen von 1848 bis zur Gegenwart. In: *Tertium comparationis* 6 (2000) 2, s. 151–171.

(https://www.pedocs.de/volltexte/2011/2901/pdf/TC_2_2000_grimm_D_A.pdf (24.9.2021), s. 7-8.

2 Změny za první republiky

Po roce 1918 nedošlo v problematice zkušebních komisí až do vydání výnosu Ministerstva školství a národní osvěty ze dne 8. října 1930 k zásadní změně. Na území tehdejšího Československa existovala komise s vyučovacím československým jazykem v Praze, Brně, Bratislavě a německým jazykem v Praze.¹⁹⁷

První státní zkouška se konala alespoň po třech absolvovaných semestrech. Skládala se z vyučovacého jazyka (pokud nebyl součástí aprobace) a z předmětů aprobace (např. vyučovací jazyk a další živý jazyk, matematika a chemie, jazyk latinský a dějepis). Zkouška z předmětů aprobace probíhala zpravidla ústně, z vyučovacého jazyka ústně a písemně. Druhé státní zkoušky se mohl kandidát zúčastnit nejdříve po sedmém semestru a zároveň alespoň tři semestry po absolvování první státní zkoušky. Při žádosti o zkoušku žadatel podával doklad o absolvování sedmi semestrů a zápisu do studia v osmém semestru. Součástí druhé zkoušky byly písemné domácí práce (z obou předmětů), jejichž témata zadávala komise. Na vyhotovení domácí práce měl adept tři měsíce, tato lhůta však kvůli naléhavé situaci mohla být prodloužena o další tři měsíce. Po schválení práce se přihlásil kandidát ke klauzurním písemným zkouškám, po kterých následovala zkouška ústní. Požadavky ke státním zkouškám vymezoval zkušební řád včetně rozsahu zkoušené látky či počtu absolvovaných cvičení.¹⁹⁸

Od roku 1936 zkoušela česká komise v Praze také novohebrejský jazyk.¹⁹⁹ S připojením Slovenska a Podkarpatské Rusi se v těchto oblastech objevil problém, že se zde v rámci Uherska zkoušela jako vyučovací jazyk pouze maďarština. Pokud chtěli zdejší profesori nadále vyučovat, museli si udělat zkoušku z češtiny nebo slovenštiny jako vyučovacého jazyka v letním semestru roku 1921.²⁰⁰ Všeobecně je

¹⁹⁷ RATAJOVÁ, Jana. *ZKUŠEBNÍ KOMISE PRO UČITELSTVÍ NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH NĚMECKÉ UNIVERZITY V PRAZE (KNIHY ZKUŠEBNÍCH PROTOKOLŮ) 1886–1945. Dílčí inventář*. Praha 2019, https://is.cuni.cz/webapps/files/help/Archiv/arc_inventar_57_Zkg.pdf (4.9.2021), s. 6; NEUHÖFER, Rudolf. *Střední školství*. Praha 1935, s. 99.

¹⁹⁸ RATAJOVÁ, Jana. *ZKUŠEBNÍ KOMISE PRO UČITELSTVÍ NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH NĚMECKÉ UNIVERZITY V PRAZE (KNIHY ZKUŠEBNÍCH PROTOKOLŮ) 1886–1945. Dílčí inventář*. Praha 2019, https://is.cuni.cz/webapps/files/help/Archiv/arc_inventar_57_Zkg.pdf (4.9.2021), s. 6; NEUHÖFER, Rudolf. *Střední školství*. Praha 1935, s. 100-104.

¹⁹⁹ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 333.

²⁰⁰ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Předpisy a zápisy. Ka č. 1.

známo, že tehdejší Československo bylo mnohonárodnostní. Existence zkušební komise pro výuku v němčině v Praze již byla zmíněna. Vedle toho jazyky ostatních národností řešily komise pro vyučování v československém jazyce. Česká zkušební komise pro učitelství na středních školách v Praze zkoušela vedle češtiny jako vyučovacího jazyka od roku 1922 také slovenštinu, od roku 1924 podkarpatorský jazyk a od téhož roku rovněž maďarštinu.²⁰¹ Stejný problém měla též německá komise s dodatečnými zkouškami z němčiny jako vyučujícího jazyka pro obyvatele Slovenska a Podkarpatské Rusi. Vedle toho však musela vyřizovat nostrifikace zkoušek z Innsbrucku a Vídně, případně jejich dokončení. Proto ředitel německé komise Holzinger Ministerstvu školství a národní osvěty navrhoval zavést poplatky za nostrifikace, což ministerstvo vzhledem ke vzniku československé republiky a odtržení od monarchie zamítlo.²⁰²

Zkušební rok byl zrušen zákonem ze 7. října 1919 číslo 541 o státních zaměstnancích. Teprve až výnos z 29. března 1922 číslo 10.153 nahradil zkušební rok zkušební praxí. Každý prozatímní profesor v rámci své služby měl první rok výkonu své funkce jako čekatelský, kdy počet jeho vyučovacích hodin měl až na nezbytné výjimky odpovídat zákonem vyměřenému minimu.²⁰³ Roku 1938 se sloučily komise pro učitelství tělocviku na středních školách s vědeckými zkušebními komisemi pro učitelství na středních školách.²⁰⁴

²⁰¹ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 333; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). F. 46, os. spisy kandidátů.

²⁰² Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze (1879–1945). F. 57. Ka. 299.

²⁰³ NEUHÖFER, Rudolf. *Střední školství*. Praha 1935, s. 137-139.

²⁰⁴ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Předpisy, zápisy, personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 1–3.

3 Období nacistické okupace

Po roce 1939 se německá komise přejmenovala na *Wissenschaftliches Prüfungsamt für das Lehramt an höheren Schulen*. Nadále fungovala při německé univerzitě, jež byla nařízením z 2. srpna 1939 převzata německou správou. Během válečného období se komise změnila na úřad se dvěma odděleními, a to pro učitele v župě Sudety a pro budoucí učitele na území protektorátu. Říšské ministerstvo školství (*Reichsministerium für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung*), pod které komise tehdy spadala, se snažilo různými nařízeními postupně sjednotit vzdělávání ve všech obsazených územích. Učitelů v bývalém Československu se však tyto změny příliš nedotkly.²⁰⁵

V únoru roku 1942 se zrušilo hlasování členů protektorátních zkušebních komisí při protektorátním Ministerstvu školství a národní osvěty a jejich předsedové získali právo měnit známky z písemných a ústních zkoušek. Česká zkušební komise pro učitelství na středních školách fungovala nadále pod správou protektorátního Ministerstva školství a národní osvěty, a to i po uzavření českých vysokých škol v roce 1939. Od 28. května 1942 však německá komise zkoušela kandidáty učitelství na školách s českým vyučovacím jazykem²⁰⁶, což souvisí s nástupem říšského protektora Reinharda Heydricha a aktivně kolaborujícího ministra školství Emanuela Moravce. Samotný zkušební řád se však nezměnil.²⁰⁷

²⁰⁵ RATAJOVÁ, Jana. *ZKUŠEBNÍ KOMISE PRO UČITELSTVÍ NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH NĚMECKÉ UNIVERZITY V PRAZE (KNIHY ZKUŠEBNÍCH PROTOKOLŮ) 1886–1945. Dílčí inventář*. Praha 2019, https://is.cuni.cz/webapps/files/help/Archiv/arc_inventar_57_Zkg.pdf (4.9.2021), s. 3-4; HAVRÁNEK, Jan – POUSTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Praha 1998, s. 215.

²⁰⁶ Doktorka Ratajová uvádí v dílčím inventáři, že osobní složky těchto kandidátů jsou uloženy zvlášť a do fondu byly zařazeny dodatečně.

²⁰⁷ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze. F. 57, signatura 1//15, Kniha zkušebních protokolů – učitelství na středních školách s českým vyučovacím jazykem. <https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1071453748768879/1/?lang=cs> (28.4.2022); *Chronologické přímky*. 2016. <https://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php/chronologicke-pimky> (26. 2. 2022); RATAJOVÁ, Jana. *ZKUŠEBNÍ KOMISE PRO UČITELSTVÍ NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH NĚMECKÉ UNIVERZITY V PRAZE (KNIHY ZKUŠEBNÍCH PROTOKOLŮ) 1886–1945. Dílčí inventář*. Praha 2019. https://is.cuni.cz/webapps/files/help/Archiv/arc_inventar_57_Zkg.pdf (4.9.2021), s. 3; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). F. 46, os. spisy kandidátů.

4 Poválečné období

4.1 Konec německé zkušební komise

Německá zkušební komise pro učitelství na středních školách byla společně s německou univerzitou a jejími ústavy zrušena zpětně ke dni 17. listopadu 1939 prezidentským dekretem číslo 122 ze dne 18. října 1945.²⁰⁸

4.2 Česká zkušební komise po válce

Na schůzi zkušební komise pro učitelství na středních školách dne 8. června roku 1945 se primárně řešily neodkladné věci. Došlo například k jednoměsíčnímu odkladu branné služby pro vykonání zkoušek. Kandidáti, vyučující na středních školách, se mohli zúčastnit zkoušek i na úkor své práce, aniž by došlo ke snížení jejich platu. Byly navrženy i další úlevy pro kandidáty. Vyučovacími jazyky se staly pouze čeština, slovenština a ruština, kterou se také myslela rusínština a ukrajinština. Zrušily se zkoušky z němčiny, mohly je dokončit pouze kandidáti studující tento jazyk od akademického roku 1937/1938. Doporučilo se jim však vykonat rozšiřujícího zkoušku z dalšího jazyka, aby mohli být plně využitelní pro výuku. Komise dále požadovala zrušit platnost vysvědčení, jež museli členové komise vydat kvůli nařízení protektorátního režimu bez zkoušek, a nařízení protektorátního ministerstva školství z března 1942, června 1943 a července 1944, jež donucovala napřed němčináře a později ostatní kandidáty působící s více než šesti semestry dokončit zkoušky u německého zkušebního úřadu. Bylo proto nutné jednotlivé případy posoudit zvlášť.²⁰⁹

Za tímto účelem vznikla vyšetřující komise posuzující národnostní a politickou spolehlivost kandidáta v období nacistické okupace. Komise měla tři členy, a to člena za studenty delegovaného Všestudentským národním výborem, člena za středoškolské profesory, jenž znal prostředí středoškolských kandidátů za okupace, člena za zkušební komisi, jímž byl navržen místopředseda komise profesor Antonín Salač. Řízení se neprovádělo u vysokoškoláků, kteří prošli vyšetřováním při zápisu

²⁰⁸ RATAJOVÁ, Jana. *ZKUŠEBNÍ KOMISE PRO UČITELSTVÍ NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH NĚMECKÉ UNIVERZITY V PRAZE (KNIHY ZKUŠEBNÍCH PROTOKOLŮ) 1886–1945. Dílčí inventář*. Praha 2019, s. 3; *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé. Vydaná dne 15. listopadu 1945.* <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1945/053-1945.pdf> (18.3.2022), s. 295.

²⁰⁹ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Předpisy a zápisy. Ka. č. 1; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). F. 46, os. spisy kandidátů

na fakultu. K podkladům pro tato řízení patřil dotazník společně s potvrzením místních národních výborů, případně závodních rad škol, ústavů nebo závodů, kde po dobu zavření českých vysokých škol daný uchazeč pracoval. V dotazníku musel uchazeč vyplnit osobní, rodinné, studijní a sociální údaje, informace o členství ve fašistických organizacích, přihlásce ke studiu na německých vysokých školách a ke zkoušce před německou komisí, u níž měl uvést důvod podání přihlášky.²¹⁰

Vyšetřující komise rozhodla, zda kandidát mohl být připuštěn ke zkoušce. V případě nepřipuštění musela odůvodnit své rozhodnutí. Pro tento účel poskytoval sekretář spisy nalezené v místnosti bývalé německé zkušební komise. I když je průběh těchto řízení ve spise uveden pouze jako návrh, vzhledem k obsahu osobních spisů z tohoto období je patrné, že takto to víceméně probíhalo. Dokonce návrh dotazníku ke zkoušce se stal definitivním formulářem. Ti, kdo studovali na německých, maďarských či slovenských vysokých školách po 17. listopadu 1939, měli až na výjimky zákaz studia či skládání zkoušek. Osoby, jež se provinily proti Československé republice, měly až na mimořádné výjimky rovněž zakázáno studovat. Osoby německé a maďarské národnosti s německým, rakouským či maďarským občanstvím nemohly vůbec studovat, a to i pokud získali československé občanství.²¹¹

Ministr školství Zdeněk Nejedlý stanovil 13. července 1945 úlevy při zkouškách pro učitelství na středních školách. Kandidátům, postiženým přerušáním zkoušek mezi lety 1939 až 1945, se zkrátil počet semestrů k připuštění ke druhé státní zkoušce na dva. Kandidátům zapsaným v zimním semestru 1939/40 a maturantům z roku 1940 byl určen pro vykonání druhé státní zkoušky počet semestrů pět, maturantům z let 1941 až 1942 šest a maturantům z let 1943 až 1944 sedm. Kandidáti zapsaní v zimním semestru 1939/40 a maturanti z let 1940 až 1942 mohli konat první státní zkoušku po třech semestrech a praktickou zkoušku z tělocviku po čtyřech semestrech. Kandidáti tělocviku a kreslení se mohli zúčastnit druhé státní zkoušky z tělocviku či kreslení, aniž by absolvovali první státní zkoušku z druhého

²¹⁰Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Předpisy a zápisy. Ka. č. 1; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). F. 46, os. spisy kandidátů

²¹¹ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Předpisy a zápisy. Ka. č. 1; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). F. 46, os. spisy kandidátů.

předmětu své aprobační skupiny. Praktickou zkoušku z tělocviku mohli vykonat před výkonem teoretické zkoušky. Prominutí obou písemných domácích prací se týkalo kandidátů zapsaných v pátém nebo vyšším ročníku svého studia. Prominutí jedné písemné domácí se týkalo zapsaných v prvním a vyšším ročníku.

Do června 1947 šlo prominout písemnou domácí práci i při rozšiřovací zkoušce. U schválených prací se prodloužila platnost na šest let. Byl umožněn i třetí pokus pro vykonání zkoušky. Zkušební komise mohla zrušit některé zvláštní podmínky, které odkládaly nástup ke zkoušce. Kandidát si mohl změnit aprobační skupinu pro první státní zkoušku, nově zvolený předmět však musel vykonat v rozsahu první a druhé státní zkoušky. Zkušební komise mohly na aprobačním vysvědčení uvádět, kdy by kandidát pravděpodobně dosáhl učitelské působnosti, pokud by nedošlo k uzavření českých vysokých škol a přerušení zkušební činnosti. Počet semestrů pro druhou státní zkoušku platil stejně jako počet semestrů pro vykonání rigorózního řízení. Absolventům reálek u přírodovědeckých fakult se zvýšil tento počet semestrů na dva.²¹² Podle ministerského výnosu z 22. prosince 1945 mohli kandidáti činní po dobu dvou let ve funkci zatímního nebo suplujícího profesora skládat zkoušku. Kandidát mohl být zproštěn praktické zkoušky ve škole, pokud komise uznala jeho odbornost při výuce.²¹³

Výnos Ministerstva školství a národní osvěty ze dne 7. března 1946 zrušil ministerské výnosy z období nacistické okupace, jež donucovaly kandidáty pro učitelství na českých středních školách skládat zkoušky u *Wissenschaftliches Prüfungsamt für das Lehramt an höheren Schulen des Protektorats Böhmen und Mähren*. Ministr rovněž zrušil platnost všech vysvědčení, vydaných tímto úřadem mezi lety 1942 až 1945, čímž byl uznán pouze stav zkoušek u těchto kandidátů do 17. listopadu 1939.²¹⁴ Spis Ministerstva školství a osvěty ze dne 28. března roku 1946 zmiňuje začlenění výtvarné sekce ke zkušební komisi pro učitelství na středních školách. Z důvodu platnosti nařízení od 5. května 1945 jsem v příloze uvedl zkoušející členy této sekce již od roku 1945.²¹⁵ Výnos Ministerstva školství

²¹² Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Předpisy a zápisy. Ka. č. 1.

²¹³ *Věstník Ministerstva školství a osvěty*. Praha 1945, s. 4.

²¹⁴ *Věstník Ministerstva školství a osvěty*. Praha 1946, s. 103.

²¹⁵ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 3.

a národní osvěty ze dne 25. září 1946 přidal španělský jazyk ke zkušebním předmětům.²¹⁶

Dne 21. dubna 1948 vstoupil v platnost zákon o základní úpravě jednotného školství (školský zákon). Podle něj se vyučoval jazyk český, ve kterém se zároveň vyučovalo, ruský, matematika, přírodní vědy, obory technické, estetické, zdravotní a tělovýchovné. Je značně matoucí, že zákon používá pojem střední škola pro dnešní druhý stupeň základní školy, tedy 6. až 9. třídu. Pojem školy třetího stupně znamená obdobu dnešních středních škol. Do této kategorie náležely základní odborné školy, odborné školy, vyšší odborné školy a gymnázia. Gymnázia měla poskytovat všestranné vzdělání a sloužit jako příprava na vysokou školu. Zde se vyučoval jazyk český, v němž se vyučovalo, ruský, latinský, další cizí jazyk, matematika, přírodní vědy, filozofie, obory technické, estetické, zdravotní a tělovýchovné.²¹⁷ Na nově vzniklou situaci reagoval ministerský výnos z 21. června 1948, jenž s dočasnou platností nařídil vznik komisí pro učitelství na středních školách.²¹⁸ Stávající komise s vyšší náročností nadále existovaly, ministr školství jim však s platností od 1. září 1948 vymežil působnost pouze na gymnázia, a přejmenoval je na *Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích v ...*²¹⁹

4.3 Konec zkušební komise

Ministerstvo školství, věd a umění nařídilo dne 29. září 1950 rozdělit komisi pro učitelství na gymnáziích v Praze podobně jako ostatní samostatné zkušební komise k 15. říjnu 1950 mezi příslušné fakulty, tedy filozofickou, přírodovědeckou a pedagogickou fakultu. Předsedou komise se stal děkan a místopředsedou proděkan. Předchozí členové byli zproštěni výkonu funkce. Členy přiřazených komisí jmenoval ministr školství na návrh děkana. Administrativní agendu převzalo děkanství. Návrh na začlenění pracovníků komisí, rozdělení spisů a zařízení měli děkani povinnost podat rovněž do 15. října 1950 Ministerstvu školství, věd a umění, což nakonec bylo prodlouženo do 31. prosince 1950. Nově zřízené zkušební komise

²¹⁶ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Předpisy a zápisy. Ka. č. 1.

²¹⁷ *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé. Vydaná 10. května 1948.* <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=318> (25. 3. 2022), s. 832-833.

²¹⁸ *Věstník Ministerstva školství a osvěty.* Praha 1946, s. 283.

²¹⁹ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Předpisy a zápisy. Ka. č. 1.

se úředně nazývaly *Děkanát filozofické/ přírodovědecké/ pedagogické fakulty – Zkušební komise pro učitelství na gymnásiích*. Zkušební řád z roku 1930 pozměněný několika výnosy s řády pro tělesnou, hudební a výtvarnou výchovu zůstal nadále v platnosti i po roce 1950.²²⁰

²²⁰ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Předpisy a zápisy. Ka. č. 1.

Závěr

Reforma vzdělávání gymnaziálních profesorů byla nutná, jelikož na různých školách byly na profesory kladeny rozdílné požadavky a mnohdy byly opomíjené požadavky na pedagogickou odbornost vyučujících. Tento postup byl také jedním z pilířů, kvůli kterým Rakousko celkově zaostávalo oproti svému rivalovi Prusku, kde jednotný postup učitelských zkoušek obstarávaly specializované komise. Ministr Lev Thun si pozval svého někdejší učitele Franze Exnera, aby společně vytvořili efektivní postup ohledně kvalifikace gymnaziálních profesorů po vzoru Pruska, což se v roce 1849 povedlo uvést v praxi. Ministra Thuna lze charakterizovat jako konzervativního politika s liberálními postupy, neboť jeho reformy byly revoluční, ale měly upevnit neoabsolutismus. Thunův a Exnerův koncept a jeho legislativní podklad byl pravděpodobně nadčasový, protože do nástupu komunistů nebyl příliš pozměněn. Po stránce důležitosti předmětů však docházelo k postupnému snižování významu klasických jazyků oproti moderním jazykům a přírodním vědám, jejichž význam naopak vzrůstal. Průběhem času se též rozšiřovala působnost zkoušek pro učitelství i na jiné typy než gymnázia, přístup ke zkouškám byl postupně umožněn i ženám.

V rámci požadavku na svobodu vyučování přišel v roce 1848 návrh na výuku v češtině. Dalším argumentem pro výuku v češtině bylo lepší pochopení latinské gramatiky. Ministerstvo kultury a vzdělání uznalo tento požadavek dne 14. března 1850 s tvrzením, že znalost češtiny je důležitá, neboť ministerstvo počítalo s jejím rozvojem. Čeština však neměla takové pedagogické a vědecké postavení jako němčina, čemuž se musela postupně vyrovnat. Gymnaziální kandidát, i když chtěl učit česky, musel ovládat němčinu, neboť většina komisařů česky ani neuměla a odborné literatury v češtině též nebylo mnoho. Tento problém definitivně odpadl v roce 1871, kdy se rozdělila pražská komise na českou a německou část.

Přednost měla vědecká odbornost kandidáta oproti odbornosti pedagogické. Pedagogické požadavky na kandidáty se zvyšovaly a snižovaly podle obsazenosti požadovaných učitelských míst. Nakonec se však Otakar Kádnerovi povedlo dosáhnout určitého postavení pedagogiky tím, že se od roku 1927 zkoušela samostatně bez filozofie.

V roce 1942 byly zrušeny české komise pro učitelství na středních školách. Místo nich vzniklo oddělení pro kandidáty na českých školách při pražské německé

komisi. Po válce došlo ke zrušení německé komise a nově přihlášení kandidáti u české komise si už nemohli zkoušku z němčiny zapsat. Zkoušky u německé komise se staly neplatnými. Tehdy též byla obnovena činnost české komise. Tato komise musela umožnit kandidátům, kteří se u ní zapsali na zkoušky před 17. listopadem 1939 a nebyli Němci či Maďary, své zkoušky dokončit, k čemuž jim byly poskytnuty jisté úlevy. Toto všem „slovanským“ kandidátům umožněno nebylo, protože se posuzovala jejich národní a politická spolehlivost v období okupace. Komunisté krátce po únoru zavedli dočasnou existenci zkušebních komisí se stejným jménem, ale jiným účelem, postupovali unáhleně a nekoncepčně. V roce 1948 totiž byly nejen zkušební komise pro střední školy, jež připravovaly na střední školy, jak je známe teď, ale i pro dnešní druhý stupeň základní školy, jenž se začal nazývat střední škola. Nakonec komunisté v oblasti sekundárního vzdělávání snížili značně požadavky, když působnost zkušebních komisí při univerzitách omezili pouze na gymnázia. Thunovy organizační principy zkoušek přestaly fungovat v roce 1950, kdy byla činnost samostatných komisí pro učitelství na středních školách převedena na děkanáty jednotlivých fakult. Domnívám se však, že i navzdory těmto radikálním změnám určité Thunovy principy v přípravě středoškolských pedagogů fungují dodnes.

Seznam použitých pramenů literatury

Archivní prameny

Národní archiv. České místodržitelství Praha (1856–1883)

Karton 1023, signatura 26/4/16.

Národní archiv. České místodržitelství Praha (1884–1900)

Karton 3674.

Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871)

Kniha normálií, inventární číslo 437

Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871)

Karton číslo 5, G-Ha

Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953)

Předpisy, zápisy, personálie členů a složení zkušební komise. Karton číslo 1-3.

Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953).

Fond 46, osobní spisy kandidátů.

Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Úřední tisky Německé univerzity v Praze.

Fond 56, Personalstand der Deutschen Universität in Prag 1924/25–1930/1931, Personal – und Vorlesungsverzeichnis zweites Trisemester 1940–Sommersemester 1945.

Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze (1879–1945).

Fond 57. Karton 299-305.

Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze.

Fond 57, signatura 1//15, Kniha zkušebních protokolů – učitelství na středních školách s českým vyučovacím jazykem.

<https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1071453748768879/1/?lang=cs> (28.4.2022).

Literatura

- BREZINKA, Wolfgang. *Pädagogik in Österreich: die Geschichte des Faches an den Universitäten vom 18. bis zum Ende des 20. Jahrhunderts. Band 1, Einleitung: Schulwesen, Universitäten und Pädagogik im Habsburger-Reich und in der Republik; Pädagogik and der Universität Wien*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2000. ISBN 3-7001-2908-4.
- BREZINKA, Wolfgang. *Pädagogik in Österreich: die Geschichte des Faches an den Universitäten vom 18. bis zum Ende des 20. Jahrhunderts. Band 2, Pädagogik an den Universitäten Prag, Graz und Innsbruck*. Wien: Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2003. ISBN 3-7001-3218-2.
- DUB, Petr – MUSILOVÁ, Jana. *Ernst Mach – fyzika–filosofie – vzdělávání*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-4808-9.
- GLETTLER, Monika – MÍŠKOVÁ, Alena. *Prager Professoren 1938-1948. Zwischen Wissenschaft und Politik*. Essen: Klartext, 2001. ISBN 3-88474-955-2.
- HAVRÁNEK, Jan – HLAVÁČKOVÁ, Ludmila – KUNŠTÁT, Miroslav – MÍŠKOVÁ, Alena – PEŠEK, Jiří – PETRÁŇ, Josef, – URFUS, Valentin. *Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802-1918*. Praha: Univerzita Karlova – Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-320-2.
- HAVRÁNEK, Jan – POUSTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Praha: Univerzita Karlova – Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-539-6.
- HÖHNE, Steffen – UDOLPH, Ludger. *Franz Spina (1868-1938). Ein Prager Slavist zwischen Universität und politischer Öffentlichkeit*. Köln: Böhlau Verlag, 2012. ISBN 978-3-412-20747-2.
- HŮRSKÝ, Josef. Vzpomínka na Václava Švamberu: k 50. výročí úmrtí. In: *Sborník Československé geografické společnosti*. 1989, roč. 94, č. 3, s. 181-184. ISSN 1210-115X.
- JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. ISBN 80-04-21189-5.
- KAZBUNDA, Karel. *Stolice dějin na pražské universitě. Část 2*. Praha: Universita Karlova, 1965.

- KONRÁD, Ota. *Dějepisectví, germanistika a slavistika na Německé univerzitě v Praze 1918-1945*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1949-1.
- KORYTA, Jiří. *Jaroslav Heyrovský*. Praha: Melantrich. ISBN 80-7023-058-4.
- KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1351-2.
- MAREK, Jaroslav – KUTNAR, František. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-252-9.
- MATHESIUS, Vilém. *Paměti a jiné rukopisy*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1362-8.
- NEUHÖFER, Rudolf. *Střední školství*. Praha: Státní nakladatelství, 1935.
- ODLOŽILÍK, Otakar. *Deníky z let 1924-1948. 1, 1924-1939*. Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy, 2002. ISBN 80-238-9887-6.
- ODLOŽILÍK, Otakar. *Deníky z let 1924-1948. 2, 1939-1948*. Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy, 2003. ISBN 80-238-9887-6.
- Osobní stav c. k. České univerzity Karlo-Ferdinandovy*. Praha: Akademický senát, 1882-1905.
- Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. Praha: J. Otto, 1888-1909.
- PECH, Oldřich. *Příruční slovník pedagogický pro školskou a učitelskou praxi*. Praha: Československá grafická Unie, 1937.
- PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha: Univerzita Karlova, 1983.
- SEDLÁŘ, Richard. *100 let pedagogiky na filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Praha: Univerzita Karlova, 1982.
- SEKYRKOVÁ, Milada. *Univerzita jako úřad? Správní vývoj pražské univerzity od tereziánských reforem do roku 1950 a její písemnosti (s důrazem na období do roku 1850)*. Praha: Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4409-7.
- Seznam osob a ústavů c. k. České univerzity Karlo-Ferdinandovy v Praze*. Praha: Akademický senát Karlovy University v Praze, 1906-1918.
- Seznam osob a ústavů University Karlovy v Praze jakož i státních zkušebních komisí*. Praha: Akademický senát Karlovy University v Praze, 1919–1938, 1948.
- Seznam osob a ústavů University Karlovy v Praze jakož i státních zkušebních komisí*. Praha: Akademický senát Karlovy University v Praze, 1919–1938, 1948.

- SVATOŠ, Martin. *Česká klasická filologie na pražské univerzitě 1848-1917*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-061-0.
- SYLLABA, Theodor. *August Schleicher und Böhmen*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7066-942-X.
- TOMEK, Václav Vladivoj. *Paměti z mého života. Díl I*. Praha: František Řiwnáč, 1904-1905. Též online: <http://www.digitalniknihovna.cz/svkhk/uuid/uuid:89aab86d-119b-11e8-a3ad-00155d012102> (1. 1. 2022).
- TOMEK, Václav Vladivoj. *Paměti z mého života. Díl II*. Praha: František Řiwnáč, 1905.
- TRETERA, Ivo. *J. F. Herbart a jeho stoupenci na pražské univerzitě*. Praha: Univerzita Karlova, 1989.
- VALIŠOVÁ, Alena – KASÍKOVÁ, Hana. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1734-0.
- Věstník Ministerstva školství a osvěty*. Praha: Ministerstvo školství a osvěty, 1945–1948.
- WAITZBAUER, Harald. *Das Haus am Minoritenplatz*. Wien: Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur, Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung, 2008.
- WINKELBAUER, Thomas – LACKNER, Christian – MAZOHL, Brigitte – POHL, Walter – RATHKOLB, Oliver. *Geschichte Österreichs*. Stuttgart: Reclam, 2015. ISBN 978-3-15-011039-3.

Elektronické zdroje

ALEX Historische Rechts- und Gesetzestexte. <https://alex.onb.ac.at/>

(31. 10. 2021).

arch pavouk. <http://arch-pavouk.cz/index.php> (30.3.2022).

Bibliografie českých zemí. <https://biblio.hiu.cas.cz/#!/> (6. 3. 2022).

Biografický slovník.

http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/Hlavn%C3%AD_strana

(29.1.2022).

Český hudební slovník osob a institucí.

https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=6945 (30.3.2022).

- Deutsche Biographie*. <https://www.deutsche-biographie.de/home> (6.3.2022).
- DVOŘÁK, Jaromír. *Anglosaská kultura a česká společnost v letech 1918-1938*. 2019. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Šedivý, Ivan.
<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/110070/120344790.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (9.4.2022).
- František Slavík*.
<https://web.natur.cuni.cz/ugmnz/muzeum/muzeum/portrety/slavik.html>
(10.4.2022).
- GRIMM, Gerald. *Universitäre Lehrerbildung in Österreich. Zur Genese des pädagogischen Begleitstudiums für Lehrer an höheren Schulen von 1848 bis zur Gegenwart*. In: *Tertium comparationis* 6 (2000) 2, s. 151–171.
(https://www.pedocs.de/volltexte/2011/2901/pdf/TC_2_2000_grimm_D_A.pdf
(24.9.2021).
- CHODĚJOVSKÝ, Jan. *Albert Pražák (11. 6. 1880–19. 9. 1956)*. 25. 6. 2008.
<http://abicko.avcr.cz/archiv/2006/2/09/> (7.4.2022).
- CHODĚJOVSKÝ, Jan. *Odolen Kodym*. 17. 1. 2013.
<http://abicko.avcr.cz/2013/01/10/> (18.3.2022).
- JANUŠKA, Jiří. *Dějiny výuky maďarštiny a maďarské filologie na českých univerzitách*. In: *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. 52(2), s. 69–100. Praha: Karolinum, 2012. ISSN 0323-0562, s. 72-73.
https://karolinum.cz/data/clanek/85/HUCP_2_2012_5_Januska.pdf (3.4.2022).
- Jaroslav Heyrovský*. <https://www.natur.cuni.cz/chemie/informace-osobnosti/vyznamne-osobnosti/jaroslav-heyrovsky> (12.4.2022).
- MÁDLOVÁ, Vlasta. *František Slavík, 1876–1957*. 25.6.2008.
<http://abicko.avcr.cz/archiv/2006/7/10/> (10.4.2022).
- MAZOHL, Brigitte – AICHNER, Christof. *Die Thun-Hohenstein'schen Reformen 1849–1860. Konzeption – Umsetzung – Nachwirkungen*. Wien, Köln, Weimar: Böhlau Verlag, 2017. <https://fedora.e-book.fwf.ac.at/fedora/objects/o:963/methods/bdef:Content/get> (4. 9. 2021); též v anglickém znění: MAZOHL, Brigitte – AICHNER, Christof. *The Thun-Hohenstein University Reforms 1849–1860: Conception – Implementation –*

- Aftermath*. Wien, Köln, Weimar: Böhlau Verlag, 2017. <https://fedora.e-book.fwf.ac.at/fedora/objects/o:1100/methods/bdef:Content/get> (4.9.2021).
- Österreichisches Biographisches Lexikon*.
<https://www.biographien.ac.at/oeb1?frames=yes> (10.2.2022).
- PEŘINA, Milan. *Profily kandidátů pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy*. 2019. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce Pokorný, Jiří.
<https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/109398> (26.4.2022).
- POKORNÁ, Magdaléna. *OTAKAR ODLOŽILÍK (12. 1.1899–17.7.1973)*. 25.6.2008. <http://abicko.avcr.cz/archiv/1999/2/obsah/otakar-odlozilik-12.-1.1899-17.7.1973-.html> (8.4.2022).
- POLÁK, Stanislav. *Tomáš Garrigue Masaryk*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1990. ISBN 80-7057-022-9.
- RATAJOVÁ, Jana. *ZKUŠEBNÍ KOMISE PRO UČITELSTVÍ NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH NĚMECKÉ UNIVERZITY V PRAZE (KNIHY ZKUŠEBNÍCH PROTOKOLŮ) 1886–1945. Dílčí inventář*. Praha 2019,
https://is.cuni.cz/webapps/files/help/Archiv/arc_inventar_57_Zkg.pdf (4. 9. 2021).
- Sbirka zákonů a nařízení republiky Československé. Vydaná dne 15. listopadu 1945*. <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1945/053-1945.pdf> (18. 3. 2022).
- Sbirka zákonů a nařízení republiky Československé. Vydaná 10. května 1948*.
<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=318> (25.3.2022).
- Slovník české literatury po roce 1945*. <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/> (18.3.2022).
- Slovník českých filozofů*.
<https://filozofie.phil.muni.cz/vyzkum/publikace/scf/abecedni-sznam> (10.2.2022).
- TĚŠÍNSKÁ, Emilie. *Život a dílo. Jak probíhal život prof. Václava Hlavatého?*
<https://www.mff.cuni.cz/cs/knihovna/kontakty-a-oddeleni/matematicke-oddeleni/vaclav-hlavaty/zivot-a-dilo> (10.4.2022).
- Verfolgung und Auswanderung deutschsprachiger Sprachforscher 1933-1945*.
<https://zflprojekte.de/sprachforscher-im-exil/> (6.3.2022).

VON WURZBACH, *Constant*. *Biographisches Lexikon des Kaisertums Oesterreich. Dreißigster Teil*. Wien: Kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei, 1875.

<http://www.literature.at/viewer.alo?objid=11779&viewmode=fullscreen&scale=3.33&rotate=&page=1> (27.12.2021).

Významní matematici v českých zemích. <https://web.math.muni.cz/biografie/> (11.2.2022).

Chronologické přímky. 2016. <https://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php/chronologicke-pimky> (26.2.2022).

Příloha č. 1 - Členové Vědecké zkušební komise pro učitelství na gymnáziích, od roku 1871 německé sekce Vědecké zkušební komise pro učitelství na gymnáziích, od roku 1882 Německé vědecké zkušební komise pro učitelství na gymnáziích, od roku 1911 Německé vědecké zkušební komise pro učitelství na středních školách, od roku 1940 Vědeckého zkušebního úřadu pro učitelství na vyšších školách

System tohoto přehledu jsem přejal z Nástinu dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze od Josefa Petráňe.²²¹ Nejstarší údaje jsem zjistil z knihy normálií.²²² Poté jsem čerpal z fondu německé zkušební komise.²²³ Pro zjištění údajů o vedení komise na počátku 20. století jsem čerpal z fondu místodržitelství.²²⁴ Seznamy zkoušejících od dvacátých let 20. století jsem vyhledal v příručkách s názvem Personalstand der Deutschen Universität in Prag.²²⁵ Zde však scházejí předměty, jež se zkoušely. Tyto předměty jsem určil podle ročních přehledů a návrhů na personální obsazení z roku 1940 ve fondu německé zkušební komise. Jednoho člena jsem určil podle životopisu, což jsem označil poznámkou pod čarou.

Ředitelé:

Jacob Beer 1850-1856

Konstantin Höfler 1856-1860

August Reuss 1860-1864

Viktor Pierre 1864-1866

Fridrich Volkmann 1866-1869

Alfred Ludwig 1869-1870

Fridrich Volkmann 1870-1877

Konstantin Höfler, předseda u zkoušek Václav V. Tomek 1877-

Johann Kelle 1887-1900

(Konstantin Höfler 1890-)?

Ferdinand Lippich 1900

Wilhelm Gintl 1900-

²²¹ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 332-334.

²²² Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normálií, inv. č. 437.

²²³ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze (1879–1945). F. 57. Ka. 299, 301-305.

²²⁴ Národní archiv. České místodržitelství Praha (1884–1900). Ka. 3674.

²²⁵ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Úřední tisky Německé univerzity v Praze. F. 56, Personalstand der Deutschen Universität in Prag 1924/25–1930/1931, Personal- und Vorlesungsverzeichnis zweites Trimester 1940–Sommersemester 1945.

Karl Holzinger 1910²²⁶-1928
 Theodor Mayer 1929-1930
 Wilhelm Wostry 1930-1939
 Josef Peschek 1940-1943 předseda zkušební komise pro protektorát (Praha)
 Gottfried Preissler 1940-1945 předseda pro župu Sudety (Liberec)
 Josef Willinger 1943-1945 předseda zkušební komise pro protektorát (Praha)

Tajemníci:

Ignaz Jechl 1849 -

Zástupci ředitele:

Wilhelm Gintl 1900
 Beck Mannagetta Günther 1918-1919
 Franz Wagner-Kremsthal 1924-1925
 Karl Cori 1925-1935
 Alois Rieber 1933-1935
 Adolf Pascher 1935-1939
 Wilhelm Wostry 1940-1944 pro protektorát (Praha)

Pověřený pozorovatel pro župu Sudety (Liberec):

Karl Rother 1942-1943

Komise pro	Členové	od	do
Klasická filologie	Georg Curtius	1850	1854
	Georg Bippart	1853	
	August Schleicher	1854	1855
	Ludwig Lange	Ř ²²⁷	1855 1860
	Alfred Ludwig		1860 1869
	Jan Kvičala		1860 [1871] ²²⁸ 1873
	Gustav Linker		1870
	Otto Benndorf		1872
	Friedrich Schubert	Ř	1878
	Eugen Petersen		1879
	Karl Holzinger		1908 1928
	Alfred Klotz		1918
	Alois Rzach		1909 1928
	Sigfried Reiter		1924 1934
	Edgar Martini		1924 1931
	Theodor Hopfner		1927 1943
	Maximilian Adler		1937
	Richard Mathiowetz		1941 1943
	Bruno Bayer (Brno)		1940 1943
	jazyk český	František Ladislav Čelakovský	1850

²²⁶ Heslo: *Holzinger von Weidich, Carl (1849-1935), Altphilologe*. In: Österreichisches Biographisches Lexikon. https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_H/Holzinger-Weidich_Carl_1849_1935.xml;internal&action=hilite.action&Parameter=karl%20holzinger (27.3.2022).

²²⁷ Zkoušky z řečtiny.

²²⁸ Uvolněn z funkce.

Václav V. Tomek	1852	1854
Martin Hattala	1854	
Franz Spina	1918	1937
Reinhold Trautmann	1918	1919
Gerhard Gesemann	1924	1937
Ferdinand Liewehr	1930	1937
Eugen Rippl	1933	1943
Konrad Bittner	1940	1941
češtinu a slovenštinu Karl Hofmann	1941	1943
jazyk německý Karl August Hahn	1850	1851
August Schleicher	1851	1857
Konstantin Höfler L ²²⁹	1853	1870
Johann Kelle	1857	1900
Ernst Martin	1874	
Adolf Hauffen	1918	1929
Primus Lessiak	1918	1919
August Sauer	1918	1926
Erich Gierach	1924	1935
Josef Wihan	1924	1929
Gustav Jungbauer V	1927	1942
Ernst Schwarz	1936	1942
Herbert Cysarz	1929	1937
Erich Trunz	1941	1943
Vinzenz Vogt	1940	1943
francouzštinu a italštinu Gustav Rolin (po roce 1932 pouze francouzština)	1918	1935
francouzštinu Erhard Preißig (od roku 1940 i italštinu)	1935	1943
jazyk anglický Rudolf Brotanek	1918	1919
Otto Funke	1919	1926
Leo Hibler ²³⁰	1928	
Adolf Rotter	1933	1943
Rudolf Ullrich	1940	1943
ruštinu Gerhard Gesemann	1940	1943
Edmund Schneeweis	1940	1943
filozofii Řehoř Zeithammer	1850	1852
(a světový názor, od 1940) Robert Zimmermann	1853	1861
Johan Heinrich Löwe	1856	
Wilhelm Volkmann	1861	1877
Otto Willmann	1874	
Oskar Kraus	1918	1937
Wendelin Toischer	1918	1919

²²⁹ Literatura.

²³⁰ MAAS, Utz. *Hibler-Lebmannsport, Leo von*. 3.5.2018. <https://zflprojekte.de/sprachforscher-im-exil/index.php/catalog/h/258-hibler-lebmannsport-leo-von> (6.3.2022).

Ernst Otto	1926	1942
Rudolf Carnap	1933	1937
Johannes Lindworsky	1929	1937
Emil Utitz	1935	1937
Kurt Schilling	1940	1941
Hans Günther		1941 1943
pedagogiku Josef Hampel	1924	1932 (1938)
Ernst Otto	1926	1942
Johannes Lindworsky	1929	1937
všeobecný dějepis Karl Johann Vietz	1850	1862
Otto Hirschfeld	1873	
a zeměpis Konstantin Höfler	1853	zeměpis 1877
rakouský dějepis Václav V. Tomek	1853	1873
a zeměpis Karl Johann Vietz	1861	1862
Konstantin Höfler	1874	zeměpis 1877
dějepis Samuel Steinherz	1918	1927
Heinrich Swoboda	1918	1926
Emil Werunsky	1918	1926
Hans Hirsch	1924	1926
Theodor Mayer	1924	1929
Wilhelm Wostry	1924	1943
Arthur Stein	1927	1937
Anton Ernstberger	1936	1943
Josef Pfitzner	1930	1942
Heinz Zatschek	1930	1941
	1943	
Viktor Ehrenberg	1931	1937
Rudolf Kubitschek (od r. 1942 Plzeň)	1941	1943
dějiny umění Alois Grünwald	1918	1919
Ernst Swoboda	1936	
Karl Maria Swoboda	1940	1942
dějiny umění Rudolf Hönigschmi(e)d	1933	1937
a praktická estetika		
kreslení aktů, figurální kreslení, Anton Hönich	1933	1937
nauku o harmonii Alois Rieber	1933	1937
barev a kompozice		
ornamentální kreslení Fritz Lehmann	1933	1942
a malbu akvarelů		
anatomie při zk. Otto Grosser	1933	1942
z kreslení		
kreslení Alois Rieber	1940	1942
Heinrich Hönich	1940	1943
Friedrich Kausek	1940	1943
zeměpis Dionys Grün	1877	
Friedrich Machatschek	1918	1924
Rudolf Spitaler	1924	1930

Franz Wähler	1924	1927
Bernhard Brandt	1926	1937
Karl Adalbert Sedlmeyer	1936	1943
Roman Lucerna	1938	1943
Erich Spengler	1940	1942
Hans Spreitzer	1940	1943
Willi Czajka	1941	1943
Adolf Knöbel	1941	1943
geologii Franz Wähler	1924	1927
Adalbert Liebus	1928	1937
Erich Spengler	1929	1940
paleontologii Adalbert Liebus	1940	1942
matematiku Vilém Matzka	1850	1873
Joseph Georg Böhm	1853	1855
Heinrich Durége	1873	
Karl Carda	1918	1937
Anton Grünwald	1918	1919
Gerhard Kowalewski	1918	
	1940	1943
Georg Pick	1918	1930
Ludwig Berwald	1923	1937
Karl Löwner	1931	1937
Paul Funk	1931	1937
Ernst Lammel	1939	
Karl Mack	1940	1943
Hans Petersson	1941	
Hugo Knobloch	1941	1943
deskriptivní geometrii Anton Grünwald	1918	1919
Karl Mack	1918	1937
fyziku František Adam Petřina	1850	1855
Karl Wersin	1855	1856
Pierre	1856	1867
Ernst Mach	1867	
Ferdinand Lippich	1879	
Frank Philipp	1918	1937
Anton Lampa	1918	1919
Heinrich Rausch-Traubenberg	1924	1930
Reinhold Fürth	1933	1937
Walter Glaser	1939	
	1942	1943
Bernhard Gudden	1940	1943
Karl Lichtenecker	1940	1942
Hugo Waniek	1941	1943
mineralogii a botaniku August Emanuel Reuss	1850	1863
Viktor Pierre	1863	1863
botaniku Fridrich Stein	1863	1873

Adolf Weiss	1874	
Beck Mannagetta Günther	1918	1926
Ernst Georg Pringsheim	1923	1937
Fritz Knoll	1923	1932
Adolf Pascher	1924	1943
Viktor Czurda	1939	1942
Josef Gicklhorn	1940	1943
mineralogii Franz Nickerl	1863	1864
Wiktor Zepharovich	1864	
Michael Stark	1919	1942
zoologii Jan Evangelista Purkyně	1850	1856
Fridrich Stein	1856	
Franz Wagner-Kremsthal	1924	1925
Karl Cori	1921	1935
Emanuel Trojan	1924	1937
biologii Franz Peterschilka	1941	
chemii Hans Meyer	1918	1936
Ludwig Storch	1918	1932
Alfred Kirpal	1936	
Karl Ludwig Wagner	1936	1938
Ernst Waldschmidt – Leitz	1938	1943
Kurt Braß	1940	1943
Konrad Benhauer	1940	1943
Hans Waldmann	1941	1943
Otto Mather	1941	1943
tělesnou výchovu Bruno Saurbier	1940	1943
Fritz Schellong	1940	
Edgar Tusch	1940	1943
Bruno Ferch	1941	1943
muzikologii Guistav Becking	1941	1942
a dějiny hudby		
housle Johann Koch	1941	1942
klavír Franz Langer	1941	1942
hudební teorii Theodor Veidl	1941	1942
hudbu Josef Peschek	1941	
? Robert Anger (Ústí nad Labem)	1942	1943
Franz Bogner	1942	1943
Leo Böhm (Liberec)	1942	1943
Viktor Denk	1942	1943
Emil Funeck (Liberec)	1942	1943
Alfred Grimm (Jablonec nad Nisou)	1942	1943
Josef Hanika	1943	
Franz Hüller (Ústí nad Labem)	1942	1943
Willi Hüttl	1942	1943
Friedrich Kabesch (Česká Lípa)	1942	1943
Max Klinger (Děčín)	1942	1943

Gottfried Koller	1942	1943
Eugen Lemberg (Liberec)	1942	1943
Herbert Peukert (Liberec)	1942	1943
Hans Rohrbach	1942	1943
Karl Rother (Liberec)	1942	1943
Josef Wagner (Ústí nad Labem)	1942	1943

Příloha č. 2 - Členové české sekce Vědecké zkušební komise pro učitelství na gymnáziích, od roku 1882 České vědecké zkušební komise pro učitelství na gymnáziích a od roku 1911 středních školách

System tohoto přehledu a členy komise činné na české filozofické fakultě mezi lety 1882 až 1939 jsem přejal z Nástinu dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze od Josefa Petráň.²³¹ Historik Petráň ve svém přehledu neuvedl členy komise působící mimo filozofickou, které jsem doplnil ze seznamů osob.²³² Starší údaje jsem zjistil díky dokumentům z kartonu při fondu Českého místodržitelství²³³ a knihy normálií.²³⁴ Údaje z let 1938 až 1939 jsem zjistil z fondu české zkušební komise a případně jejich předmět jsem zjistil ze seznamu osob v roce 1948.²³⁵ Pokud se mi nepodařilo vyhledat obor daného zkoušejícího, určil jsem jej podle zdroje uvedeného v poznámce pod čarou.

Ředitelé (předsedové):

Václav Vladivoj Tomek 1871–1891
Čeněk Strouhal 1892–1922
Josef Janko 1923–1939
Viktor Trkal 1939

Tajemníci:

Emil Frida 1882–1890
Emanuel Čuban 1891–1916
JUC Jaroslav Bechyně 1917

Náměstek:

František Josef Studnička 1885–1903

Místoředitelé:

Josef Král 1907–1917
Josef Janko 1921–1922

²³¹ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 332-334.

²³² *Seznam osob a ústavů University Karlovy v Praze jakož i státních zkušebních komisí*. Praha 1919–1937; *Seznam osob a ústavů University Karlovy v Praze jakož i státních zkušebních komisí*. Praha 1919–1935; *Osobní stav c. k. České univerzity Karlo-Ferdinandovy*. Praha 1905-1918.

²³³ Národní archiv. České místodržitelství Praha (1856–1883). Ka. č. 1023, sig. 26/4/16.

²³⁴ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), *Knihy normálií*, inv. č. 437.

²³⁵ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). *Personálie členů a složení zkušební komise*. Ka. č. 2-3. *Seznam osob a ústavů University Karlovy v Praze jakož i státních zkušebních komisí*. Praha 1948.

Karel Petr 1923–1939
 Jan Bělehrádek 1938-1939
 František Kadeřávek 1933–1935
 Oldřich Blažíček 1936
 Karel Vávra 1937–1939

Komise pro	Členové	od	do
filozofii	Josef Durdík	1882	1884
	Gustav Lindner	1882	1884
filozofickou propedeutiku	Josef Durdík	1871	1874
filozofii	Josef Durdík	1880	1902
a pedagogiku	Gustav Lindner	1885	1887
	Tomáš G. Masaryk	1891	1915
	František Drtina	1903	1925
	František Krejčí	1917	1926
	Otakar Kádner	1917	1926
	Josef Hendrich	1925	1926
filozofii	František Krejčí	1927	1929
	Jan Kozák	1929	1939
	Vilém Forster	1932	
	František Šerácký	1932	1939
	Josef Král	1933	1939
	Albína Dratvová	1938	1939
pedagogiku	Otakar Kádner	1927	1936
	Josef Hendrich	1927	1928
		1938	1939
	Václav Příhoda	1927	1935
		1938	1939
	Jiří Klíma	1929	1935
		1938	1939
dějepis všeobecný a zeměpis	Antonín Gindely	1871	1871
	Jan Lepař (1871)	1874	1880
	Jaroslav Goll	1879	
dějepis rakouský a zeměpis	Václav V. Tomek	1874	
dějepis	Václav Vladivoj Tomek	1885	1888
	Jaroslav Goll	1885	1890
	Josef Konstantin Jiřeček	1888	1890
dějepis všeobecný	Jaroslav Goll	1880	1891
	Josef Konstantin Jiřeček	1891	
dějepis rakouský	Václav V. Tomek	1880	1891
	Antonín Rezek	1891	
dějepis	Jaroslav Goll	1892	1914

Josef Konstantin Jireček	1892	1893
Antonín Rezek	1892	1896
Josef Pekař	1899	1936
Jaroslav Bidlo	1905	1938
Josef Šusta	1907	1939
Emanuel Peroutka	1910	1913
Václav Novotný	1919	1932
Gustav Friedrich	1933	1939
Josef Dobiáš	1933	1939
Otakar Odložilík	1932	1939
Milada Paulová	1938	1939
Karel Stloukal	1938	1939
zeměpis Jan Lepař	1880	
Jan Palacký	1885	1902
Karel Kořistka	1892	1902
František Augustin	1903	1909
Jan N. Woldřich	1903	1905
Filip Počta	1901	1923
Václav Švambers (1908) ²³⁶	1910	1937
Viktor Dvorský	1920	1933
Jiří V. Daneš	1925	1926
Bedřich Šalomon	1930	1939
Václav Dědina	1932	1939
Josef Pohl	1937	1939
Jiří Král	1939	
dějiny umění Bohumil Matějka	1905	1910
klasickou filologii Jan Kvíčala	1871	1905
Fridrich Niederle	1874	1877
(Eduard Novotný	1875) ²³⁷	
František Velišský	1876	1878
Eduard Kastner	1877	1890
Josef Král	1892	1917
Robert Novák	1897	1915
František Groh	1907	1935
Otakar Jiráni	1917	1934
Karel Wenig	1921	1929
Antonín Salač	1933	1939
Bohumil Ryba	1935	1939
Karel Svoboda	1936	1939
jazyk český Martin Hattala	1871	1874
zemské jazyky Martin Hattala	1882	1884
Jan Gebauer	1880	1884

²³⁶ Od dat uvedených v závorkách koexaminátor.

²³⁷ Zastupoval Niederleho kvůli nemoci.

jazyk český Martin Hattala	1880	1892
Jan Gebauer	1885	1907
František Pastrnek	1899	1923
Jiří Polívka	1907	1923
Emil Smetánka (1907)	1910	1923
Jan Voborník	1913	1923
Jan Jakubec	1923	
Karel Hikl	1923	
jazyk slovenský Jaroslav Vlček	1922	1923
jazyk česko – František Pastrnek	1924	1926
slovenský Jiří Polívka	1924	1926
Emil Smetánka	1924	1939
Jan Jakubec	1924	1932
Jaroslav Vlček	1924	1930
Jan Voborník	1924	1925
Karel Hikl V ²³⁸	1924	1939
Jan Menšík V	1925	1939
Miloš Weingart	1928	1939
Miloslav Hýsek	1929	1939
Albert Pražák	1933	1939
Vladimír Šmilauer	1938	1939
jazyk ukrajinský František Pastrnek	1924	1929
Jiří Polívka	1926	1928
Alexander Kolessa	1929	1939
jazyky jihoslovenské Matyáš Murko	1924	1932
Frank Wollmann	1933	1935
Jiří Horák	1936	1939
Miloš Weingart	1938	1939
jazyk ruský a polský Jiří Polívka	1924	1925
a jazyk podkarpato- Vladimír Francev	1924	1925
ruský jako vyučovací		
jazyk ruský a podkar- Jiří Polívka	1926	1928
pato-ruský Vladimír Francev V	1926	1939
Eugen A. Ljackij	1932	1939
Jiří Horák	1936	1937
jazyk ruský Vilém Mathesius	1938	1939
jazyk polský Vladimír Francev	1926	
Maryan Szykowski	1926	1939
jazyk maďarský František Brábek V	1924	1926
Pavel Bujnák V	1927	1932

²³⁸ Symbol v za jménem znamená examinátor vyučovacího jazyka.

František Jančovič	1935	1939
jazyk francouzský Jan Urbaník Jarník	1885	1923
Maxmilián Křepinský	1921	1939
Jaroslav Hruška	1924	1929
Josef Dvořák	1930	1939
Karel Titz	1933	1939
Josef Kopal	1938	1939
jazyk německý Jan Gebauer	1871	1885
Václav Em. Mourek	1885	1912
Arnošt Kraus	1899	1929
Josef Janko	1910	1939
Jaroslav Hruška	1913	1923
Otakar Fischer	1929	1937
Vojtěch Jirát	1937	1939
Ladislav Hegr	1938	1939
jazyk anglický Vilém Mathesius	1911	1939
Bohumil Trnka	1933	1939
jazyk italský Maxmilián Křepinský	1921	1939
Arturo Cronia	1936	1937
jazyk novohebrejský Rudolf Růžička	1935	1939
Isidor Hirsch	1935	1939
matematiku František Studnička	1871	1874
matematicko-příro – František Studnička	1882	1884
přírodovědecké obory Augustin Seydler	1882	1884
Antonín Frič	1882	1884
Ladislav Čelakovský	1882	1884
Karel Vrba	1882	1884
matematiku František Studnička	1880	1903
Eduard Weyr	1892	1903
Gabriel Blažek	1904	1907
Karel Petr	1904	1937
Jan Sobotka	1905	1930
Augustin Pánek	1906	1909
Matěj Norbert Vaněček	1910	1921
Bohumil Bydžovský	1921	1939
Miloš Kössler	1925	1939
Vojtěch Jarník	1930	1939
Václav Hlavatý	1932	1939
Vladimír Kořínek	1936	1939
deskriptivní Josef Šolín	1885	1901
geometrii František Tilšer	1886	1895
Karel Pelz	1897	1907

Vincenc Jarolímek	1908	1914
Bedřich Procházka	1910	1924
František Kadeřávek	1926	1939
Jan Sobotka	1930	
Josef Kounovský	1932	1939
Václav Hlavatý	1932	1939
fyziku Ignác Axamit	1871	1878 ²³⁹
Čeněk Strouhal	1885	1921
Augustin Seydler	1878	1891
František Kolářek	1892	1914
Karel Domalíp	1902	
Bohumil Kučera	1910	1920
František Závíška	1920	1939
Václav Posejpal	1920	1934
Augustin Žáček	1923	1939
Vojtěch Jarník	1930	1932
Viktor Trkal	1930	1939
Václav Dolejšek	1935	1939
zoologii Antonín Frič	1871	1902
František Vejvodovský	1892	1921
Alois Mrázek	1920	1923
Jaromír Wenig	1923	1932
Julius Komárek	1930	1939
Viktor Janda	1933	1939
Václav Breindl ²⁴⁰	1938	1939
botaniku Ladislav Čelakovský	1871	1902
Josef Velenovský	1898	1926
Bohumil Němec	1920	1939
Karel Domin	1920	1939
mineralogii Jan Krejčí	1871	1872
Emanuel Bořický	1872	1874
Karel Vrba	1885	1917
František Slavík	1917	1939
Josef Kratochvíl	1926	1939
geologii Radim Kettner	1924	1939
Jaroslav Perner	1930	1939
Josef Augusta ²⁴¹	1938	1939

²³⁹ Heslo: *Axamit, Ignác*. In: OSN II. Praha 1889, s. 1115.

²⁴⁰ KOLEŠKA, Zdeněk. *BREINDL Václav 29.12.1890-14.6.1948*.

http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/BREINDL_V%C3%A1clav_29.12.1890-14.6.1948 (18.3.2022).

²⁴¹ Heslo: *Josef AUGUSTA*. In: Slovník české literatury po roce 1945.

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=271&hl=Josef+Augusta+> (18.3.2022).

Odolen Kodym ²⁴²	1939	
chemii Vojtěch Šafařík	1885	1892
Karel Preis	1885	1907
Bohuslav Brauner	1898	1920
Bohuslav Raýman	1898	1910
Emil Votoček	1910	1924
	1932	1937
Jan Štěrba-Böhm	1920	1936
František Plzák	1921	1939
Jaroslav Heyrovský	1923	1939
Jindřich Křepelka	1926	1939
Oldřich Tomíček	1930	1939
Kreslení:		
perspektivu František Kadeřávek	1932	1937
geometrie Josef Kounovský	1932	1939
se zvl. zřetelem ke kreslení		
plastickou anatomii Karel Weigner	1932	1936
Karel Žlábek	1937	
dějiny umění Antonín Matějček	1932	1937
figurální kresbu Oldřich Blažíček	1932	1939
pro modelování Josef Drahoňovský	1932	1937
ornamentální kreslení Jan Beneš	1932	1934
Karel Vávra	1935	1939
technologii materiálů František Petr	1932	1937
používaných ve výtvarnictví		
praktickou estetiku Vilém Dvořák	1932	1937
nauku o barvách, Bořivoj Hnátek	1932	1937
barevné harmonii a kompozici		
somatologii a hygienu Jindřich Matiegka	1905	1931
tělocvik: Karel Hala	1938	1939
Ferdinand Horák	1938	1939
Eduard Tauc	1938	1939
Marie Provazníková – Kaloušová	1938	1939
Eduard Šimon	1938	1939
Rudolf Žáček	1938	1939
anatomii Ladislav Borovanský	1938	1939
kandidátky Eleonora Hájková – Buddeusová	1938	1939
Jiřina Kněnická – Houšková	1938	1939
šerm Adam Sokolowski	1938	1939
plavání Vladimír Hanák	1938	1939
Vladimír Wiedermann	1938	1939
lehkou atletiku Zdeněk Dalibor	1938	1939
první pomoc Jan Zahradníček	1938	1939

²⁴² CHODĚJOVSKÝ, Jan. *Odolen Kodym*. 17.1.2013. <http://abicko.avcr.cz/2013/01/10/> (18.3.2022).

Příloha č. 3 - Členové Zkušební komise pro učitelství na středních školách 1945-1948, od roku 1948 Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích

Údaje mezi lety 1939 až 1945 jsem nedohledal. Tabulka končí rokem 1948, protože poté nejsou data z důvodu ochrany osobních údajů zveřejněna. Z důvodu platnosti nařízení od 5. května 1945 jsem v příloze uvedl zkoušející členy sekce pro výtvarnou výchovu již od roku 1945, navzdory tomu, že zmínka o této sekci pochází až z roku 1946. Data jsem získal díky personáliím z fondu české zkušební komise a seznamu osob a ústavů Univerzity Karlovy z roku 1948.²⁴³

Předseda: Viktor Trkal 1945-1948

Místopředseda: Antonín Salač 1945-1948

Tajemník komise: Jindřich Roubal 1948

Náměstek předsedy v sekci pro hudební výchovu: Josef Hutter 1945-1948

Bohumil Liebich 1948

Adolf Cmíral 1948

Náměstek předsedy v sekci pro tělesnou výchovu: Jan Bělehrádek 1945-1948

Jiří Malý 1946

Eduard Šimon 1946-1948

Jiří Malý 1948

Náměstek předsedy v sekci pro výtvarnou výchovu:

František Kadeřávek 1945-1946

František Vyčichlo 1946-

Martin Salcman 1948

Komise pro	Členové	od	do
klasickou filologii	Antonín Salač	1945	1948
	Karel Svoboda	1945	1948
	Bohumil Ryba	1945	1948
	Zdeněk Vysoký	1948	

jazyk český	Emil Smetánka	1945	1946
--------------------	---------------	------	------

	Albert Pražák	1945	1948
--	---------------	------	------

	Jiří Horák	1945	1948
--	------------	------	------

	Bohuslav Havránek	1945	1948
--	-------------------	------	------

	Julius Dolanský (– Heidenreich)	1945	1948
--	---------------------------------	------	------

	J. B. Čapek	1945	1948
--	-------------	------	------

	Vladimír Šmilauer	1945	1948
--	-------------------	------	------

	Václav Vážný	1945	1948
--	--------------	------	------

	František Jílek (– Oberpfalcer)	1945	1948
--	---------------------------------	------	------

²⁴³ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 2–3; *Seznam osob a ústavů University Karlovy v Praze jakož i státních zkušebních komisí ve studijním roce 1948*. Praha 1948, s. 168-174.

František Ryšánek	1948	
Karel Krejčí	1948	
Felix Vodička	1947	1948
Antonín Grund	1947	1948
jazyk český vyučovací Jan Menšík	1945	1947
Julius Dolanský – Heidenreich	1945	1946
Jindřich Haller	1945	1948
Vladimír Šmilauer	1948	
Jiří Haller	1948	
Jan Kaňka	1947	1948
Agathon Koníř	1947	
jazyk slovenský vyučovací Želmíra Gašparíková	1947	1948
(V. Polák	1947)	
jazyk ruský a polský, též jako jazyky vyučovací		
Jiří Horák	1945	1948
Bohuslav Havránek	1945	1948
Julius Dolanský (– Heidenreich)	1945	1948
Bohumil Mathesius	1946	1948
Leontij Kopeckij	1948	
Karel Horálek	1947	1948
Ivan Pankevyč	1948	
Ivan Zilynski	1948	
jazyk polský, též jako jazyk vyučovací		
Marjan Szykowski	1945	1948
Karel Krejčí	1945	1948
jazyk srbochorvatský Bohumil Havránek	1945	1948
Julius Dolanský (– Heidenreich)	1945	1948
Otakar Kolman	1945	1948
jazyk anglický Bohumil Trnka	1945	1948
Otakar Vočadlo	1945	1948
Zdeněk Vančura	1945	1948
jazyk francouzský Maxmilián Křepinský	1945	1946
Vladimír Buben	1946	1948
jazyk francouzský a italský Josef Kopal	1945	1948
Josef Dvořák	1945	1948
jazyk italský a španělský Václav Černý	1946	1948
jazyk německý Antonín Beer	1945	1948
Ladislav Hégr	1945	1946
Hugo Siebenschein	1945	1948
Leopold Zatočil	1948	

filozofii Josef Král	1945	1946
Jan Blahoslav Kozák	1945	1948
Otakar Matoušek	1945	1946
Albína Dratvová	1945	1948
Ladislav Rieger	1948	
Josef Stavěl	1947	1948
Jan Doležal	1947	1948
Jan Patočka	1948	
Josef Beneš	1948	
pedagogiku Josef Hendrich	1945	1948
Václav Příhoda	1945	1948
dějepis Václav Chaloupecký	1945	1948
Josef Dobiáš	1945	1948
Otakar Odložilík	1945	1948
Karel Stloukal	1945	1948
Milada Paulová	1945	1948
zeměpis Bedřich Šalomon	1945	1948
Josef Pohl	1945	1946
Jiří Král	1945	1948
Josef Kunský	1945	1948
Karel Kuchař	1945	1948
Vladimír J. Novák	1945	1948
Josef Doberský	1948	
matematiku Bohumil Bydžovský	1945	1948
Miloš Kössler	1945	1948
Vojtěch Jarník	1945	1948
Václav Hlavatý	1945	1948
Vladimír Kořínek	1945	1948
Eduard Čech	1948	
fyziku August Žáček	1945	1946
Viktor Trkal	1945	1948
Alois Wangler	1945	1946
Václav Petržilka	1948	
deskriptivní geometrii František Kadeřávek	1945	1946 K
Josef Kounovský	1945	1946
Václav Hlavatý	1945	1948
František Vyčichlo	1945	1948
Eduard Čech	1948	
Karel Havlíček		1948
přírodopis Julius Komárek	1945	1948
Václav Breindl	1945	1946
Jiří Malý	1945	1948
František Slavík	1945	1948

(Jiří Novák	1946)	
Josef Kratochvíl	1945	1948
Radim Kettner	1945	1948
Odolen Kodým	1945	1948
Josef Augusta	1945	1948
Sylvestr Prát	1948	
Otta Jírovec	1948	
chemii Jindřich Křepelka	1945	1946
Oldřich Tomíček	1945	1948
Josef Frejka	1945	1948
Rudolf Brdička	1948	
hudební výchovu:		
sborový zpěv a praktický výstup Oldřich Hilmer	1945	1946
František Lesek	1948	
klavír Albín Šíma	1945	1948
A. Dolínská	1948	
housle Jindřich Feld	1945	1946
J. Micka	1948	
intonaci Method Doležil	1945	1946
varhany Bedřich Wiedermann	1945	1946
harmonii a kontrapunkt Karel Janeček	1945	1948
hudební formy František Pícha	1945	1948
hudební pedagogiku a metodu školské výchovy		
Bohumil Liebich	1945	1948
Adolf Cmíral	1948	
dějiny hudby a estetiku Josef Hutter	1945	1948
Antonín Sychra	1948	
harmonie a nauka o nástrojích		
Eduard Herzog	1948	
hra a čtení partitur, klavírní doprovod z listu a improvizace doprovodu		
ke klavírní písni		
Bohumil Špidra	1948	
výchova hlasu Jarmila Tomášková	1948	
Věra Mráčková	1948	
výchova sluchová a zpěv z listu		
František Sýkora	1948	
František Zrno	1948	
tělesnou výchovu:		
anatomii Ladislav Borovanský	1945	1946
Jaroslav Fleischmann	1948	
fyziologii Jan Bělehrádek	1945	1948
Vladimír Kruta	1945	1948
zdravovědu Jiří Král	1945	1948
?(Oldřich Hradil	1947)	
hygienu Miloš Kredba	1948	
obecný úvod do teorie tělesné výchovy		
Jiří Wála	1948	

teorii, systematiku a metodiku	Ferdinand Horák	1945	1946
dějiny a literaturu/ organizace tělesné a branné výchovy			
	Karel Hala	1945	1948
praktický výcvik v tělocvičně	Rudolf Žáček	1945	1946
	Ladislav Serbus	1948	
	Marie Kaloušníková – Provazníková	1945	1946
lehká atletika	Eduard Šimon	1945	1948
	Dalibor Zdeněk	1945	1946
	Karel Kněnický	1947	1948
LA u žen	Zdeněk Dalibor	1945	1946
	Eleonora Buddeusová	1946	1948
tělocvičné a sportovní hry	Zdeněk Dalibor	1945	1948
	Jiřina Kněnická – Houšková	1945	1948
plavání, skoky do vody, záchrana tonoucích			
	Vladimír Wiedermann	1945	1946
	Vladimír Hanák	1945	1946
	Vladimír Vltavský	1945	1946
	Rudolf Štorkán	1947	1948
	Miloslav Hoch	1947	1948
první pomoc	Miroslav Jaroš	1945	1948
šerm	Adam Sokolowski	1945	1946
výtvarnou výchovu:			
kreslení figurální a studie akvarelem			
	Oldřich Blažíček	1945	
	Cyril Bouda	1945	1948
	Martin Salcman	1945	1948
kreslení ornamentální	Josef Sejpka	1945	1948
	Alois Houba	1945	1946
architektoniku	Alois Houba	1948	
modelování	Karel Lidický	1945	1948
geometrie se zvláštním zřetelem na kreslení			
	Josef Kounovský	1945	1946
deskriptivní geometrii	Karel Havlíček	1948	
perspektivu s naukou o osvětlení			
	František Kadeřávek	1945	1946
	František Vyčichlo	1945	1946
plastickou anatomii	Ladislav Borovanský	1945	1946
	Josef Zrzavý	1947	1948
dějiny umění a historických slohů			
	Vladimír Denkstein	1945	1948
praktickou estetiku	František Kovárna	1945	1946
technologie materiálů používaných ve výtvarnictví			
	Miloslav Hégr	1945	1948
nauku o barevné harmonii a kompozici			
	Bořivoj Hnátek	1945	1946
	Karel Hanuš	1945	1948
metodiku výtvarné výchovy	Václav Živec	1948	

Příloha č. 4 – Vybraní členové české zkušební komise

Otakar Jiráni (1879-1934) napsal nejpodrobnější českou mluvnici latinského jazyka. Působil na filozofické fakultě od Kvíčalovy smrti v roce 1909. Zaměřoval se na latinskou mluvnici, dějiny literatury a reálie.²⁴⁴ V akademickém roce 1929/30 zastával post rektora filozofické fakulty. Zimním semestrem 1933/4 přestál Jiráni vyučovat.²⁴⁵ Zkušební komise navrhla profesora českého vyššího gymnázia v Truhlářské ulici Otakara Jirániho jmenovat zkoušejícím klasické filologie, což Ministerstvo kultu a vzdělávání dne 13. října 1917 potvrdilo.²⁴⁶ U komise působil až do roku 1934.²⁴⁷

Albert Pražák (1880-1956) patřil k dlouholetým a aktivním členům zkoušejícím češtinu. V letech 1906–1914 vyučoval jako středoškolský profesor na několika pražských školách.²⁴⁸ V roce 1933 se vrátil z Bratislavy. Marně se snažil sjednotit vývoj české a slovenské literatury. Předsedal Čestnému soudu, jenž umožňoval uchazečům studovat na univerzitě na základě jejich jednání v období okupace. Dějiny české literatury přednášel opět po roce 1945.²⁴⁹ Profesor dr. Jan Jakubec navrhoval 13. května 1932 vedení zkušební komise jmenovat doktora Alberta Pražáka z Komenského univerzity v Bratislavě, protože podle starého zkušebního řádu se mělo zúčastnit zkoušky z češtiny více než 150 kandidátů, kteří potřebovali více zkoušejících.²⁵⁰ Jazyk český jako vyučovací zkoušel Albert Pražák mezi

²⁴⁴ HAVRÁNEK, Jan a kol. *Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802-1918*. Praha 1997, s. 164-166.

²⁴⁵ HAVRÁNEK, Jan – POUSTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Praha 1998, s. 153, 554.

²⁴⁶ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 3.

²⁴⁷ Seznam osob a ústavů University Karlovy v Praze jakož i státních zkušebních komisí. Praha: Akademický senát Karlovy University v Praze, 1919–1938, 1948; PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 333; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 3.

²⁴⁸ CHODĚJOVSKÝ, Jan. *Albert Pražák (11. 6. 1880–19. 9. 1956)*. 25.6.2008.

<http://abicko.avcr.cz/archiv/2006/2/09/> (7.4.2022). z tohoto zdroje dále stojí za zmínku, že v září 1939 měl projev k 2. výročí úmrtí T. G. Masaryka v září 1939. Díky spolupráci s domácím odbojem působil v květnu 1945 v čele České národní rady a byl několik dnů dokonce "prvním mužem" ve státě.

²⁴⁹ HAVRÁNEK, Jan – POUSTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Praha 1998, s. 144, 242-243, 435-436.

²⁵⁰ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 2.

lety 1933 až 1939 a po válce.²⁵¹ V rámci vyplňování údajů pro potřeby komise napsal v roce 1949, že bydlel v pražské Chotkově ulici číslo 4, kde ho bylo možné zastihnout mezi 13. až 14. hodinou, na ústavu ve Smetanově ulici číslo 5, kde byl od úterý do čtvrtka mezi půl desátou až půl dvanáctou. Dopisy chtěl posílat přímo do bytu.²⁵²

Vladimír Francev (1867-1942) zkoušel ruštinu a zároveň podkarpatoruský jazyk. V roce 1922 obsadil rusistickou stolicí. Přednášel o ruském jazyce a literatuře, slovanském národopisu, dějinách ruského slavjanofilství a cyrilské paleografii.²⁵³ Prvního října 1937 byl penzionován.²⁵⁴ Dne 22. listopadu 1922 jej ministr školství jmenoval zkoušejícím ruštiny a polštiny.²⁵⁵ Od roku 1924 prováděl zkoušky z jazyka ruského, polského a podkarpatoruského, jenž se zkoušel jako vyučovací. Polštinu zkoušel do roku 1926 a ostatní jazyky do roku 1937.²⁵⁶

Bývalý profesor Lvovské univerzity **Alexandr Kolessa** (1867-1945) působil u komise jako zkoušející ukrajinštiny. Roku 1926 zahájil intenzivní výuku ukrajinského jazyka. Od roku 1931/32 vedl ukrajinské oddělení slovanského semináře.²⁵⁷ Do penze odešel 1. října 1937²⁵⁸. Od roku 1929 do roku 1939 zkoušel u komise ukrajinský jazyk.²⁵⁹

Marian Szykowski (1883-1952) byl rodilým mluvčím polštiny, již zkoušel. Na pozvání přišel v roce 1923 z Jagellonské univerzity v Krakově, aby se stal

²⁵¹ Seznam osob a ústavů University Karlovy v Praze jakož i státních zkušebních komisí. Praha: Akademický senát Karlovy University v Praze, 1919–1938, 1948; PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 333.

²⁵² Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 3.

²⁵³ HAVRÁNEK, Jan – POUSTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Praha 1998, s. 141

²⁵⁴ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 357. Dále zdroj zmiňuje jeho předchozí působení na univerzitách ve Varšavě a v Rostově.

²⁵⁵ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 3.

²⁵⁶ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 3.

²⁵⁷ HAVRÁNEK, Jan – POUSTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Praha 1998, s. 142.

²⁵⁸ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 360.

²⁵⁹ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 333. Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 2–3.

vedoucím polonistického oddělení.²⁶⁰ Dne 10. července 1925 jmenovalo Szyjkowského do funkce examinátora pro polský jazyk při zkušební komisi Ministerstvo školství a národní osvěty.²⁶¹ V této funkci působil do roku 1939 a poté v poválečném období, kdy měla polština zároveň postavení vyučovacího jazyka.²⁶²

František Brábek (1848-1926) vytvořil Příruční maďarsko-český slovník. Od studijního roku 1875/76 až do roku 1926 vyučoval též jako úplně první lektor maďarštinu na pražské české technice. Podle seznamů přednášek vyučoval maďarskou gramatiku po dobu svého nepřetržitého působení na pražské filozofické fakultě od zimního semestru 1883/84 až do letního semestru 1925/26, kdy zemřel dne 23. května 1926.²⁶³ Ministerstvo školství a národní osvěty zaslalo dne 3. března 1921 České zkušební komisi pro učitelství na středních školách návrh Ústředního spolku českých profesorů na jmenování Františka Brábka zkoušejícím maďarštiny, což 22. listopadu 1922 ministerstvo učinilo. V dokumentu ze dne 28. července 1921 je zmíněno, že dosud komise nezkoušela z jiného vyučovacího jazyka než českého a nemá žádných dalších návrhů, dokud se tato pozice neobsadí v Bratislavě.²⁶⁴ Mezi lety 1924 až 1926 zkoušel maďarštinu jako vyučovací jazyk.²⁶⁵

Rudolf Růžička (1878-1957) zkoušel novohebrejštinu. V roce 1909 se habilitoval na semitskou filologii. V akademickém roce 1921/22 se stal řádným profesorem a ředitelem nově vzniklého semináře pro semitskou filologii. V akademickém

²⁶⁰ HAVRÁNEK, Jan – POUSTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Praha 1998, s. 142.

²⁶¹ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 2.

²⁶² Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 3; Seznam osob a ústavů Univerzity Karlovy v Praze jakož i státních zkušebních komisí. Praha: Akademický senát Karlovy University v Praze, 1919–1938, 1948; PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 333.

²⁶³ JANUŠKA, Jiří. *Dějiny výuky maďarštiny a maďarské filologie na českých univerzitách*. In: *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. 52(2), s. 69–100. Praha 2012, s. 72-73. https://karolinum.cz/data/clanek/85/HUCP_2_2012_5_Januska.pdf (3.4.2022). Článek dále uvádí, že Brábek byl nejvýznamnější osobnost na přelomu 19. a 20. století, která chtěla docílit česko-maďarského kulturního sblížení. Rovněž překládal do češtiny maďarskou literaturu a vytvořil česky psanou mluvnici maďarštiny a maďarsko-české a česko – maďarské slovníky.

²⁶⁴ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 3.

²⁶⁵ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 333.

roce 1927/28 ji rozdělil na tři oddělení, přičemž hebrejské oddělení svěřil Isidoru Hirschovi.²⁶⁶ Ministerstvo školství a národní osvěty ho jmenovalo společně s Isidorem Hirschem dne 23. února 1935 na zbytek funkčního období mezi lety 1932/33 až 1934/35 jako člena zkušební komise pro novohebrejský jazyk. V komisi působil Rudolf Růžička ještě v letním semestru akademického roku 1938/39.²⁶⁷

Slovinec **Matyáš Murko** (1861-1952) zkoušel srbochorvatštinu. Jako jeden z prvních zahraničních odborníků přišel do Prahy na pozvání roku 1920. Na základě pověření ministerstva školství z roku 1922 vedl Slovanský seminář.²⁶⁸ Návrh na jeho jmenování zkoušejícím srbochorvatského jazyka podal Ministerstvu školství a národní osvěty Ústřední spolek český profesorů. Dne 3. března 1921 poslalo ministerstvo žádost ke schválení tohoto návrhu dotyčné komisi. Ta ho pravděpodobně schválila, neboť dne 22. listopadu 1922 ho ministerstvo do této funkce jmenovalo.²⁶⁹ Matyáš Murko srbochorvatštinu zkoušel pravděpodobně až do roku 1932.²⁷⁰

Vilém Mathesius (1882-1945)²⁷¹ položil základy české anglistiky. Díky rozhodnutí Ministerstva kultu a vzdělání z roku 1908 ohledně rozšíření výuky angličtiny na středních školách, přesvědčil Viléma Mathesia jeho vzor a profesor Václav Emanuel Mourek, aby se připravil se na akademickou dráhu budoucího anglisty. Mourek se tehdy oprávněně domníval, že se brzo zřídí stolice angličtiny i na české filozofické fakultě. Mathesius se habilitoval v roce 1909, čímž se stal naším úplně prvním anglistou.²⁷² Ministr kultu a vyučování jmenoval soukromého

²⁶⁶ HAVRÁNEK, Jan – POUSTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Praha 1998, s. 150.

²⁶⁷ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 3.

²⁶⁸ HAVRÁNEK, Jan – POUSTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Praha 1998, s. 141.

²⁶⁹ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 3.

²⁷⁰ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 333.

²⁷¹ HAVRÁNEK, Jan a kol. *Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802-1918*. Praha 1997, s. 276.

²⁷² DVOŘÁK, Jaromír. *Anglosaská kultura a česká společnost v letech 1918-1938*. 2019.

Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Šedivý, Ivan, s. 107-109.

<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/110070/120344790.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (9.4.2022). k podrobnějšímu studiu lze doporučit např.: MATHESIUS, Vilém. *Paměti a jiné rukopisy*. Praha 2009.

docenta a profesora reálné školy Viléma Mathesia dne 3. prosince 1911 zkoušejícím angličtiny pro období od akademického roku 1911/12 do 1913/14 na základě návrhu z 29. října 1911. V komisi zkoušel ještě v letním semestru roku 1939.²⁷³

Maxmilián Křepinský (1875-1971) mnoho let zkoušel románské jazyky. Vedl lingvistické oddělení slovanského semináře a pravidelně přednášel o historické mluvnici francouzštiny.²⁷⁴ Návrh na jeho jmenování zkoušejícím italského jazyka podal Ministerstvu školství a národní osvěty Ústřední spolek český profesorů. Dne 3. března 1921 poslalo ministerstvo žádost ke schválení tohoto návrhu dotyčné komisi a již 28. července 1921 komise návrh schválila a na tomtéž spisu zmiňuje, že tehdy již zkoušel francouzštinu. V komisi působil až do roku 1939 a poté opět po válce. Tehdy souhlasil s tím, aby se španělština stala zkušebním předmětem. Předseda komise Trkal navrhoval dne 29. ledna 1946 ministrově školství, aby se profesoru Maxmiliánu Křepinskému při jeho odchodu z komise kvůli dosažení věkové hranice vyslovil dík za jeho činnost.²⁷⁵

Josef Janko (1869-1947) byl spoluautorem čtyřsvazkového Příručního slovníku německo-českého. Od roku 1908 vyučoval na filozofické fakultě. V roce 1912 po smrti V. E. Mourka převzal vedení germánského semináře. Jeho přednášky se zaměřovaly na historickou gramatiku, což zahrnovalo střední horní němčinu, horní němčinu, starou islandštinu, gótštinu, starou angličtinu a německé středověké literární památky.²⁷⁶ V akademickém roce 1921/22 vedl ve funkci děkana filozofickou fakultu. Po jeho odchodu v roce 1945 nebyla dlouho stolice německé řeči a literatury obsazena, protože němčina tehdy zažívala odliv zájmu.²⁷⁷ Josef Janko zkoušel u české komise němčinu od roku 1910 do roku 1939.²⁷⁸ Ve funkci

²⁷³ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 2.

²⁷⁴ HAVRÁNEK, Jan – POUŠTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Praha 1998, s. 146.

²⁷⁵ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 3.

²⁷⁶ HAVRÁNEK, Jan a kol. *Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802-1918*. Praha 1997, s. 276.

²⁷⁷ HAVRÁNEK, Jan – POUŠTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Praha 1998, s. 436, 553.

²⁷⁸ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 333; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 2, 3.

místoředitele komise působil od roku 1921 do roku 1922.²⁷⁹ Ministr školství Milan Hodža odsouhlasil dne 9. ledna 1924 návrh, aby se Josef Janko stal předsedou zkušební komise pro funkční období 1923/4 až 1925/6.²⁸⁰ Tuto funkci vykonával až do roku 1939.²⁸¹

První československý prezident **Tomáš Garrigue Masaryk** (1850-1937) nastoupil v roce 1882 jako vyučující na nově zřízenou českou univerzitu. Při působení na univerzitě se zároveň velmi angažoval ve veřejném životě. Po vypuknutí první světové války odešel roku 1914 do exilu, kde se stal představitelem protirakouského zahraničního odboje.²⁸² Ministr kultu a osvěty jmenoval dne 19. prosince 1891 univerzitního profesora Tomáše Garrigua Masaryka examinátorem filozofie a pedagogiky na základě návrhu ze dne 22. září 1891.²⁸³ Tento obor zkoušel podle Petráně do roku 1915, neboť tento historik čerpal z personálií členů univerzity, jež se vydávaly na daný akademický rok. V tomto případě se jedná o rok 1914/15. Petráň totiž v případě konce působení volil delší variantu, což znamená, že T. G. Masaryk působil velmi pravděpodobně až do svého útěku v roce 1914 ve zkušební komisi.²⁸⁴

Otakar Kádner (1870-1936) patřil k nejvýznamnějším představitelům pedagogiky u nás ve 20. století. Před státními zkouškami z latiny, řečtiny a češtiny začal působit jako suplent na reálném gymnáziu v Praze ve Spálené ulici, potom v Truhlářské ulici. Po státních zkouškách z latiny, řečtiny a češtiny nastoupil jako profesor na gymnázium v Roudnici. Následně vyučoval ještě v Rychnově nad Kněžnou, Pardubicích a Kolíně. V roce 1907 své středoškolské působení završil ve Dvoře

²⁷⁹ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 333.

²⁸⁰ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 2.

²⁸¹ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 2, 3.

²⁸² Heslo: *Tomáš Garrigue Masaryk*. In: Slovník českých filozofů.

<https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/masar.html> (9.4.2022). Profesor Hlavačka na přednášce jako nejlepší přehled o Masarykovi doporučil: POLÁK, Stanislav. *Tomáš Garrigue Masaryk*. Praha 1990.

²⁸³ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 3.

²⁸⁴ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 332.

Králové.²⁸⁵ Od roku 1911 vyučoval na filozofické fakultě Karlovy Univerzity.²⁸⁶ Za první republiky vedl pedagogický seminář. Ve školním roce 1927/28 vedl filozofickou fakultu jako rektor.²⁸⁷ V rámci svého působení se snažil dokázat, že pedagogika je samostatným oborem.²⁸⁸ Členové komise Drtina a Čáda žádali ředitelství 4. července 1917, aby jmenovalo na období 1917/18 až 1919/20 doktora Otakara Kádnera zkoušejícím filozofie se zvláštním zřetelem k pedagogice. Žádost ředitelství pravděpodobně schválilo a zaslalo ministrovi kultu a vyučování, který ji schválil dne 24. října 1917.²⁸⁹ Od roku 1927 zkoušel pouze pedagogiku, a to až do roku 1936.²⁹⁰ Nakonec v komisi působil do roku 1939 a opět po válce do roku 1948.²⁹¹

Otakar Odložilík (1899-1973) patřil k významným českým reprezentantům historiografie v anglosaském prostředí. Mimořádným profesorem se stal v roce 1934. Značně ho ovlivnila funkce lektora na School of Slavonic and East European Studies při londýnské univerzitě mezi lety 1928 až 1930. Za druhé světové války emigroval do Velké Británie, kde pracoval pro londýnský odboj. V roce 1948 emigroval do USA, kde vyučoval na univerzitě. Patřil ke znalcům předhusitských, husitských, reformačních myšlenkových proudů a bratrské emigrace díky studiu v domácích i zahraničních archivech.²⁹² Zkoušející dějepisu Jaroslav Bidlo navrhl dne 8. března 1932 jmenovat pracovníka Archivu Ministerstva vnitra doktora Otakara Odložilíka jako svého kolegu pro československé dějiny, aby zastoupil

²⁸⁵ Heslo: *Otakar Kádner*. In: Slovník českých filozofů.

<https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/kadner.html> (8.4.2022). Zájemcům o podrobnější studium lze doporučit např.: KRYŠTOFOVÁ-JUSTOVÁ, Marie – ŠTRAUS, Richard. *100 let pedagogiky na filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Praha 1982.

²⁸⁶ HAVRÁNEK, Jan a kol. *Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802-1918*. Praha 1997, s. 262.

²⁸⁷ HAVRÁNEK, Jan – POUŠTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Praha 1998, s. 129, 554. na s. 511 se zmiňuje jeho návrh na vznik samostatné pedagogické fakulty.

²⁸⁸ Heslo: *Otakar Kádner*. In: Slovník českých filozofů.

<https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/kadner.html> (8.4.2022).

²⁸⁹ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 3.

²⁹⁰ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 332.

²⁹¹ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 2.

²⁹² POKORNÁ, Magdaléna. *OTAKAR ODLOŽILÍK (12.1.1899–17.7.1973)*. 25.6.2008.

<http://abicko.avcr.cz/archiv/1999/2/obsah/otakar-odlozilik-12.-1.1899-17.7.1973-.html> (8.4.2022). k detailnímu studiu doporučuji ODLOŽILÍK, Otakar. *Deníky z let 1924-1948 I., II*. Praha 2002, 2003.

dlouho nemocného doktora Václava Novotného a tím se neohrozil průběh následujících zkoušek.²⁹³

Václav Švambara (1866-1939) patřil k významným představitelům oboru geografie. Od roku 1908 řediteloval geografický ústav, přičemž vytvořil v tehdejší novostavbě na Albertově středisko české geografie. Ta poskytovala mezi světovými válkami podklady pro mírová jednání v Paříži. Profesor Švambara odešel z aktivní služby v roce 1936, kdy po něm nebylo jeho místo obsazeno.²⁹⁴ V akademickém roce 1923/24 vedl filozofickou fakultu jako děkan.²⁹⁵ Václav Švambara zkoušel zeměpis u zkušební komise mezi lety 1910 až 1937. Již v roce 1908 se spolupodílel na zkouškách.²⁹⁶ Kvůli své účasti na mezinárodním geologickém sjezdu v Madridu navrhnul doktor Radim Kettner dne 15. dubna 1926, aby ho dr. Josef Kratochvíl, dr. Václav Švambara a Jiří Viktor Daneš zastupovali při letních zkouškách z geologie. Profesor Švambara odpověděl sekretariátu zkušební komise dne 13. listopadu 1927, aby byly rozdílné nároky v nižších ročnících středních škol než ve vyšších, čímž by se těmto kandidátům mohl odpustit geografický seminář a proseminář.²⁹⁷

Václav Hlavatý (1894-1969) byl významným představitelem matematiky. Po studiu na univerzitě dne 19. května 1920 složil zkoušky pro výuku matematiky a deskriptivní geometrie na středních školách. Mezi lety 1919 až 1920 vyučoval na státním reálném gymnáziu na Královských Vinohradech, mezi lety 1920 až 1923 na státní reálce v Lounech a poté mezi lety 1923 až 1931 na státní reálce v Praze VI. Od roku 1926 působil na Českém vysokém učení technickém a od roku 1931 na pražské přírodovědecké fakultě. Nejen v Evropě byl uznávanou kapacitou, proto

²⁹³ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 332; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 2,3.

²⁹⁴ HAVRÁNEK, Jan – POUŠTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Praha 1998, s. 175-176. k detailnějšímu studiu lze doporučit HŮRSKÝ, Josef. *Vzpomínka na Václava Švambaru: k 50. výročí úmrtí*. In: Sborník Československé geografické společnosti. 1989, roč. 94, č. 3, s. 181-184. ISSN 1210-115X.

²⁹⁵ HAVRÁNEK, Jan – POUŠTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Praha 1998, s. 554.

²⁹⁶ PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 332; *Seznam osob a ústavů Univerzity Karlovy v Praze jakož i státních zkušebních komisí*. Praha 1919–1938.

²⁹⁷ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 3.

v zimním semestru 1937/1938 přišel na pozvání Alberta Einsteina do USA. Za války byl kvůli uzavření českých vysokých škol na dovolené s čekatelným. Začátkem roku 1948 dostal opět od Einsteina pozvání do USA. Kvůli lepším možnostem vědeckého rozvoje a svému politickému názoru v červenci 1948 pozvání přijal a do republiky se nevrátil. Trvale poté působil na Indiana University v Bloomingtonu.²⁹⁸ Členové zkušební komise pro přírodovědné obory navrhli dne 14. ledna 1932, aby se dr. Václav Hlavatý, profesor geologie a filozofie matematiky na přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy, stal zkoušejícím deskriptivní geometrie. Argumentem pro jeho jmenování bylo, že přednášel a vedl cvičení s tímto tématem. Vyučoval ještě v roce 1939.²⁹⁹ Po válce zkoušel matematiku a deskriptivní geometrii. Objevil jsem ho jako člena komise ještě v roce 1948, kdy bydlel v pražské Žižkově ulici číslo popisné 1714. Vedle toho je zde uvedeno telefonní číslo do bytu a do ústavu.³⁰⁰

Viktor Trkal (1888-1956) byl aktivně činný fyzikář ve zkušební komisi. V ústavu pro teoretickou fyziku působil od roku 1929, kde se na vysoké úrovni věnoval kvantové mechanice a statistické fyzice. V akademickém roce 1937/38 vedl jako děkan přírodovědeckou fakultu.³⁰¹ Členové komise Václav Posejpal a August Žáček dne 6. prosince 1929 navrhli, aby se dr. Viktor Trkal, řádný profesor fyziky na univerzitě, stal zkoušejícím pro fyziku.³⁰² Tento předmět zkoušel mezi lety 1930 až 1939, kdy se stal dokonce ředitelem této komise.³⁰³ Dne 8. června 1945 Trkala opět jmenoval ministr školství a osvěty Zdeněk Nejedlý předsedou zkušební komise pro učitelství na středních školách a pověřil ho zároveň jejím sestavením.

²⁹⁸ TĚŠÍNSKÁ, Emilie. *Život a dílo. Jak probíhal život prof. Václava Hlavatého?* <https://www.mff.cuni.cz/cs/knihovna/kontakty-a-oddeleni/matematicke-oddeleni/vaclav-hlavaty/zivot-a-dilo> (10.4.2022).

²⁹⁹ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 2.

³⁰⁰ *Seznam osob a ústavů Univerzity Karlovy v Praze jakož i státních zkušebních komisí.* Praha 1948; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 3.

³⁰¹ HAVRÁNEK, Jan – POUŠTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990.* Praha 1998, s. 167, 556.

³⁰² Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 2.

³⁰³ *Seznam osob a ústavů Univerzity Karlovy v Praze jakož i státních zkušebních komisí.* Praha 1919–1938, 1948; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 2, 3.

Předseda komise Trkal navrhnul sebe z tohoto podnětu, aby nadále zkoušel fyziku.³⁰⁴ V roce 1949 podle údajů pro účely zkušební komise Ph. Dr. Viktor Trkal, řádný profesor teoretické fyziky na Univerzitě Karlově, bydlel v pražské Tučného ulici číslo popisné 1714, kde ho šlo zastihnout před osmou hodinou, kolem čtrnácté hodiny a kolem dvacáté hodiny. Dopisy chtěl posílat do ústavu teoretické fyziky v ulici Ke Karlovu číslo popisné 3, kde ho bylo možné zastihnout mezi devátou až dvanáctou hodinou a mezi šestnáctou až osmnáctou hodinou. K vyplnění těchto údajů sám Viktor Trkal jako předseda vyzval ostatní členy komise.³⁰⁵

František Slavík (1876–1957) byl ve zkušební komisi dlouho působícím biologem. Ovlivnil ho značně univerzitní učitel mineralog prof. Karel Vrba. Po promování doktorem filozofie v roce 1899 složil státní zkoušky pro učitelství na středních školách. V roce 1903 se stal profesorem přírodopisu na nově založeném žižkovském gymnáziu. Od roku 1906 vyučoval mineralogii na české univerzitě a mezi lety 1908 až 1926 přednášel na České vysoké škole technické v Praze. Když odešel v roce 1916 prof. Karel Vrba do výslužby, stal se jeho nástupcem jako řádný profesor a současně ředitelem Mineralogického ústavu při univerzitě.³⁰⁶ Dne 11. července 1917 bylo zaznamenáno, že dr. Vrba navrhl jako svého následníka dr. Františka Slavíka Ministerstvu kultu a vzdělání na období 1917/18 až 1919/20. Slavíkovo jmenování potvrdilo ministerstvo dne 24. října 1917.³⁰⁷ Mineralogii poté zkoušel až do roku 1939.³⁰⁸ V akademickém roce 1924/25 se stal děkanem přírodovědecké fakulty a v roce 1937/38 byl rektorem Karlovy univerzity. V roce 1943 byl se svojí manželkou Ludmilou Slavíkovou-Kaplanovou zatčen za působení v odboji a do roku 1945 vězněn v koncentračních táborech Osvětim

³⁰⁴ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 2.

³⁰⁵ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 3.

³⁰⁶ MÁDLOVÁ, Vlasta. *František Slavík, 1876–1957*. 25.6.2008. <http://abicko.avcr.cz/archiv/2006/7/10/> (10.4.2022).

³⁰⁷ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 3.

³⁰⁸ Seznam osob a ústavů University Karlovy v Praze jakož i státních zkušebních komisí. Praha 1919–1938; PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha 1983, s. 334; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 2.

a Buchenwald.³⁰⁹ Po válce zkoušel přírodopis,³¹⁰ ale dne 6. února 1946 pověřil kvůli svému onemocnění asistenta ústavu dr. Jiřího Nováka, aby ho zastoupil při vyučování předmětu Úvod mineralogie pro posluchače chemie a při zkoušení, podpisování kolokvijních vysvědčení pro připuštění k první státní zkoušce u zkušební komise.³¹¹ V roce 1949 dr. Slavík napsal, že bydlí v Praze na Újezdě číslo popisné 3, kde ho bylo možné vidět mezi třináctou až čtrnáctou hodinou a poté mezi dvacátou a dvacátou první hodinou. V ústavu na Albertově číslo popisné 6 pobýval mezi devátou až dvanáctou hodinou a poté mezi šestnáctou až devatenáctou hodinou.³¹²

Jaroslav Heyrovský (1890-1967) je českým laureátem Nobelovy ceny. Na Univerzitě Karlově působil jako asistent od roku 1919 v Ústavu anorganické a analytické chemie u profesora Bohuslava Braunera a za pouhé tři roky se stal prvním profesorem fyzikální chemie v Československu. Společně se svým spolupracovníkem a přítelem Masuzo Shikatou navrhli přístroj nazvaný polarograf, který automaticky zaznamenával závislost proudu na napětí při elektrolyze roztoku vzorku, podle něhož se metoda analýzy nazývá polarografií. V roce 1959 obdržel Nobelovu cenu za chemii, za objev a rozvoj polarografických metod.³¹³ U zkušební komise zkoušel chemii od roku 1923 do roku 1939.³¹⁴

Alois Houba (1904-1982) patřil tehdy k celkem významným architektům, jenž zkoušel předměty z oblasti kreslení. Vystudoval České vysoké učení technické, kde působil na katedře pozemního stavitelství Stavební fakulty. Vyprojektoval funkcionalistické domy, k nimž patří například tehdejší budova ostravské hutnické

³⁰⁹ František Slavík. <https://web.natur.cuni.cz/ugmnz/muzeum/muzeum/portrety/slavik.html> (10.4.2022).

³¹⁰ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 2, 3.

³¹¹ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 3.

³¹² Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 3.

³¹³ Jaroslav Heyrovský. <https://www.natur.cuni.cz/chemie/informace-o-sekci/vyznamne-osobnosti/jaroslav-heyrovsky> (12.4.2022). k detailnější četbě lze doporučit: KORYTA, Jiří. *Jaroslav Heyrovský*. Praha 1990.

³¹⁴ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 2, 3. *Seznam osob a ústavů Univerzity Karlovy v Praze jakož i státních zkušebních komisí*. Praha 1919–1938.

fakulty nebo budova pražské dopravní fakulty.³¹⁵ Je doloženo, že u zkušební komise zkoušel mezi lety 1945 až 1946 ornamentální kreslení.³¹⁶ V roce 1948 zkoušel architekturu.³¹⁷

Eduard Herzog (1916-1997) byl ve zkušební komisi významným zástupcem hudebního oboru. Kvůli svému židovskému původu odešel v roce 1941 na Slovensko, kde unikl rasové perzekuci jako jediný z rodiny útekem do hor, kde prožil zimu mezi lety 1944 až 1945. Po konci války se vrátil do Prahy, kde dokončil studia. V šedesátých letech pracoval jako hudební režisér v Supraphonu. Od druhé poloviny šedesátých let propagoval českou elektroakustickou hudbu.³¹⁸ U zkušební komise v roce 1948 zkoušel harmonii a nauku o nástrojích.³¹⁹ Podle vyplněných údajů pro úřední potřebu zkušební komise z roku 1948 bydlel lektor dr. Eduard Herzog v pražské Ostrovní ulici číslo 22, kde ho šlo nepravidelně zastihnout. Na hudebním ústavu působil v ulici Magdalény Rettigové číslo 4, kde pracoval v pátek od 14.15 do 18.³²⁰

Jan Bělehrádek (1896-1980) patřil k významným představitelům tělovýchovných oborů ve zkušební komisi. Od roku 1927 vyučoval na univerzitě v Brně. Roku 1934 převzal v Praze po Vladislavu Růžičkovi vedení obdobného ústavu na Lékařské fakultě, kde byl v akademickém roce 1937/38 jejím děkanem. V období protektorátu dvakrát pobýval ve vězení. V akademickém roce 1945/46 byl rektorem Univerzity Karlovy. Od roku 1945, kdy byl zvolen poslancem Ústavodárného národního shromáždění, se snažil se zabránit komunistům ovládnout vědu a kulturu. V březnu 1949 emigroval do Paříže. Poté přesídlil do Londýna, kde zkoumal na Middlesex Hospital School. Jádrem jeho výzkumu bylo

³¹⁵ HOUBA Alois. <http://arch-pavouk.cz/index.php/architekti/909-houba-alois> (12.4.2022).

³¹⁶ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 3.

³¹⁷ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 2, 3. *Seznam osob a ústavů Univerzity Karlovy v Praze jakož i státních zkušebních komisí*. Praha 1948.

³¹⁸ Heslo: *Herzog, Eduard*. In: Český hudební slovník osob a institucí. https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record_record_detail&id=5975 (12.4.2022).

³¹⁹ Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 3; *Seznam osob a ústavů Univerzity Karlovy v Praze jakož i státních zkušebních komisí*. Praha 1948.

³²⁰ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 3.

zkoumání vlivu teploty na životní děje.³²¹ Po sloučení komise pro učitelství tělocviku na středních školách s vědeckou zkušební komisí pro učitelství na středních školách se v roce 1938 stal jejím místoředitelem, a to až do zimního semestru následujícího roku. Po válce do roku 1946 působil v komisi jako náměstek předsedy v sekci pro tělesnou výchovu. Vedle toho od roku 1945 do roku 1948 zkoušel fyziologii. Dne 15. prosince 1947 požádal o ukončení členství v komisi kvůli nedostatku času, ministr školství Zdeněk Nejedlý tomu dne 19. března vyhověl.³²²

³²¹ Heslo: *BĚLEHRÁDEK Jan 18.12.1896-8.5.1980*. 30.9.2019. In: Biografický slovník. http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/B%C4%9ALEHR%C3%81DEK_Jan_18.12.1896-8.5.1980 (12.4.2022).

³²² Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Univerzity Karlovy (1876-1953). Personálie členů a složení zkušební komise. Ka. č. 2,3.

Příloha č. 5 - Vybraní členové německé zkušební komise

Carl Holzinger (1849-1935) dlouho zkoušel latinu v období monarchie a první republiky. Složil učitelskou zkoušku z latiny a řečtiny roku 1871 ve Štýrském Hradci. Díky tomu vyučoval a stal se dokonce zemským školním inspektorem pro Štýrsko. Na německou univerzitu v Praze nastoupil v roce 1883. V akademickém roce 1894/1895 byl děkanem filozofické fakulty a v roce 1899/1900 rektorem Německé Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. Zkoušel v komisi klasickou filologii asi od roku 1908 až do roku 1928. Od roku 1910 do roku 1928 ji dokonce vedl ve funkci ředitele. Dvorní rada doktor von Holzinger se s ostatními kolegy nedohodl na společném prohlášení v rámci schůze konané dne 24. února 1909 k výnosu ze dne 31. prosince 1908, který navrhoval hlavní předmět francouzštinu a vedlejší latinu, čímž by se upustilo od řečtiny jako vedlejšího předmětu. Poukazoval na spojitosti staré řečtiny s latinou a jím případně navrhovaná kombinace by měla mít hlavní předmět francouzštinu, latinu s vedlejším předmětem řečtinou. Jako ředitel německé komise navrhoval Ministerstvu školství a národní osvěty zavést poplatky za nostrifikace, což ministerstvo vzhledem ke vzniku republiky a odtržení od monarchie zamítlo.³²³

Franz Spina (1868–1938) působil jako politik, který úspěšně spolupracoval s Čechy. Po složení zkoušky pro učitelství vyučoval v letech 1892 až 1905 na několika gymnáziích. Od roku 1906 vyučoval češtinu na německé univerzitě v Praze. V akademickém roce 1924/25 vykonával funkci děkana filozofické

³²³ Heslo: *Holzinger von Weidich, Carl (1849-1935), Altphilologe*. In: Österreichisches Biographisches Lexikon. https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_H/Holzinger-Weidich_Carl_1849_1935.xml;internal&action=hilite.action&Parameter=karl%20holzinger (27.3.2022); Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze (1879–1945). F. 57. Ka. 299.

fakulty.³²⁴ Franz Spina působil jako zkoušející jazyka českého přibližně v rozmezí mezi lety 1918 až 1937.³²⁵

Gerhard Gesemann (1888–1948) zkoušel za první republiky češtinu a za nacismu ruštinu. Od roku 1922 působil na pražské německé univerzitě, kde roku 1933 zastával funkci rektora. Přibližně v období mezi lety 1924 až 1937 zkoušel češtinu u zdejší zkušební komise. V roce 1940 se stal členem zkušebního úřadu pro učitelství na vyšších školách pro předmět ruština. Kvůli jeho činnosti ve funkci ředitele Německého vědeckého institutu v Bělehradě byl roku 1940 dodatečně do této funkce jmenován doktor Edmund Schneeweis. Nakonec se Gerhard Gesemann v témže roce vrátil do Prahy. Tehdy se pod jeho vedením změnil slavistický seminář v Ústav pro výzkum východní a jižní Evropy.³²⁶

Adolf Rotter (1886-1963)³²⁷ zkoušel angličtinu v období první republiky a za nacistické okupace. Do roku 1945 vedl anglistiku, za jehož působení dosáhla

³²⁴ Heslo: *Spina, Franz (1868–1938), Slavist und Politiker*. In: Österreichisches Biographisches Lexikon

https://www.biographien.ac.at/oebl/oebl_S/Spina_Franz_1868_1938.xml;internal&action=hilite.action&Parameter=franz%20spina (27.3.2022). Zde se dále uvádí, že v roce 1920 se stal za stranu Bund der Landwirte (BdL) členem československého parlamentu. Díky jeho klíčové pozici se tato strana profilovala jako tzv. aktivistická, což znamená, že se snažila spolupracovat s Čechy při správě státu. Spina v rámci svého politického působení vystřídal několik politických funkcí. Zájemcům o detailnější studium lze doporučit např.: HÖHNE, Steffen – UDOLPH, Ludger. *Franz Spina (1868-1938). Ein Prager Slavist zwischen Universität und politischer Öffentlichkeit*. Köln 2012. Dále lze též doporučit knihu, jež je celkovým přehledem dějepisectví, germanistiky a slavistiky na Německé univerzitě mezi lety 1918 až 1945: KONRÁD, Ota. *Dějepisectví, germanistika a slavistika na Německé univerzitě v Praze 1918-1945*. Praha 2011.

³²⁵ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze (1879–1945). F. 57. Ka. 299-303; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Úřední tisky Německé univerzity v Praze. F. 56, Personalstand der Deutschen Universität in Prag 1924/25–1937/1938.

³²⁶ Heslo: *Gesemann, Gerhard Friedrich Franz*. In: Deutsche Biographie. <https://www.deutsche-biographie.de/pnd11871712X.html> (27.3.2022). Zde se dále uvádí, že studoval nejprve germanistiku, pak se zaměřil na slavistiku. Vyučoval na srbském gymnáziu v Bělehradě. v roce 1945 utekl z Prahy, kde zanechal největší balkanistickou knihovnu v Evropě. Poté do své smrti žil v bavorském Bad Tölz; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze (1879–1945). F. 57. Ka. 301-305; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Úřední tisky Německé univerzity v Praze. F. 56, Personal – und Vorlesungsverzeichnis zweites Trisemester 1940–Sommersemester 1945; HAVRÁNEK, Jan – POUSTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Praha 1998, s. 219-220.

³²⁷ GLETTNER, Monika – MÍŠKOVÁ, Alena. *Prager Professoren 1938-1948. Zwischen Wissenschaft und Politik*. Essen 2001, s. 38. Zde je však o něm pouze krátká zmínka. Údaj (1888-19?) uvádí HAVRÁNEK, Jan – POUSTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Praha 1998, s. 196.

největší rozvoje na německé univerzitě, zaměřoval se na literaturu.³²⁸ Od roku 1933 zkoušel u zkušební komise angličtinu.³²⁹

Gustav Rolin (1863-1937) zkoušel románské jazyky za monarchie a první republiky. Vedl ve 20. a 30. letech 20. století romanistiku. Ve školním roce 1922/23 byl ve funkci děkana filozofické fakulty Německé univerzity.³³⁰ Nejpozději od roku 1918 zkoušel francouzštinu a italštinu. Od roku 1932 vedl pouze zkoušky z francouzštiny. V roce 1935 odešel do penze.³³¹

Erich Gierach (1881-1943) zkoušel za první republiky němčinu. Vyučoval na obchodní akademii v Liberci. Od roku 1921 působil na německé univerzitě v Praze, kde byl v akademickém roce 1925/26 děkanem filozofické fakulty, od roku 1931 přednášel v Mnichově jako profesor německého jazyka a starší literatury. Zabýval se staroněmeckou filologií, básněmi psanými ve střední horní němčině a Sudetami.³³² Mezi lety 1924 až 1935 působil jako examinator pro německý jazyk u zkušební komise.³³³

Mezi posluchači byl velký zájem o pedagogiku, kde od poloviny 20. let 20. století působil profesor **Ernst Otto** (1877-1959). V akademickém roce 1932/33 byl děkanem filozofické fakulty. Ve funkci rektora Německé univerzity sloužil od

³²⁸ HAVRÁNEK, Jan – POUSTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Praha 1998, s. 196.

³²⁹ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze (1879–1945). F. 57. Ka. 301-305; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze (1879–1945). F. 57. Ka. 300-305; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Úřední tisky Německé univerzity v Praze. F. 56, Personal – und Vorlesungsverzeichnis zweites Trisemester 1940–Sommersemester 1945.

³³⁰ HAVRÁNEK, Jan – POUSTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Praha 1998, s. 196, 587-588.

³³¹ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze (1879–1945). F. 57. Ka. 299, 301; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Úřední tisky Německé univerzity v Praze. F. 56, Personalstand der Deutschen Universität in Prag 1924/25–1937/1938.

³³² Heslo: *Gierach, Erich Clemens (1881-1943), Germanist*. In: Österreichisches Biographisches Lexikon. https://www.biographien.ac.at/oebl/oebl_G/Gierach_Erich-Clemens_1881_1943.xml;internal&action=hilite.action&Parameter=erich%20gierach (28.3.2022). Za zmínku z této stránky ještě stojí, že patřil k členům akademie věd v Göttingenu, Mnichově a Vídni; HAVRÁNEK, Jan – POUSTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Praha 1998, s. 196, 587-588.

³³³ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze (1879–1945). F. 57. Ka. 299, 301; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze (1879–1945). F. 57. Ka. 299, 301-305; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Úřední tisky Německé univerzity v Praze. F. 56, Personalstand der Deutschen Universität in Prag 1924/25–1937/1938, Personal – und Vorlesungsverzeichnis zweites Trisemester 1940–Sommersemester 1945.

23. září 1939 do 31. prosince 1939.³³⁴ Pedagogiku zkoušel ve zkušební komisi od roku 1926 do roku 1942. Souhlasil s návrhem profesora Masarykovy univerzity Otokara Chlupa z roku 1937, aby se pedagogika stala samostatným zkouškovým předmětem, neboť podle něj byla kvalitní výchova jak mladého, tak dospělého jedince rovnocenná. Hans Günther se stal jeho kolegou v létě 1941 pro stejné obory se souhlasem říšského ministerstva školství, aby ho později nahradil.³³⁵

Wilhelm Wostry (1877-1951) zkoušel dějepis v období první republiky a nacismu. Byl klíčovou osobností svého oboru a předsedou Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen. V akademickém roce 1933/34 působil ve funkci děkana filozofické fakulty.³³⁶ V dopise z 15. října 1924 žádali členové dr. Samuel Steinherz, dr. Hans Hirsch, dr. Heinrich Swoboda ředitelství komise, aby navrhl Ministerstvu školství a národní osvěty jmenovat profesora Německé univerzity doktora Wilhelma Wostryho zkoušejícím československých dějin u této komise. Důvodem bylo, že připravoval budoucí kandidáty v rámci předmětu Dějiny československého státu. Vedl část historického oddělení, plně ovládal češtinu a vyučoval seminární cvičení z českých novověkých dějin. Přednášky ze středověkých dějin měl profesor Steinherz. To ještě potvrdili na schůzce 20. října 1924, načež předseda komise napsal 11. listopadu 1924 ministerstvu dopis. O 19 dní později ministr školství tento návrh potvrdil. O několik let později, a to dne 31. prosince 1935, ministr školství potvrdil návrh jmenovat profesora Wostryho ředitelem komise. Tuto funkci vykonával do roku 1939. Poté mezi lety 1940 až 1944 pracoval jako zástupce ředitele této komise pro protektorát. Při tom nadále zkoušel dějepis.³³⁷

³³⁴ HAVRÁNEK, Jan – POUSTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Praha 1998, s. 197, 215, 589,

³³⁵ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze (1879–1945). F. 57. Ka. 301-305; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Úřední tisky Německé univerzity v Praze. F. 56, Personalstand der Deutschen Universität in Prag 1924/25–1930/1931, Personal – und Vorlesungsverzeichnis zweites Trisemester 1940–Sommersemester 1945.

³³⁶ HAVRÁNEK, Jan – POUSTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Praha 1998, s. 194, 225, 589. Dále je zde uvedeno, že roce 1937 začal sympatizovat s nacisty, jimž věrně sloužil. Spolupracoval jako vedoucí historické komise s libereckým Sudetoněmeckým ústavem pro výzkum země a národa. Jeho úkol bylo propojovat pražské vysoké školy se Sudety, odkud pocházelo nejvíce studentů.

³³⁷ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze (1879–1945). F. 57. Ka. 299, 301-305; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Úřední tisky Německé univerzity v Praze. F. 56, Personalstand der Deutschen Universität in Prag 1924/25–1937/1938, Personal – und Vorlesungsverzeichnis zweites Trisemester 1940–Sommersemester 1945.

Berhard Brandt (1881-1938) měl dobrodružný osud, zkoušel zeměpis za první republiky. V roce 1926 odešel do Prahy, kde získal profesuru, uvolněnou odchodem profesora Friedricha Machatschka do Curychu. Rovněž učil až do své smrti na Německé pedagogické akademii. V akademickém roce 1934/35 působil jako děkan přírodovědecké fakulty německé univerzity. Na pražské univerzitě přednášel všeobecnou geografii a dějiny zeměpisu, vedle toho vedl seminář a některé přednášky z regionální geografie pro oblast Evropy a Jižní Ameriky. V roce 1928 cestoval z Leningradu na poloostrov Kola a poté přes Sibiř a Bajkal až do Vladivostoku, o tři roky později navštívil Blízký východ.³³⁸ Přibližně v období mezi roky 1926 až 1937 působil u komise jako zkoušející zeměpisu.³³⁹

Karl Mack (1882–1943) zkoušel geometrii od doby monarchie do období nacistické okupace. Dne 26. června 1906 složil zkoušku učitelské způsobilosti z matematiky a deskriptivní geometrie pro reálky. Od školního roku 1908/09 učil na státní reálce ve Vídni ve 13. obvodu. Od roku 1916 vyučoval deskriptivní geometrii na německé technice v Praze, kde zůstal i přes nabídky, aby odešel do Německa.³⁴⁰ Deskriptivní geometrii u zkušební komise zkoušel nejpozději od roku 1918, později od roku 1940 matematiku, a to až do své smrti.³⁴¹

Ernst Mach (1838–1916) má dodnes mezinárodní věhlas v oblasti fyziky. Vyučoval fyziku v letech 1867 až 1895 na pražské univerzitě, po roce 1882 na německé univerzitě, zde rovněž jako ředitel vedl laboratoř experimentální fyziky. V Praze vybudoval během svého pobytu fyzikální školu. Usiloval o to, aby zkušenost, jako východisko poznání, byla zbavena všech mimozkušenostních

³³⁸ MARTÍNEK, Jiří. *BRANDT Bernhard 21.3.1881-20.1.1938*.

http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/BRANDT_Bernhard_21.3.1881-20.1.1938

(29.3.2022). Dále tento článek uvádí že vystudoval nejprve medicínu a až poté geografii. z počátku chtěl pracovat jako lékař v afrických koloniích, nakonec se však stal ločním lékařem, díky čemuž obeplul Afriku i Jižní Ameriku. Za první světové války byl lékařem u německé armády, po ní praktickým lékařem v Belzigu. Od roku 1922 se jako asistent na berlínské univerzitě začal plně věnovat geografii.

³³⁹ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze (1879–1945). F. 57. Ka. 299, 301-303; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Úřední tisky Německé univerzity v Praze. F. 56, Personalstand der Deutschen Universität in Prag 1924/25–1937/1938.

³⁴⁰ ŠIŠMA, Pavel. *Karl Mack*. https://web.math.muni.cz/biografie/karl_mack.html (29.3.2022). Dále ve článku stojí, že od října 1901 do roku 1905 studoval na všeobecném oddělení vídeňské techniky, a zároveň byl v letech 1903 až 1905 mimořádným posluchačem na filozofické fakultě.

³⁴¹ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze (1879–1945). F. 57. Ka. 299, 301-305; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Úřední tisky Německé univerzity v Praze. F. 56, Personalstand der Deutschen Universität in Prag 1924/25–1937/1938, Personal – und Vorlesungsverzeichnis zweites Trimester 1940–Sommersemester 1945.

příměšků.³⁴² V akademickém roce 1879/80 vykonával funkci rektora a v roce 1883/84 zastával tutéž funkci za německou univerzitu, tehdy ho však během funkčního období vystřídal Ferdinand Lippich.³⁴³ Výnos Ministerstva kultury a školství ze dne 11. dubna 1867 jmenoval Ernsta Macha řádným profesorem fyziky na pražské univerzitě. Výnos stejného úřadu ze dne 15. května 1867 ho stanovil provizorním zkoušejícím fyziky u zkušební komise.³⁴⁴

Carl (Karl) Isidor Cori (1865-1954) měl syna Carla Ferdinanda Coriho, jenž dostal Nobelovu cenu. Po přidělení Terstu Itálii byl vypovězen a vrátil se do Prahy, kde v roce 1919 začal opět přednášet. V akademickém roce 1921/22 byl děkanem Přírodovědecké fakulty Německé univerzity, od roku 1925 přednostou zoologického ústavu. V akademickém roce 1925/26, v období od 12. prosince 1927 do konce akademického roku 1927/28 a v roce 1930/31, byl rektorem Německé univerzity v Praze. Emeritován byl v roce 1935. Nadále však zůstal vědeckým pracovníkem zoologického ústavu. Přednášel až do roku 1945.³⁴⁵ Podle úředního oznámení z 12. prosince 1921 měl zkoušet zoologii profesor Cori v létě následujícího roku. Dne 22. dubna 1925 hlasovalo 13 členů komise, aby se Karl Cori stal zástupcem ředitele komise, což ministerstvo 9. května 1925 schválilo. Podle oznámení ředitele komise ministerstvu školství z 27. září 1935 nebyl Karl Cori činný ve funkci zkoušejícího kvůli odchodu do penze.³⁴⁶

³⁴² Heslo: *Ernst Mach*. In: Slovník českých filozofů.

<https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/mach.html> (29.3.2022). Za zmínku z toho článku ještě stojí, že k filozofii se dostal přes fyziologii a psychologii. Jako zajímavý přehled Machova vědeckého přínosu lze doporučit: DUB, Petr a Jana MUSILOVÁ. *Ernst Mach – fyzika–filosofie – vzdělávání*. Brno 2010.

³⁴³ HAVRÁNEK, Jan – POUSTA, Zdeněk. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Praha 1998, s. 340,343-344.

³⁴⁴ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na gymnáziích Karlo-Ferdinandovy univerzity (1850–1871), Kniha normalíí, inv. č. 437, s. 110-111.

³⁴⁵ ČECH, Pavel. *CORI Carl Isidor 24.2.1865-31.8.1954*.

http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/CORI_Carl_Isidor_24.2.1865-31.8.1954

(29.3.2022). v roce 1885 studoval na německé lékařské fakultě v Praze. Zde ho zaujala zoologie. Zde je dále uvedeno, že v roce 1887 se stal asistentem prof. Bertholda Hatscheka v zoologickém ústavu německé filozofické fakulty. Zabýval se srovnávací anatomii bezobratlých, obzvláště skupin s problematickou taxonomií (chapidlovky, mechovnatci). Mezi lety 1896 až 1898 pracoval jako přednosta zoologického ústavu německé univerzity a zároveň byl suplentem pro zoologii na německé technice v Praze. Od 1898 vedl c. k.zoologickou stanici v Terstu, již proměnil ve věhlasné středisko výzkumu Jadranu. Vedle toho mezi lety 1906 až 1914 ředil státnímu ústavu pro výzkum malárie v Terstu, díky čemuž za první světové války působil jako šéflékař a konziliář služby pro boj s malárií u 5. armády na řece Soča. v květnu 1945 byl v Praze internován, ale již v červnu byl propuštěn a v září 1946 odešel do Vídně, kde se stal rakouským občanem.

³⁴⁶ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze (1879–1945). F. 57. Ka. 299-300.

Pražský rodák **Ludwig Storch** (1859-1938) zkoušel chemii v období první republiky. V roce 1884 složil zkoušku z chemie a fyziky pro učitelství na vyšších reálných školách. Od roku 1900 vyučoval chemii na německé technice, již v akademickém roce 1911/12 vedl jako rektor. Mezi lety 1931 až 1938 zde působil jako soukromý docent. Jeho vědecký výzkum se zaměřoval na působení amonných solí, reakce u plynů, zinek a elektrolyty.³⁴⁷ Nejpozději od roku 1918 do roku 1932 zkoušel u zkušební komise chemii.³⁴⁸

Fritz Lehmann (1889-1957) patřil k význačným, ale dnes zapomenutým prvorepublikovým architektům. Vyučoval mezi lety 1929 až 1939 na pražské německé polytechnice. U zkušební komise zkoušel mezi lety 1933 až 1942 ornamentální kreslení.³⁴⁹

Gustav Becking (1894-1945) působil jako zkoušející u hudební sekce v období první republiky a nacistické okupace. V roce 1930 byl povolán jako řádný profesor na místo vedoucího hudebně vědeckého ústavu Německé univerzity v Praze, kde se stavěl k Čechům přívětivě a odmítal uzavřenost pražských Němců. Jeho přednášky se zabývaly mimoevropskou hudební kulturou, hudbou středověku a baroka, Mozartem, německým romantismem, Richardem Wagnerem i hudbou 20. století. Dne 1. dubna 1939 vstoupil do NSDAP. V únoru 1940 se stal proděkanem filozofické fakulty německé univerzity a byl členem akademického senátu, v lednu 1941 děkanem německé univerzity (do 28. března 1942). Od roku 1940 vedl východní a jihovýchodní oddělení hudebního institutu. U hudební sekce

³⁴⁷ Heslo: *Storch, Ludwig (1859–1938), Chemiker*. In: Österreichisches Biographisches Lexikon. https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_S/Storch_Ludwig_1859_1938.xml (30.3.2022).

³⁴⁸ Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze (1879–1945). F. 57. Ka. 299; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Úřední tisky Německé univerzity v Praze. F. 56, Personalstand der Deutschen Universität in Prag 1924/25–1932/1933; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze (1879–1945). F. 57. Ka. 305.

³⁴⁹ LEHMANN Fritz. 2012. <http://arch-pavouk.cz/index.php/architekti/113-501-lehmann-fritz> (30.3.2022). Zde se rovněž uvádí, že jeho významné stavby se nachází nejen v Praze, ale i v Liberci nebo Ústí nad Labem; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze (1879–1945). F. 57. Ka. 299, 301-305; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Úřední tisky Německé univerzity v Praze. F. 56, Personalstand der Deutschen Universität in Prag 1924/25–1937/1938, Personal- und Vorlesungsverzeichnis zweites Trisemester 1940–Sommersemester 1945.

zkouškového úřadu zkoušel mezi od roku 1941 do roku 1942 muzikologii a dějiny hudby.³⁵⁰

³⁵⁰ Heslo: *Becking, Gustav Wilhelm*. In: Český hudební slovník osob a institucí. Datum poslední úpravy 2.12.2011. https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=6945 (30.3.2022). Tento článek dále popisuje jeho vztah k nacismu. Po roce 1935 začal sympatizovat s Henleinem, avšak nadále neměl problém s Čechy a Židy. Patřil podobně jako Gerhard Gesemann ke skupině, jež se nehlásila k radikálnímu sudetoněmectví; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Zkušební komise pro učitelství na středních školách Německé univerzity v Praze (1879–1945). F. 57. Ka. 305; Ústav dějin Univerzity Karlovy – Archiv Univerzity Karlovy. Úřední tisky Německé univerzity v Praze. F. 56, Personal – und Vorlesungsverzeichnis zweites Trisemester 1940–Sommersemester 1945.